

קובץ גליונות

פרשת ויהי

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח
- דרכי החיזוק
- פניני השוקי חמד
- תורת רבותינו
- שיעור חומש
- מים חיים
- מסביב לשולחן
- דובב שפתים
- גאון יעקב
- דברי אמת
- נפשו גהלים תלהט
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יחי ראובן
- פרדס יצחק

במלאת חמש שנים לפטירת
הגאון הצדיק רבי **ראובן אליצור**
ב"ר יצחק מאיר **קרלנשטיין** זצ"ל
נלב"ע י' טבת תשע"ד

לעילוי נשמת
הבחורה **רוחמה שרה** ע"ה שנפטרה בשם טוב
בת הרב ר' מאיר שמחה הכהן **חרף** שיבלחט"א
נלב"ע ט"ו טבת ה'תשע"ה
תנצב"ה

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

לעילוי נשמת
דפנה בת דן ע"ה
 נלב"ע ט"ז טבת תשנ"ז
 תנצב"ה

ברכת מזל טוב
 להגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
 אשר זוכים אנחנו להנות מדברי תורתו מדי שבוע
 בעלון 'שיעור חומש' המובא בקובץ זה
 לרגל שמחת נישואי בתו שתחי' בשעתו"מ
 יהי רצון שיזכו להקים בית נאמן בישראל
 על אדני התורה והיראה
 בברכה מרובה מערכת 'קובץ גליונות'

נוסע לרכסים? נוסע לטבריה? נוסע לקרית
 גת?

נוסעים מעיר לעיר מדי פעם?
 אנו זקוקים לכם לסיוע בהעברת הקבעים
 הבקשה תושמע במספר 072-2587402
 והמעוניינים לסייע יפנו למס' 053-3145900
 לרישום קבוע למערכת ניתן להקיש 5 ואח"כ 4

להקדשות ע"ג הקובץ
 או המעוניינים לפתוח מוקד
 הפצה באיזור מגוריהם
 ובכל עיניי הקובץ
 ניתן לפנות למס': 053-3145900
 פקס: 077-2092005
 או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
 ניתן לשלוח בקשה
 למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

שהשמחה במעונם
 ברכת מזל טוב לידידינו היקרים
 המסייעים רבות בהוצאת ובחפצת קובץ גליונות
 לאלפי הלומדים ברחבי הארץ

הר"ר מרדכי כהן - נשר - להולדת הבן
 הר"ר יוסף צבי רינהולד - ירושלים - בר מצוה לבנו
 הר"ר מאיר אריה סגל - ירושלים - בר מצוה לבנו
 הר"ר יוסף אפשטיין - בני ברק - לארוסי בתו
 הר"ר ישעיהו אפשטיין - בני ברק - להולדת הנכד והנכדה
 יהי רצון שהשמחה תשרה בביתכם תמיד
 ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די
 בברכה מרובה
 מערכת 'קובץ גליונות'

יו"ל בסיוע:
 יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

עדיף לשלם ולתרום במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,
 יש לחצות על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש קובץ גליונות,
 או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-486

קהילות 073-2757000 שלוחה-4311

או בהעברה לבנק מרכנתיל-17 סניף: 745
 מס' חשבון: 71262 ע"ש קובץ גליונות

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א
 הקדישו ע"ג הקבעים את יקיריכם באחת משבתות השנה
 ותזכו לחיות שותפים בזיכוי חרבים הגדול
 להגדיל תורה ולהאדירה.

ש"א אדר א'	תצוה	י"ט סיון	שלח
י"ח אדר א'	כי תשא	כ"ו סיון	קרח
כ"ה אדר א'	ויקהל	ג' תמוז	חוקת
ב' אדר ב'	פקודי	י' תמוז	בלק
ט' אדר ב'	ויקרא-זכור	י"ז תמוז	פינחס
ט"ז אדר ב'	צו	כ"ד תמוז	מטות
כ"ג אדר ב'	שמיני - פרה	ב' אב	מסעי
א' ניסן	תזריע	ט' אב	דברים
ח' ניסן	מצורע-שבת הגדול	ט"ז אב	ואתחנן
ט"ו ניסן	חג הפסח	כ"ג אב	עקב
כ"ט ניסן	קדושים	ל' אב	ראה
ו' אייר	אמור	ז' אלול	שופטים
י"ג אייר	בהר	י"ד אלול	כי תצא
כ' אייר	בחוקותי	כ"א אלול	כי תבוא
כ"ז אייר	במדבר	כ"ח אלול	נצבים - ראש השנה
ה' סיון	נשא - חג השבועות	ו' תשרי	וילך - שבת שובה - יו"כ
י"ב סיון	בהעלותך	י"ג תשרי	האזינו - חג הסוכות
ד' אדר א'	תרומה		

גיליון מס' 312 פרשת ויחי
תשע"ט שנה שיטית

גיליון זה לעילוי נשמות דודי זקני
אוד מוצל מאש
הר"ר בן ציון ז"ל בהר"ר מרדכי הי"ד דרמור
נלב"ע ח' טבת תשע"ט
תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

"ומוולדתך אשר הולדת אחריהם וגו'" (מח, ו)

לכאור' קשה כיון שבאמת לא הוליד אחריהם למה הוצרך לכתוב זה. וי"ל דע"כ הוצרך להתנות כן דאל"ה היו אפרים ומנשה נוטלין ג' חלקים שהם עצמן ב' שבטים ויורשין גם חלקו של יוסף כיון שאילו היו לו בנים היו יורשים חלקו עכשיו שאין לו עומדים הם במקומו ולכן הוכרח להתנות שליוסף עצמו אין לו חלק כלל ואם יהיו לו שאר בנים יהיו בכלל מנשה ואפרים. [ועי' תנחומא ראה אות י"ד דקחשיב י"ד שבטים (ואולי דחאם בקש עיי"ש) וי"ל משום דלשאר דברים מלבד נחלה נקרא יוסף בדין שבט]. מאאמו"ר (שליט"א) זצ"ל.

אבל הרמב"ן כתב שהיו ליוסף עוד בנים והכתוב לא הזכירם, ונראה ראי' לדבריו דכתיב בדה"א א' ז' ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים ויבואו אחיו לנחמו ולא כתיב אחיו (ל' יחיד) רק אחיו (ל' רבים) [ואע"פ שאין זה מוכרח דלפעמים המשפחה נקראין אחיו אבל חזינן אצל יעקב אבינו דכתיב ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים שאלו חז"ל למה קרא לבניו אחיו ונתנו טעם לזה ע"ש בב"ר].

"יברך את הנערים" (מח, טו)

לפי החשבון היו בני כ"ב שהרי יוסף היה בן שלושים כשיצא על ארץ מצרים וכשילדם ה' בן ל"ד כדאי' בס' הישר ויעקב בא אחר ה' שנה [דהיינו ג' שנה משנות השובע ועוד ב' שנים משני הרעב כמפורש בפסוק לעיל מ"ה ב'] וה' במצרים י"ז שנה א"כ היו בני כ"ב וקשה מכאן לר' ישמעאל במדרש משלי פ"א ס' ד' דרק עד בן כ' נקרא אדם נער. ונראה דכאן קרי להו נערים ע"ש זריזותם כמ"ש רש"י ביהושע ו' כ"ג.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"המהפכה"

בעשור וחצי השנים האחרונות אירע שינוי עצום בכל ספרי הביאור של משניות, גמרא, הלכה ואגדה.

ספרים רבים של איורים ותמונות המבארים היטיב את גמרות הש"ס שצריכים לכך, כמו גמרא עירובין, חולין, יבמות וסוכה, וכן משניות על מסכתות רבות מששה סדרים מאוירות ביד אומן על ידי ציירים תלמידי חכמים ויראי ה'. וכן ספרי הלכה שונים שהיו כספר התום ונעול, נהפכו למבוארים ויד הכל ממשמשת בהם, כדוגמת סוגיות קידוש החודש, הלכות שחיטה וטריפות, קדשים וקרבנות, ועוד ועוד.

רבינו שליט"א, עודד כמה וכמה פעמים את מחברי הספרים במלאכתם זו, לאחד מהם ששאל אם אין בכך משום 'חדש' האסור מן התורה, התפלא רבינו ואמר לו הלא בגליונות הש"ס יש כמה וכמה מקומות שיש ציורים, והראה לגמרא עירובין (פרק קמא) ובבא מציעא (כ"ג ב') וכבר על רבן גמליאל אמרו (ר"ה כ"ד א') דמות צורות לבנות היו לו וכו'.

לפני שנתיים אף הופיע ספר 'אל"א' (אל"א - ד' אמות של הלכה) הכולל כל מנהגי רבינו מרן שליט"א בהלכה בצירוף תמונות ומראות קודש לראות כיצד נוהג בכל דבר, הספר זכה לתגובות נלהבות בכל גווני הציבור, והודפס כבר בכמה מהדורות.

* * *

ולמה נדרשנו לכל זה?

בתקופה האחרונה התרבו עיתונים רבים של תמונות מגדולי התורה והחסידות במעמדות שונים, קודש וחול. כמה מנהלי מוסדות חשובים בארץ ישראל האירו את עיננו, כי דבר מוכרח הוא לנצל במה זו של הגליון הנקרא ע"י ציבור גדול מאוד בלע"ה ר"כ, בכל שבוע, כדי להחדיר את הענין של תמונות לדברים נעלים ומרוממים, ולנסות להביא כמה שיותר תועלת מזה. (ויש עוד תועלתיות שלא נוכל לפרט בכתב).

בעיצה אחת עם תלמידי חכמים שליט"א, אנו מתחילים מהשבוע בעז"ה, במדור חדש 'יפה מראה' - והוא כשמו, מראה יפה המתאים לפרשת השבוע מהלכות ואורחות רבינו שליט"א, המחזיר אהבת תורה ודקדוק ההלכה מחד, וענין בפרשת השבוע מאידך, תוך שימוש בתמונה מתאימה לנושא זה.

אנו מקוים כי נזכה להביא את מקסימום התועלת, ושלא תצא תקלה ומכשול תחת ידינו. נשמח בכל הערה והארה.

בברכת סבת סעודה

שיח 678106

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

חולין כ"ד ב' מתני' טהור בכלי חרש טמא בכל הכלים טהור בכל הכלים טמא בכלי חרש. ל"ל טעם למה כ"ח טמא מאוירו ולא מגבו ובשאר הכלים להיפך, וגם מצינו שבכ"ח גם מחובר לקרקע טמא כגון תנור כמ"ש בשבת קכ"ה א' ולא מצינו כן בשאר כלים (ועי' רפ"ב דאהלות) גם כ"ח אין לו טהרה במקוה. והענין דשאר כלים יש להם חשיבות מצד החומר שלהן ולכן הכלי טמא אבל כשמשמש עם הקרקע אז גם הקרקע חלק מהכלי וקרקע א"א לטמאות דהוא קרקע עולם ולכן גם הכלי טהור שהוא לבד אין ראוי, אבל כ"ח אין לו שום חשיבות מצד עצמו שהוא עפר ורק מצד התוך שלו שהוא משמש ולכן רק תוכו טמא אבל גבו טהור שרק התוך הוא חשיבותו ולכן ל"ש טהרה במקוה שהרי אין טמא אלא תוכו ומה שמוציא טומאה מגבו הוא כמו יד וא"א להטביל תוכו ורק נתיצה שמבטל התוך מטהרתו ולכן גם מחובר לקרקע טמא שהרי התוך לבד ל"ש אצלו מחובר לקרקע ודו"ק.

בענין ברכות אב לבניו וברכות הצדיקים ומהותם

שלם כיצד לברך, לומר קודם ברוך השם, ובעמוד השחר.

באותו מעמד אמר לי רבנו: אמא ע"ה ספרה לי שאמרה פעם לחזון איש כי אנשים באים אליו לברכות וחושבים שקיבלו ברכה ובוזה יש להם כבר את הכל. הגיב וענה לה החזון איש - ומהיכן את יודעת שזה לא כך.

כיצד מברכין?

אמרתי לרבנו כי נכנסנו עם נגיד מפורסם למרן הגרא"ל והנגיד ביקש ברכה עם קוויטל וכתב בו הצלחה בתורה ויר"ש. וביקש גם פרנסה ובריאיות, אמר לו הגרא"ל: הכל הפוך קודם יראת שמים ואח"כ תורה, קודם פרנסה ואח"כ בריאות (עי' תענית ח' ב' דמי' יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב). ע"כ. ושאלו את רבנו מה קודם? תורה ויראת שמים זה מחלוקת בגמרא שבת ל"א: ר' סימון ור' אלעזר. והלכה כמי? נראה שם שחלכה כר' אלעזר שיראת שמים קודם, שאמרו תסתיים וכו'. אע"פ שבגמ' שם נאמר תסתיים רק לגבי שר"א הוא סבירא ליה יר"ש קודם, אבל כיון שזה ר' יוחנן משום ר' א' מסתמא כך הלכה.

ומה לגבי פרנסה ובריאות מה קודם? בריאות קודם. יש פעמים שאם אין פרנסה זה סיבה שלא יהיה בריאות. ת: אם כן הפרנסה נכללת בכלל הבריאות. (כל משאלותיך)

והיא כותבת לרבנו שקיבלה ברכה מהגרש"ז זצ"ל אויערבאך. אמר רבנו: יש מחלוקת בספרי פ"ו עקב ס"ו ל"ח האם ברכת צדיק רק בחייו או כל שכן לאחר מותו. כיצד מברכים,

מעשיות והוראות מברכת גדולי ישראל ו' עש"ק חקת ו' תמוז תשס"ד. אברך ביקש ברכה מרבנו ומאד בכה, ואחר שיצא שאלתי: איך רבנו מחזיק מעמד אחר שמיעת כל כך הרבה צרות, ואכן שמעתי כי הרבנית מוכרחת לקחת כל יום תרופה להרגעה.

היה לי באמת פעם ויכוח עם רבי גדליה זצ"ל הוא אמר כי אין זה דרך שכולם באים ומקבלים ברכה, ברכה צריך להיכנס ולהרגיש למצב של המבקש ולתת ברכה באופן אחר שכאן מקבלים, אמרתי לו, הרי ברכתי בלא"ה לא עוזר כלום רק שהפלוגי חושב שיש בזה משהו ומחמת כך מספר לפני את דבריו, וזה מרגיעו, אם כן זה עצמו קצת רפואה וטובה בשבילו.

רבי מיכל יהודה (שליט"א) היה מיוחד מאד בענין הזה וכאשר היו מבקשים ברכה הוא השקיע מאמץ וכונד ראש וברך מלה במלה במתינות, וכשהייתי אצל הצדיק ר' יודל סגל ממנצ'סטר זצ"ל לברכה הבחנתי שבעת שנותן ברכה נהיה אדום. בחיד"א יש סדר

"אשר ידבר להם אביהם ויברך אותם איש כברכתו ברוך אותם" יום ג' חקת כ"ח סיון תשס"ח. בקשתי מרבנו שאכנס עם אחד מידידי לברכה, אמר לי: תוכל לבוא מתי שתמצא עם מי שתמצא, אבל איני יודע מה מצאו בי שבאים לברכה אצלי.

בהזדמנות אמר לי רבנו, פעם אחת אבא שאלני היכן החדל "אוי לו למי שהעולם טועין בו" ולא רציתי לומר לו כי הבנתי שהוא רוצה לכתוב זאת בהקדמה של אחד מספריו. אה ואכן כך כתב מרן הסטיפלער בהקדמה לקהילות יעקב ועי' קריינא דאגרתא ח"ב סי' תרל"ד בענין זה והחז"ל מובא במדרש שמובא ב"ראשית חכמה" שם יש כמה מדרשים קטנים שליטת וכתב, וזה שם במדרש מרגינתא דבי רב.

כלל מרכזי בברכותיו של רבנו וברכות צדיקי כל דור: עיקר הברכה - הוא הבטחון של המבקש שה' יעזור לו בזכות הברכה. פלוגי סיפר שהיה פעם אצל הקהילות יעקב וביקש ברכות לכמה אנשים ובסוף אמר ששכח עוד אחד שיברכהו, אמר לו הסטיפלר אין לי כל כך הרבה... תגובת רבנו: עיקר הברכה הוא בטחון ואמונה של המבקש שה' יעזור בזכות הברכה, ולכן אם אינו מאמין בברכה בדרך כלל זה לא עוזר.

א' לך ד' חשון תשנ"ז. אני מבקש ברכה לפלונית ממשפחתי לעסק הפרנסה שלה

יפה מראה

וישלח ישראל את ימינו ונשת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה שפל את ידיו כי מנשה הגבור. (בראשית מ"ח י"ז)

בתמונה:

רבינו שליט"א מבקש מכהן תלמיד חכם (הגאון רבי שמואל כהן מאלעד) שיברכו בברכה, היות והוא כהן. והכהן נוהג כמנהג אבותיו ושם שני ידיו על ראשו, ורבינו לא העיר על זה כלום ואף הודה לו לאחר מכן.

יש נדון רחב בפוסקי ההלכה האם וכיצד מותר לישראל לברך את ישראל חבירו כשהוא נותן שני ידיו על הראש כמו שעושים הכהנים בשעת הברכה, (עיין בביאור הלכה (סי' קכ"ח ס"א ד"ה דור) שתמה על מנהג העולם שנוהגים לברך אחד לחברו בין שהוא כהן או זר בלשון יברכך וגו' הלא זר עובר בעשה וכ' ללמד זכות דס"ל כהנ"ח דדוקא בפריסת ידים עובר בעשה ועוד האריך בזה עי"ש ולטעם זה יש להקפיד שלא לברך בב' ידיו וכן מצינו להגר"א ותלמידיו שהיו מקפידים על כך, ויש מן הפוסקים האוסרים אף לכהן לברך בב' ידיו שלא במנין ובחזרת הש"ץ, ומאידך בסידור יעב"ץ (סדר ליל שבת) כ' שיש להניח את ב' הידים כשמברך וכן ה' מנהג אביו החכם צבי והמנהג נתפשט להקל בזה הן בכהן והן בישראל כמובא בספרי הפוסקים), וכן דעת רבינו שליט"א שמעיקר הדין אין בזה איסור, אבל מכל מקום לא נהוג לשים כלל ידים על ראש המתברך.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש לחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', אי בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

וכאמור תשובה שייך על עבירות שבין אדם למקום ובין אדם לחברו, והנה בחטא שבין אדם למקום, הוא לא מפריע למישהו, ואף שעשה פגם בכל הבריאה, כמו שהאריך הנפש החיים (בשער א') שכשאדם חוטא, הרי הוא פוגם בכל העולמות, אבל הוא לא צריך לבקש מחילה ממישהו, כי לא פגע באופן ישיר באיזה אדם.

החיוב והקושי לפייס את מי שנפגע ממנו

אבל יש חטאים בין אדם לחברו שצריך ופגע במישהו, וצריך לבקש מחילה ממנו שימחל לו, ובלי זה אין יום הכיפורים מכפר, כמו שאמרו (יומא פה, ב) שיום כיפור מכפר רק על עבירות שהם "לפני השם", בין אדם למקום, ועל זה נאמר (ויקרא טז, ל) לפני השם תטהרו, אבל עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו, וצריך לפייס את הנפגע שימחל לו.

וזהו עבודה קשה מאד, כי לפעמים אינו יודע ואינו זוכר במי פגע, כמו שכתב בשערי תשובה (ג, רז) אם ישוב בעל הלשון בתשובה, צריך לבקש מחילה לאשר מוצק לו מזעם לשונו, והוא לא יזכור מספר כולם, כי רבים מכאובים הכאיב, וכמה נפשות הדאיב, גם רבים מאשר זכר כי אותם עכר והם לא ידעו כי הדיח עליהם את הרעה, יתבייש להודיעם ולגלות אוזנם על אשר גמלם רעה, ע"כ.

וזה דבר שקשה מאד להיזהר שבמשך כל החיים שום אדם לא יסבול ממנו, וצריך לבקש מחילה ממי שנפגע ולפייסו, אך כאמור יש כאלה שאינם יכול לזכור שפגע בהם, ויתכן שקיבלו צער ממנו והוא אפילו לא יודע שצער אותם, וכבר אמרו (ב"ק כו, א) אדם מועד לעולם בין שוגג וכו', ויכול להיות שגרם למישהו איזה צער בשוגג ואינו יודע מזה, וכיצד יוכל לבקש מחילה ולעשות תשובה?

סייעתא דשמיא להכניס פיוס בלב הנפגע

ובאמת בתפילה זכה אנו אומרים "והנני מוחל במחילה גמורה לכל מי שחטא נגדי וכו' וכשם שאני מוחל לכל אדם כן תתן את חייני בעיני כל אדם שימחלו לי במחילה גמורה", והיא תפילה מיוחדת שמן השמים יתנו בלב אלו שצער אותם שהם ימחלו לו.

וידוע שיש כאלה שכתבו בצוואתם שיבקשו בשמם מחילה, שכל מי שהם ציערו אותו ימחל להם, וגם בזמננו נתרסמו דברים כאלה מאנשים ברי דעת שחששו לזה, וביקשו כך בצוואתם.

ויש סייעתא דשמיא מיוחדת למי שחזר בתשובה, שאפילו אם ציער ופגע בין אדם לחברו ואינו מכיר ואינו זוכר במי פגע, יש סייעתא דשמיא שיתנו מן השמים בלב הנפגע שימחל לו.

כמו שכתב בחובות הלבבות (שער התשובה פ"י) "כשיקבל עליו גדרי התשובה בכל תנאיה, אשר בכוחו ויכולתו מהם, הבורא מקל עליו תשובתו, ועובר לו על מה שנעלם ממנו ונמנע עליו, וישים לו מוצא קרוב מחטאו וכו', ואם הרע לחברו בגופו או בזכרו, יכניס לו הבורא ית' בלבו רצון ואהבה עד שימחל לו במה שהיה מחטאו עליו, כמו שאמר ברצות השם דרכי איש גם אויביו ישלים איתו" [וראה בספר תולדות אדם סוף פ"א מה שהובא בזה מהגר"א והגר"ז מוואלוויץ].

ובקריאת שמע שעל המיטה גם כן אומרים הריני מוחל לכל מי שהכעיס והקניט אותי או שחטא כנגדי וכו', וכפי שמזכירים בתפילה- זכה שעל ידי זה זוכים מידה כנגד מידה, שמן השמים יכניסו בלב מי שנפגע ממנו שימחל לו ויתרצה אליו.

ארבעת חלקי התשובה למעשה

והנה חלקי התשובה הם ארבעה כמבואר בספרים, והם החרטה, עזיבת החטא, וידוי, וקבלה להבא. ואפילו בין אדם לחברו שביקש

התשובה מוכרחת לקיום העולם

הנה אמרו חז"ל (פסחים נד, א) שתשובה היא אחד משבעה דברים שנבראו לפני בריאת העולם, והיינו מפני שבלי תשובה לא היה העולם יכול להתקיים, אם לא היה דבר כזה שאדם שחטא יכול לחזור בתשובה ונמחק החטא, לא היה העולם מתקיים.

והיינו מפני שהעולם נברא עם יצר הרע, כל אדם יש לו יצר הרע, ומוכרח להיות שנכשל באיזה חטא, כמו שכתוב (קהלת ז, כ) כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, אין צדיק שלא היה לו חטא כלל. והמפרשים ביארו מהו "אשר יעשה טוב ולא יחטא", שאפילו צדיק שעושה רק דברים טובים, מכל מקום בדברים הטובים עצמם יש איזה חיסרון שאינם בשלמות, כי חטא הוא לשון חיסרון, ככתוב (מלכים א' א, כא) והייתי אני ובני שלמה חטאים, ופירש רש"י חסרים ומנועים מן הגדולה כמו אל השערה ולא יחטיא.

וכך כתב הנפש החיים (ש"א פ"ו בהג"ה) וגם הצדיק הגמור שמימי לא עשה שום מעשה אשר לא טובה וכו' עם כל זה כמעט בלתי אפשר כלל שמעשיו הטובים עצמם, כל ימי חייו, יהיו כולם בשלמות האמתית לגמרי, ולא יהיה אפילו באחת מהנה שום חיסרון ופגם כלל, וזה שאמר הכתוב כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, רוצה לומר שאי אפשר שלא יהיה על כל פנים קצת חיסרון במעשה הטוב עצמו שעושה, כי 'חטא' פירושו חיסרון כידוע, עכ"ל.

ומטעם זה אמרו בשבת דף נ"ה אין מיתה בלא חטא ואין ייסורין בלא עוון, חטא הוא שוגג ועוון הוא מזיד (ועיין שם בתוספות), וכל אדם שמת הוא מחמת איזה חטא בשוגג. ואמרו שם בגמרא כי בכל הדורות היו רק ארבעה שמתו בעטיו של נחש, והם בנימין בן יעקב ועמרם אבי משה וישי אבי דוד וכלאב בן דוד, שלא היה להם שום חטא, ומתו רק מחמת הגזירה אחרי חטא עץ הדעת, שאדם צריך למות ואינו יכול לחיות כל הזמן, והנחש אשם בזה, אבל חוץ מאלו הארבעה משמע שכל התנאים והאמוראים, ואפילו האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב גם כן היה להם איזה חטא, כך משמע. זו המציאות.

ומאחר שאין אדם שאין לו חטא, אם לא היה שייך תשובה לא היה העולם מתקיים, ובלי תשובה לא היה זכות קיום לאדם אחרי שחטא (וכדיאיתא בירושלמי מכות פ"ב), ולכן כבר קודם בריאת העולם נבראה התשובה, שאדם יוכל לעשות תשובה ויתכפר לו החטא.

תשובה – בין אדם למקום ובין אדם לחברו

והנה יש שני סוגי חטאים: בין אדם למקום, ובין אדם לחברו. יש דברים שהם רק בין אדם למקום, שאינו מפריע לשום אדם, ואין מישהו שסובל מזה, רק חטא בינו לבין קונו, וכגון ביטול תורה או חילול שבת רח"ל, דברים שהם בין אדם למקום, ועל זה יותר קל לעשות תשובה, כמו שמבואר בספרים, יש ספר שלם שערי תשובה כיצד עושים תשובה שלמה, וגם בספרים אחרים יש פרקים על תשובה, בחובות הלבבות יש שער התשובה, וברמב"ם יש הלכות תשובה.

ולאחר שאדם חוזר בתשובה, הרי הוא זוכה עוד יותר ממי שהוא צדיק מתחילתו, כמו שכתב רבינו יונה מיד בתחילת השערי תשובה "כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלת אהבתו", היינו שבעלי תשובה יש להם סייעתא דשמיא מיוחדת להשיג אהבת השם, וזה קל להם יותר מאדם אחר. אדם שלא חטא כלל, להשיג יראה יותר קל, ואהבה יותר קשה, אבל בעלי תשובה יש להם סייעתא דשמיא מיוחדת "להשיג אהבתו", וכבר אמרו (ברכות לד, ב) כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים. וזהו דרגת בעלי תשובה ומעלת התשובה.

מחילה, וכבר מחל לו חברו, גם כן צריך וידוי, ובכל יום בתפילה אנו אומרים וידוי בברכת סלח לנו, ותחילה מבקשים "השיבנו" תפילה על תשובה, ואחר כך אומרים "סלח לנו כי חטאנו מחל לנו כי פשענו", והוא וידוי על כל החטאים שצריכים תשובה. אך יחד עם זה צריך גם חרטה, ועזיבת החטא, וקבלה להבא. ארבעה דברים.

ויש להתבונן בדברים אלו, האם הם קשים או קלים. הנה תחילת התשובה היא החרטה, וחרטה זה הכי קשה, יש הרבה דרגות בחרטה, כמו שביאר רבינו יונה בשער הראשון (י-טו) כי יש צער ויש יגון, וכתב שם כי מדרגות התשובה ומעלותיה תלויות לפי גודל המרידות ועוצם היגון, עד כמה שמצטער ומתחרט, כמה אכפת לו על מה שחטא, וכמה הוא מפחד ודואג על זה, לפי היראת שמים שלו ולפי האמונה שלו כך החרטה, ויש הרבה דרגות בזה.

ועזיבת החטא זה לכאורה יותר קל, אבל באמת זה קשה, כי אדם שרגיל בחטא לא מרגיש שזה חטא, כדאיתא בקידושין דף מ' אמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר, חטא שאדם עבר כמה פעמים אינו מרגיש כלל שזה חטא.

והעצה לזה היא ללמוד ספרי מוסר, שעל ידי זה יידע מה הם החטאים, וכפי שהאריך רבינו יונה בשער השלישי מה הם החטאים, יש הרבה דברים שאדם חושב שאינם חטא, וצריך ללמוד לדעת מה נקרא חטא. וזוהי עבודה קשה מאד, לדעת על מה הוא מתחרט וממה צריך עזיבת החטא, וגם אחרי שהוא יודע, עצם עזיבת החטא זה גם קשה, מכאן ולהבא להיזהר שלא להיכשל בחטא.

תשובה על חטאים במחשבה

ויש כל מיני חטאים. יש חטאים במעשה, ויש גם במחשבה, מחשבות רעות. וכגון מה שעוררנו לאחרונה אם **זנים לכף חובה** ולא לכף זכות, זהו חטא במחשבה, אם אדם רואה על השני דברים רעים, יש צד זכות והוא לא דן לכף זכות, זהו חטא.

וכן **ביטול תורה** שייך גם במחשבה, שהראש אינו דבוק בתורה, ויש היסח הדעת מתורה, אמנם זה תלוי אצל כל אדם לפי כוחותיו, ויש כאלה שאינם יכולים ואין להם כוח, אבל מי שיש לו כוח ואינו מקיים עם כל הכוח שהוא יכול להיות המחשבה דבוקה בתורה, זהו בגדר אפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק.

כמו ששמעתי ממורי הגרא"א דסלר בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל על מה שאמרו בסנהדרין דף צ"ט כי דבר השם בזה וגוי כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק, שהדברים אמורים לא רק על ביטול תורה בזמן, שיש זמן שהוא מתבטל ולא לומד, אלא גם בזמן שהוא לומד, אם הוא יכול להתעמק יותר, ולהבין יותר טוב. אמנם יש מי שאינו יכול יותר, אבל מי שיכול יותר ואינו מתעמק כפי כוחו, זהו גם כן "אפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק", והוא בכלל האמור כי דבר השם בזה וגוי, וקשה מאד לצאת ידי חובה בשלמות בזה.

ויש עוד דברים השייכים במחשבה, כגון **יראת שמים**, שויתי השם לגדי תמיד, השמר לך פן תשכח את השם אלו קיד (ענין שע"ת ג, כז), ובשולחן ערוך או"ח בסעיף הראשון כתב כי העצה הכי טובה היא שויתי השם לגדי תמיד, שעל ידי זה ייגע אליו היראה וההכנעה ופחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד, והוא מהרמב"ם במורה נבוכים.

עד כדי כך זוכים על ידי "שויתי", ליראה, והכנעה, ובושה – מדרגת הבושה, שהיא מדרגה גדולה מאד, ומי מרגיש באמת בושה. בהקדמה לספר מנוחה וקדושה מסופר על המחבר שפעם אחת כשאמר בסליחות "לך השם הצדקה ולנו בושת הפנים" הרגיש בושה גדולה כל כך עד שהתחיל לבכות, יש בושה כזאת שמביאה לידי בכייה, ורק פעם אחת בחייו זכה לכך, כי באמת זוהי מדרגה גדולה מאד. וכאן כתב הרמב"ם שעל ידי שויתי אפשר להשיג מדרגת הבושה.

וידוע כי הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל אמר פעם בשנותיו המאוחרות כי הוא עדיין אוהו באמצע הסעיף הראשון בשולחן ערוך, ועוד לא קיים אותו בשלמות. כזו מדרגה.

חובת ההתקדמות במעלות העליונות

ובאמת אדם צריך תמיד להתקדם במדרגות, ויש הרבה מדרגות במעלות העליונות כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יז), והזכיר שם עשר או אחת עשרה (ב' גירסאות) מעלות עליונות, כגון יראה,

ואהבה, והליכה בדרכיו, ודבקות בתורה, שיש בהן הרבה מדרגות, והאדם חייב להתקדם בזה, וסיים וכתב "**ומה תקות הנברא אם לא ישים עמל נפשו ועיקר עסקו בדברים שנברא בעבורם**", כי לכך נברא האדם, כדי להשלים את עצמו, שיהיה אדם השלם, ואם אינו שם עמל נפשו ועיקר עסקו בזה "מה תקותו", כך לשון רבינו יונה.

והדברים האלה מחייבים מאד, לא רק לבעלי מדרגה מיוחדים, אלא אפילו אדם פשוט יכול להיות צדיק גדול, כמו שכתב המסילת ישרים בסוף הספר שגם מי שהוא בעל אומנות פשוטה יכול להיות צדיק יסוד עולם, כל אחד לפי האפשרויות שלו, וידוע שבתל אביב היה סנדלר בעל מדרגה, שרבנים צדיקים וחשובים היו מבקשים ממנו ברכות, וברכותיו היו מתקיימות. שייך דבר כזה.

והדרך לכל המדרגות היא על ידי ספרי המוסר, שם כתוב הדרך איך מתקדמים בכל דבר ודבר. וידוע כי הגר"ח מוואלוז'ין אמר לרבי זונדל מסלנט "כל ספרי מוסר טוב ללמוד, אבל מסילת ישרים יהיה מנהלך". המנהל של האדם הוא ספר מסילת ישרים, שבו יש דרך ושיטה איך להתקדם בצורה טבעית על פי כוחות הנפש.

ומי שעוסק בספרי מוסר הוא אדם מאושר, כבר סיפרתי הרבה פעמים כי אנשים מבוגרים ובעלי משפחה אמרו לי, שאחרי שהתחילו ללמוד קביעות יום יומית בספרי מוסר, הבית הוא בית אחר, והחיים יותר מאושרים. **אדם כזה שחי עם חשבון הנפש, רואים עליו שהוא בן אדם, שאינו נשלט בידי היצר, הטבע לא שולט עליו אלא הוא שולט על הטבע, וכל הזמן הוא מחושב וחי בחשבון**, ועל ידי זה הוא מקבל הערכה, מצד המשפחה ומצד הסביבה, שמחשיבים אותו.

ואמנם אסור להתנאות, ומי שמחשיב את עצמו זה דבר חמור מאד, אבל אם אחרים מחשיבים אותו זה לא נורא, רק צריך להיזהר שהוא לא יחשיב את עצמו, ולא יבוא לידי גאווה.

ובאמת קשה להיזהר בזה, וכבר דיברנו לאחרונה כי אדם מטבעו רוצה שידעו את החשיבות שלו, ומתעניין וחושב האם יודעים את המעלה שלו, או אפילו שאינו חושב על זה, אבל אם הוא שומע משהו שמשבח אותו הוא נהנה, שמחשיבים אותו, כך הטבע.

אך לכשיתבונן ויחשוב, האם כך צריך להיות, וכי באמת הוא אדם חשוב, וכי הוא אדם מושלם שעושה את כל מה שהוא חייב, וכי אין לו שום חטא? הנה כבר האריך המסילת ישרים בשני פרקים (כב-כג) על מידת הענווה, מה היא ענווה וכיצד מגיעים לזה, והסביר שם כי ענווה זה דבר כל כך פשוט שאין לאדם סיבה להחשיב את עצמו, אבל למרות שזה פשוט, זה נגד הטבע.

וכאמור העצה היא ללמוד מוסר, עסק המוסר זה דבר שמבטיח חיים טובים ומאושרים, וזהו הנס, שיש לנו ספרי מוסר. וכבר הזכרנו ממרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל שדיבר פעם (בכנס בוגרי ישיבת חברון) **שאם אדם ילמד כל יום חמש דקות בספר מסילת ישרים, ודאי שזה ישפיע עליו והוא יצליח ויתעלה**, ואמנם בישיבות כבר יש סדר מוסר קבוע חצי שעה, ופחות מזה הוא נגד סדרי הישיבה, ובדאי שחייבים בזה, אבל מי שהוא אברך, אדם בעל משפחה, שאינו משועבד לישיבה, אם ילמד אפילו חמש דקות בכל יום, זה גם כן ישפיע, **אם זה בקביעות בכל יום** זה משפיע, ועל ידי זה יתקדם הרבה בכל המדרגות.

אשרינו שיש לנו ספרי מוסר המדריכים אותנו, מסילת ישרים ושאר ספרי המוסר, רק צריכים סייעתא דשמיא לנצל את האפשרויות שיש לנו, ויהי רצון שמן השמים ירחמו עלינו, כולנו, שכל אחד יזכה לקבל את השלמות עד כמה שהוא יכול להגיע.

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת
ר' **נחמיה** ב"ר **חיים** ז"ל
נלב"ע ח' טבת תשס"ח - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת
ר' **ברוך** ב"ר ישעיה **אטדגי** ז"ל
נלב"ע ז' טבת תשע"ז - תנצב"ה

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

שכן קילל את ראובן ואת אשתו,

ועשרה תלמידי חכמים התירו הקללה של ראובן
ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה
ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים (מח-א).
שאלה: שכן קילל את ראובן ואת אשתו, בגלל שהם קצת ציערו אותו, וכך אמר: תמותו שניכם מהר (ר"ל). ראובן מיהר לבית המדרש, וביקש מעשרה תלמידי-חכמים שיתירו להם את הקללה, והתירו לו על-פי הנוסח של רבינו החיד"א בצפורן שמיר. ונסתפקו אם גם אשתו צריכה לבוא לפנייהם כדי להתיר את הקללה שלה, או שמא קללה שבטלה מקצתה בטלה כולה. מה הדין?

תשובה: בירושלמי (ברכות פ"ה ה"ב) נאמר: ויאמר אליהו... חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי... מאן דאמר בין על הטל בין על המטר נשמע לו הקב"ה ונעצרו שניהם מלרדת, איכן [היכן] הותר נדרו של טל? אמר רבי תנחומא אדרעי [מהעיר אדרעי], סברין מימר נדר שהותר מקצתו הותר כולו, כלומר כשהותר נדרו של אליהו לענין הגשם, הותר ממילא אף חלקו השני לענין הטל, ע"ש. הרי לפנינו שיטת רבי תנחומא אדרעי, שקללת אליהו, כשהותרה חלקה הותרה כולה. לפי שיטה זו אולי גם בקללות אחרות כך, שאם השכן קלל את ראובן ואשתו בקללה, ועשרה תלמידי-חכמים התירו את קללת ראובן, הותרה ממילא גם קללת אשתו.

אך במסכת נדרים (בדף כז ע"א) כתב הר"ן (ד"ה וכתב עוד הרמב"ן ז"ל)... ודוקא כהתרת חכם הוא דאמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו, לפי שחכם עוקר הנדר מעיקרו, אבל בהיתר חרם או נידוי, אם החרים או נידה עשרה בני אדם והותר אחד מהם, הוא מותר וכולן אסורים, וכן הדין בהפרת הבעל דקיימא לן דבעל מיגז גיז [לא הותר כולו].

לפי זה בעניננו שלשון התרת הקללה היא... על הכל 'מעכשיו' אנו מתירים ומבטלים הכל, אין לומר קללה שהותרה חלקה הותרה כולה.

ולכאורה קשה על הר"ן מדברי הירושלמי הנ"ל שנאמר שם כשהקב"ה התיר את השבועה של אליהו, שלא ירדו גשמים, וממילא נתבטלה גם השבועה על הטל.

ויש לומר דבירושלמי נאמרה שיטה אחרת: אית דבעי מימר [יש אומרים תירץ אחר על השאלה היכן הותר הטל], בבנה של צרפית [הותר הטל]. ואולי שתי התשובות בירושלמי נחלקו ביסוד הנ"ל, והר"ן סובר כשיטה ההיא שלא הותר הטל מטעם שבועה שהותרה מקצתה הותרה כולה, אלא

הטל הותר בפני עצמו.

והנה בשולחן ערוך (יו"ד סימן רכט ס"ב) נפסק כדברי הר"ן, וזה לשונו: אם החרימו או נידו עשרה בני אדם, והתירו אחד מהם, הוא מותר וכולם אסורים, וכן בהפרת בעל, אם הפר נדר אשתו במקצת לא הותר כולו.

עוד יעוין בפרשת דרכים (דרך השם - דרוש אחד ועשרים) שכבר תמה על דברי הירושלמי וז"ל: אך עיקר דברי הירושלמי לא יכולתי להולמם, משום דלא שייך כלל בשבועתו של אליהו דין זה דנדר שהותר מקצתו הותר כולו, משום שלא נאמר דין זה אלא בביטול הנדר על ידי פתח או על ידי חרטה, אליבא דמאן דאמר דנעקר הנדר מעיקרו, ואמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו.

אבל הכא גבי אליהו לא נעקר הנדר אלא נתקיים תנאו, שהוא נשבע שלא יהיה טל ומטר כי אם לפי דברו, וכשנתן רשות על המטר לא עקר שבועתו כי אם קיים תנאו, וא"כ נתבטלה שבועת הטל. דאטו מי שנשבע שלא יאכל בשר וישתה יין כי אם ברשות פלוני, ונתן לו רשות על אחד מהם, היתכן שנאמר שהותר בשניהם מטעם נדר שהותר מקצתו הותר כולו, זה לא יתכן כלל. וגדולה מזו כתבו גדולי המורים דבהפרת הבעל לא אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו, משום דאין הבעל עוקר הנדר אלא מיגז גיז, וכל שכן גבי אליהו שהוא קיים התנאי. באופן שדברי הירושלמי הללו שגבו ממני, והדבר צריך אצלי תלמוד, עכ"ל.

לסיכום: לכאורה צריכה האשה התרת קללה בעצמה, ויכולה למנות את בעלה לשליח וכמו שמצינו בהתרת נדרים. וכמו כן נראה שאפשר למנות שליח רגיל, וכמו שמובא בספר תוכחת חיים (פרשת תצוה ופרשת ויחי) שרבי חיים פלאגי היה שליח כמה פעמים להתרת קללות.

אם כשמתכפר החטא נפקעת הקללה

כתב החזון איש (יו"ד סימן רה): אם אדם עובר עבירה במזיד שמותר לנדותו, מותר לקללו, כדאמר במועד קטן (דף טז ע"א)... ונראה דמותר לקלל בשם כדאמר רבא שם... ונראה דקללה זו לא תזיק אלא אם לא שב ונכנע, אבל אם שב מתירין לו, כמו נדוי עצמו, וכן משמע ברכות... מבואר דאם מתכפר החטא נפקעת הקללה.

ונראה דכל הני דמצינו בגמ' אמוראי דקללו, היה הדבר חובה להיות כבוד התורה קבועה בלבבות, ושלא יתרגלו בזלזול כבוד החכמים, וזהו הטעם דמנדין על כבוד הרב... ובנדרים (דף נ ע"ב) אמר לה לבזווי קאתת תיהוי ההיא איתתא בשמתא פקעה ומתה, ולא נכנעה, ואלו נכנעה ועשתה תשובה, לא היתה נפגעת, ע"ש. לפי זה בעניננו, יתכן שאם האשה חזרה בתשובה,

והמקלל השכן היה מתרצה, אין צריך התרת קללות,
כי כאשר מתכפר החטא, נפקעה הקללה. (חש"ח נדדים כז
ע"א).

איך אפרים קרא לאביו בשמו

ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה
ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים: ויגד
ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל
וישב על המטה (מח א-ב).

שאלה: נאמר בתורה (בראשית מח א-ב) ויהי אחרי הדברים
האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה... ויגד ליעקב
ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך... ופרש"י (בפסוק א) על
המילים ויאמר ליוסף שיש אומרים שזה היה אפרים,
שהיה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב בארץ
גושן, הלך אפרים אצל אביו למצרים והגיד לו.
ובפשטות אף בפסוק ב' שנאמר ויגד ליעקב היינו גם
אפרים. ואם כן צריך עיון איך היה מותר לאפרים
לקרוא ליוסף בשמו, הרי מבואר בקידושין (דף לא ע"ב)
שצריך לשנות את שם אביו, ויעוין בשדי חמד (מסכת כף
כלל קד) שהוא איסור תורה?

תשובה: דעת הרבה אחרונים לדייק מכח קושיא זו
דבאמת רש"י לא כתב בפסוק זה שיש אומרים שהיה
אפרים, שאי אפשר לומר כן כי היה זה כשם אביו, וכן
כתב בבאר מים חיים ובספר דבק טוב ובמשכיל לדוד,
ובעוד אחרונים.

אכן יעוין בספר תוספות השלם, שהביא שיטות שגם
כאן היה זה אפרים, ואם כן צריך עיון איך היה מותר
לאפרים לקרוא לאביו בשמו.

יעוין בחידושי הרי"ם (ויד סימן רמ ס"ב) שדן בשאלה זו
וכתב: ולא יקראנו בשמו, ויש להקשות דמצינו כמה
פעמים במקרא דקראו לאביהם בשמם. ולכן אפשר
לפע"ד דהא מצינו בגמ' גדול מרבן שמו, אם כן השם
כבוד יותר. אך זה רק לאותן הגדולים שכולם קוראין
להם בשם מטעם החשיבות, דגדול מרבן שמו, ולהם
י"ל דגם הבנים מותרין לקרות בשם, דאם לא כן הא
כבוד הרב גדול מכבוד האב והאיך קראו להם בשם רק
דכשכולן קראום בשם מטעם החשיבות מותר, אבל
באותן שלא הגיעו למדרגה זו, גם אי הבן יקרא אותו
בשמו מה"ט, לא מהני, דכיון דלא הגיע לדרגה זו לכולי
עלמא שוב צריך הבן לשנות, ע"ש.

וכן כתב השדי חמד (שם עמ' שח) לגבי משה רבינו,
שבשמות שגדול מרבן שמו, מותר לקרות בשמו.

ויעוין כמה שכתב בכתב והקבלה (בראשית מט לא): שמה
קברו את אברהם ואת שרה אשתו שמה קברו את יצחק
ואת רבקה אשתו ושמה קברתי את לאה. ואף על גב
דאסור לבן לקרוא את אבותיו בשמם בין בחייהם בין
לאחר מותם, זה אינו רק כשמזכיר שמם לכד אבל
כשאומר אביו מותר... ואחרי שאמר תחלה קברו אותי
אל אבותי, לכן מותר לו להזכיר שמם.
אמנם מה שאמר יוסף אשר נשבע לאברהם ליצחק

וליעקב (בראשית נ כד) וכן יצחק אמר (בראשית כה ד) ויתן לך
את ברכת אברהם צריך ביאור.

וקרוב לומר דשאני שמות שלשת האבות מכל שמות
בני אדם, כי כל שאר השמות אינם רק מקריים לפי מה
שיזדמן בפי האבות לקרות שם בניהם, וכל עוד שלא
ישתדל הבן להכין נפשו אל אחת מן המעלות
האמתיות לקנות לו אחת מן השמות התוארים
המשובחים להקרא חכם או נבון צדיק או עניו וכדומה,
פחיתות גדולה הוא לו אם ישאר כל ימיו בשם תולדתו
לכד, ולזה הקורא את אביו בשם תולדתו יורה בו
פחיתת מעלה והעדר כבודו, אבל שם שלשת האבות
אברהם יצחק יעקב הם שמות אשר פי השם נקבם
להקרא כן, וכי יש לך חשיבות גדולה מזו אשר טרם
נוצרו בבטן וקודם הולדם היתה עין ה' עליהם להודיעם
בשם, אשר יורה בלי ספק על יתרון מעלות נפשותיהם,
ולזה כבוד גדול הוא להם אם יקראום זרעם אחריהם
בשם הנכבד אשר מפי השם יצא לקרותם בו... ע"ש.
ויתכן שהוא הדין לגבי השם יוסף הצדיק. (חש"ח קידושין לא
ע"ב).

מחפשים עשירי למנוח,

לתפילת ערבית ולחופה, למי ילך

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֲבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹקִים בְּזֶה
וַיֹּאמֶר קָחֵם נָא אֵלַי וְאֶבְרָכֵם (מח-ט).
רש"י: וזה. הלאה לו שטר חיוסין וסטר כחוצה, ונקט יוסף רחמים
על הדבר, ומה עליו רוח הקודש.

שאלה: מושב שתושביו מועטים, מחפשים עשירי
לתפילת ערבית, ובלשכת הרבנות גם מחפשים עשירי
לחופה, ויש אדם אחד שיכול להשלים למנוח לערבית
או לחופה, לשניהם לא יכול ללכת, לאן ילך?

תשובה: נאמר בכתובות (דף יז ע"א) מבטלים תלמוד
תורה... להלוית המת ולהכנסת כלה, וכן נפסק בשולחן
ערוך (אבה"ע סימן סה ס"א) 'ומבטלין תלמוד תורה להכנסת
כלה לחופה'. וכתב החלקת מחוקק (שם בשם הרא"ש)
שאפילו מי שתורתו אומנתו, מחוייב לבטל תורה, ולא
הוי רשות בלבד. ובבית שמואל (סק"ג) כתב, שאפילו אם
אינו רואה אותם, מצווה לבטל מלימוד. בפתחי תשובה
(שם סק"ג) הוסיף בשם ה"ד אליהו (סימן טל) רמז לזה
מהנאמר בקהלת "עת ספוד ועת רקוד" בלא למ"ד,
להורות דמבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה.

ויעוין בספר בעלי ברית אברהם (לד"א אזוראי, פרשת ויחי)
שיוסף הראה לאביו שטר כתובתו, ושגיר אנשים לגירי
צדק, כדי לקדש את אסנת בפניהם.

ומאידך מצינו שמי שתורתו אומנתו לא חייב להפסיק
מלימודו לצורך תפילה, ובודאי שלא לצורך תפילה
בציבור.

לאור זאת מסתבר שעדיף ללכת לחופה, ולא לתפילת
הערבית. ועיין עוד במה שכתבנו בחשוקי חמד על
מסכת בבא בתרא (דף יב ע"ב) טעמים נוספים לכך. (חש"ח
קידושין ל ע"א. ע"ש).

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורה הבחינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

ויחי תשע"ט

קבורה במצרים

אל נא תקברני במצרים (מ"ז כ"ט)

כתב רש"י פירוש אחד לפי שאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות.

איתא בכתובות קי"א א' יודע היה יוסף בעצמו שצדיק גמור היה ואם מתים שבחוצה לארץ חיים למה הטריח את אחיו ארבע מאות פרסה שמא לא יזכה למחילות.

כתב החדושים ובאורים דמתבאר מהגמרא דיש מתים שבחוץ לארץ שקמים לתחתית המתים ע"י גלגול מחילות והיא הדרך המובחרת יותר הניתנת לצדיקים, ופירש רש"י שם מהו גלגול מחילות שנעשות להם מחילות בקרקע ועומדים על רגליהם והולכים במחילות עד א"י ושם מבצבצין ויוצאים, ויש כאלו שלא יזכו למחילות אבל יחיו ע"י גלגול, והיינו שמתגלגלים העצמות עד ארץ ישראל וחיון שם כמו שפירש רש"י.

ובזה ניחא מה שאמרו בגמרא הנ"ל דיודע ה' יעקב שצדיק גמור ה' ואם מתים שבחו"ל חיים למה הטריח את בניו שמא לא יזכה למחילות, ואם אי אפשר לתחיית המתים למתים שבחוצה לארץ אלא ע"י מחילות הרי כיון שצדיק גמור ה' פשיטא שיזכה למחילות, דודאי יקום לתחי'.

עוד כתב בהא דאמרו בגמרא הנ"ל יודע ה' יוסף בעצמו שצדיק גמור הוא וכו', ולמה לא מייתי מיעקב עצמו שידע בעצמו שהוא צדיק גמור

דיש לומר דמשום דניחא ל' ליעקב אבינו בקברות אבותיו הוא דקאמר ליוסף שלא יקבור אותו במצרים אלא בקברות אבותיו ולא משום צער גלגול מחילות, ומיהו קצת קשה דהא ודאי איכא עדיפותא בארץ וכדאמרין אינו דומה קלטתו מחיים כו', ומשמע דקליטה דמיתה נמי מילתא היא, וה"נ אמרין בגמרא כאילו קבור תחת המזבח, וא"כ מנא ל' דמשום מחילות לתחי' הוא דאמר יעקב אל תקברני במצרים, ולכך למדו מיוסף שידוע בעצמו שצדיק גמור הוא וכו'.

למה השביעו

ויקברו ימי ישראל למות, ויקרא לבנו ליוסף וכו' ויאמר השבעה לי.

בשיחה שמסר מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל בישיבת כפר סבא ש"ק פ' ויחי י"ד טבת תש"ח אמר: ידוע, שתמיד הבן מכבד את אביו בחייו, וכשהאב מת, הבן מחפש דברים, שהאב רצה בהם, ומשתדל לקיימם, מפני כבוד אביו, ולא רק אצל החרדים לדבר ה' הדבר כן, אלא אפילו אצל החפשים, המנוערים ממצוות, כשמת האב מקיים כמה מצוות, מתפללים, מניחים תפילין, ואומרים קדיש וכדומה, כדי לכבד את זכר אביהם, ויוסף ויעקב אהבו מאד שניהם, שיעקב אהב את יוסף מכל אחיו, ועשה לו כתונת פסים, וכשלא חזר התאבל מאד, וימאן להתנחם, ומה שיעקב בקש יוסף ה' ממלא, ובפרט אם יעקב לפני מותו מבקש מיוסף דבר שהוא רצונו ודאי שיוסף מיד ה' מזדרז לקיים את רצון אביו, וא"כ למה ה' יעקב צריך שבועה, דבר כ"כ חמור, שיוסף יקבל בשבועה שיביאו לא"י גם בל"ז ה' יוסף מקיים זאת בלי תוקף כ"כ חמור, אבל הענין הוא שתמיד היצר משתדל להפריע את האדם בכל הדברים, הוא כ"כ חזק שתמיד אפילו בדברים גדולים וחשובים משתדל להסב את לב האדם, קרו מקרים רבים שתלמיד ישיבה נסע לאיזה ימים הביתה והיצר השפיע עליו כ"כ שלא חזר יותר ונשאר אבוד לכל החיים ברוחניות, ולכן יעקב ידע שיוסף ודאי ישתדל למלא את מבוקשו אבל גם ידע שכח היצר גדול מאד ואף בדבר זה ישים לו מכשולים כמש"כ במדרש הוכוח בין פרעה ליוסף שפרעה לא הניחו לקברו בא"י ואמר ליוסף שיפר את השבועה, אמר יוסף שיפר את השבועה שנשבע לפרעה שלא לגלות שפרעה אינו יודע שבעים לשון ע"כ יעקב שראה זאת רצה שיוסף יקבל עליו בתוקף גדול ולכן השביעו ואם ה' אמצעי יותר חמור ודאי שה' עושה גם זה, גם אצלכם צריך לראות לקבל קבלות על דרך החיים להתחזק במוסר ולא להרפות ביר"ש, בשבועה לא כדאי שתקבלו שמא לא תקיימו אבל קבלות תקבלו על עצמכם

ברכה כללית

יש לדקדק במה שכתובה הברכה, הן בלשון כללית והן בלשון פרטית.

'כל אלה שבטי ישראל'. ועוד כתוב, וזאת אשר 'דבר להם'. 'ויברך אותם'. ועכשיו לשון יחיד 'איש אשר כברכתו'. ושוב נאמר לשון כללית, 'ברך אתם'.

ברכה ממוקדת

עלינו לעמוד, מה היא מהותה של ברכת האב לבניו. אותה ברכה, שהיה משה רבנו בעתיד "מצביע" לנגדה ממש באצבע ידו, והיה אומר להם בלשון, 'וזאת' הברכה. ברכה כזו, שראינו שיש בה גם תוכחות-קשות, ואלו יהיו מנת חלקם. וגם ניבא לבני בניהם, עתידות שונות. ואם כן מה היתה ברכתו אשר ברך אותם בשעת התוכחה ההיא?

מובא בילקוט שמעוני (ויחי פרק מט) בשעה שנכנסו בניו לברכה, התחיל מחלק להם פרוקפאות (מתנות וכיבודים). ומשמע, שרק מהשעה שהם נכנסו לפניו, אז ראה האב לחלק להם את המתנות הכלולות בברכתם. אבל עיקר כוונתו טרם היכנסם לפניו, היתה אל דבר-אחר מן המתנות והכיבודים.

ואולם לא נתבאר מה רצה, ומה היתה עיקר ברכתו.

הברכה, בקבלת תורה

עוד מובא בילקוט שמעוני (רמז קסא סוף פרק מט) וזאת אשר דבר להם אביהם וכו'. אמרו ליה (אולי, אמר להם) הברכות, אימתי מגיעות אתכם, משעה שתקבלו התורה.

גילוי התכונה

ואמר כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל (ועיקרי הדברים מובאים בספר מוסר-ודעת חלק ב מאמר ה), שאמנם הברכה שברך יעקב את כל בניו, היתה ברכה-כללית. שהיא הברכה המעודדת אל כל-עם-ישראל, אשר ייצאו מהם ולכל דורותיהם.

כלומר, אצל השבטים שעמדו לפניו, היה בתוכם 'כלי' המוכן לברכה, עבור ברכת-כולם.

ולכל אחד ואחד מהם, היתה עבורו ברכה נוספת, כזו הראויה - אך ורק לו. ברכה המדויקת - 'על-פי-כחו'. ברכה המדויקת - 'על-פי-תכונתו'. וזאת בכדי, שיוכל כל אחד ואחד מהם להוציא את יחוד ברכתו, במציאת אותה נקודה, שהיא הכי מיוחדת ומתאימה ויעודה עבורו.

וכל זאת, כאשר ימצאו ('י' שוואית, ומ' פתוחה) כל אחד ואחד, מתוך "עצמו", את המסוגלות, להתגדלות בעילוי, כפי מידת תכונותיהם.

וזאת היתה ברכה פרטית, וזאת היתה התוכחה.

וכן זהו פשר הויכוח (בתחילת הפרשה) של יעקב הסב, עם יוסף האב, על קדימות בניו אפרים הקטן למנשה הבכור. כאשר נוכח הסב בקדימות תכונתו, למצוא "בעצמו", את היכולת לממש את יחודו המבורך, להגיע עד אל תכליתו. למה? כי זאת היתה הברכה המיוחדת של יעקב לבניו.

גדרים וסיגים איך להתנהג ואם תתנהגו לפי הקבלות שתקבלו ודאי שתצליחו.

התורה לא בטלה

ואני בבאי מפרן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כבדת ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם. (ויחי מח, ז)

שמענו מהרב יצחק אלחנן גיברלטר שליט"א ששמע מאביו הג"ר שרגא פייבל גיברלטר זצ"ל ששמע מהמגיד דקובנה בהספד על רבן של כבני הגולה רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל, שאמר שהנה מצינו רק שרחל מבכה על בניה ולא מוזכר על לאה שהיא גם מבכה על בניה.

ואמר שהכח של רחל זה כוח של קדושה יסוד של יוסף ובנימין היה קודשה וע"כ שנחרב הבית ונחרב הקדושה זה סיבה לבכות. אבל לאה בניה היה יששכר שהיה עמוד התורה, והתורה נשארה גם אחרי החורבן, וע"כ אצלה אין את הבכי לגמרי כי נשאר לך כוח התורה.

ובזה סיים המגיד וכעת כולנו צריכים לבכות על חורבן כוח התורה בפטירת רבן של כל בני הגולה.

לעורר את האמונה

ואני בבאי מפרן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כבדת ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם. (ויחי מח, ז)

הביא מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א ומציגו דוגמא לדבר דאין אנו יודעים איך הוו חשבונותיו של מקום בעניין הגלות והגאולה דאיתא בפרשת ויחי דיעקב אבינו ע"ה אמר ליוסף ואני בבואי מפרן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כבדת ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם ופירש"י שם דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבזזאדן והיו עוברים דרך שם יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים שנאמר קול ברמה נשמע וגו' והקב"ה משיבה יש שבר לפעולתך נאם ה' וגו' וישבו בנים לגבולם ע"כ וצריך להבין מה סיום דברי רש"י וישבו בנים לגבולם דלכאורה זו נבואה בפני עצמה גבי הגאולה העתידה ואינה קשורה לסיבת קבורת רחל בדרך אפרת ואמאי הביא רש"י דבר זה אלא נראה פירושו דהאי וישבו בנים לגבולם קאי על חזרת כלל ישראל לארצו בבניין בית שני וכאן נתבאר דשורש לגאולת ישראל בבית שני היה ציווי ה' על קבורת רחל בבית לחם כאלף שנים קודם לכן דע"י דתהא קבורה שם ותעורר רחמים זה יהיה סיבת שיבתם בבניין בית שני חזינו דאיננו מבינים דרכי הנהגת ה' דהקב"ה מכין סיבות הגאולה כאלף שנים קודם ע"י קבורת רחל בדרך בית לחם.

ברכה - תכונה, וייעודה

כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם. (פר' ויחי, בראשית מט, כח).

ובדבריו (בספר שם) הביא עצה נחוצה, האיך ימצא (י' שוואית, ומ' פתוחה) כל אדם ואדם, בדיוק רב, את התכונה היחודית לו, הטמונה בעמקי-נפשו, עיין שם בספר.

וכן יעוין בילקוט שמעוני (פר' ברכה רמז תתקנא) בני ישראל. מלמד שכל ישראל ברך כאחד, אתם ניצבים היום כולכם. חזר ופרטן אחד אחד בפני עצמו, וחזר וכללן כולן בברכה אחת, אשריך ישראל. ולהלן מובא, מה ברכה ברכן, הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד עולם.

ברכה תלויה בקבלת-התורה

ועל כל פנים יובן היטיב מה ששאלוהו בניו, אימתי נתברך. כי הם אכן לא שמעו במוצא פיו, כמעט שום ברכה עכשווית. אלא בעיקר הם שמעו, נבואות, על העתיד לבוא עליהם או אל בני בניהם.

ואולם, זהו מה שהשיב להם אביהם, כאשר בעתיד יקבלו בניהם עליהם את התורה, אשר בה כלולים שבעים הפנים הראויות לכל אחד ואחד מישראל, אז, על ידי העסק בה, תמצא נפשו, ביחוד דבקותה בבוראה. להוציא מן-הכח אל-הפועל, את תכונת נפשה המעותדת לעילוי ולגדולה, כפי ברכת האב.

ועל כן כל עיקר הברכה, היתה תלויה ועומדת, לכל אחד ואחד - לפי מה שהוא !

ברכת-האב, בתפלתו לאלוקים על בניו

כפי שדרשו חז"ל במדרש (ויחי רבה, צח א-ב) על הפסוק (תהילים נז, ג) אקרא לאלוקים עליון. זה, יעקב אבינו. לא-ל גומר עלי. שהסכים הקב"ה עמו, ליתן לכל אחד ואחד, לפי מה שהוא. רבי יודן אמר, ויקרא יעקב לא-ל, להיות עם בניו. רבי פנחס אמר, זימנו לבניו. א"ר אבין, עשאו אפוטרופוס על בניו.

מבואר מכל זה, שעיקר הברכה, היתה פשוט "תפלה" של האב לפני הקב"ה. תפלה - שיסכים עמו, או שיהא מזומן, או שיהא אפוטרופוס, על כל מה שבירך את בניו.

הברכה לראובן, בגלל השבטים

מובא בילקוט שמעוני (ברכה סוף רמז תתקנא) יחי ראובן ואל ימות. וכי מה ענין זה לזה.

משל למלך שבא אצל בניו, לפרקים. כשהוא נפטר מבניו, היו בניו וקרוביו מלוין אותו. אמר להם, בני, שמא כלום צורך יש לכם (שמא דבר יש לכם). א"ל, אבא, אין לנו צורך ואין לנו דבר, אלא כשתרצה לאחינו הגדול.

כך, אילולי שבטים, לא נתרצה המקום לראובן, לכך נאמר, יחד שבטי ישראל.

הברכה לשמעון, מן הצד

עוד מובא בילקוט שמעוני (ברכה רמז תתקנד) על כך, שאין משה מזכיר בברכותיו את שבט שמעון, אלא רק מן הצד. באומרו, שמע ה' קול יהודה (שמע, רמז לשמעון).

מפני שהיה עמו יחד בגורלו בעת כיבוש הארץ (ככתוב

בשופטים א, ג).

הנה כל אלו, לא נתייחדו בברכות פרטיות לעצמן, אלא באופן אחר. כאשר רק בכך, היתה מושגת לפנייהם - סוד ברכתם. (רשימות תלמידו הרה"ג ר' יוסף צבי ריינהולד שליט"א)

מהו מנוחה

וירא מנחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויש שכמו לסבל ויהי למס עבד. (מט, טו)

צריך ביאור כי בפשטות הפסוק מדבר במעלתו של יששכר והעיקר הוא ויש שכמו לסבול וכפירוש רש"י הכוונה על עול תורה ומה מוסיף לנו בזה אומרו וירא מנוחה כי טוב ואמר הג"ר מתתיהו סלומון שליט"א משגיח דשיבת ליקווד שמעתי מרבי לייב פרידמן זצ"ל כי פעם נכנס אחד מצדיקי ירושלים אל מרן החזו"א זצ"ל והגיד לו דבר על הפסוק הזה אשר כל כך נהנה ממנו החזו"א עד שב' חדשים אח"כ סיפר הדבר לנכנסים אצלו והוא כי האדם יכול למדוד את עצמו עד כמה הוא דבוק ומסור לעבודת ה' על ידי התבוננות כמה הוא מוכן לוותר מעצמו וליתן בעד ה' למשל החילוק בעבודת ה' של קין והבל היה בזה כי הבל היה מוכן להקריב מבכורות צאנו ומחלביהן ר"ל שהבין כי כבוד שמים הוא ליתן לה' מה שהיה רוצה לעצמו ביותר וכל מה שהדבר יותר נחמד ויותר רוצה בה ואעפ"כ מקריבו לה' הרי זה יותר דביקות בו יתברך כן הדבר בעולמנו כל אחד רוצה מנוחה וזהו עיקר תענוג האדם וחמדתו בעוה"ז ואם הוא משיג הטובה הזאת ונותנה להקב"ה הרי כיבד את ה' באופן הכי נעלה וזה שאמר יעקב על בנו יששכר וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה וטובה זו בודאי חמד לעצמו כמו כל אדם אלא שהבין כי לכבוד ה' כדאי ליתן גם את המנוחה כולה קודש בלתי לה' לבדו ויש שכמו לסבול עול תורה. (קובץ קול התורה אדר א' תשס"ה חוברת נ"ח עמ' ה')

וכע"ז הביא מרן הגר"ח"ק בשם מרן החזון איש זצ"ל עני העוסק בתורה אין בזה כ"כ רבותא אבל על יששכר העידה התורה וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ נעמה ואעפ"כ ויש שכמו לסבול עול תורה ויהי למס עובד וזה הוכחה שמכיר ערך התורה.

אימתי אוכלים קדשים

בנימין זאב ישרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל (מ"ט כ"ז)

בתרגום אונקלוס תירגם ובעידן רמשא יהון מפלגין מותר חולקיהון משאר קודשיא, והובא גם פי' זה ברש"י.

וכתב מרן הגאון רבי דוב לנדו שליט"א דיש לעיין דלכאוו' הרי מצוה לאכל הקרבן ביום ההקרבה וגם הנאכלים ליום ולילה בכלל וכמשנ"ת ברמב"ן בפי"ה"ת ויקרא ז' ט"ז דאע"פ דשלמים נאכלים לב' ימים ולילה מ"מ יש מצוה מה"ת לאכלם לכתחילה ביום הקרבתם ורק הנוותר ליום המחרת נאכל אז, וא"כ יל"ע מאי טעמא חילקו את בשר הקדשים בערב. מיהו י"ל דסגי באכילת מקצת מהקרבן ביום הקרבתו,

דמזה דכתיב אכלתי חטאת היום חזינן דאבילות הוה יום א' מה"ת ולא ז' ימים והיינו דהטענה היתה במה שאכלו היום משמע הא למחר מותרים היו דאבילות מה"ת רק יום א' ומשום דניתנה תורה ונתחדשה הלכה אך כ"ז רק לגבי ההלכה דנתחדשה אך לגבי מנהג וסדר העולם ודאי דשייך למילף אף מקודם מ"ת דהוה גילוי מילתא בעלמא וה"נ הכא.

ברוך שעשה לי נס

ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו.

צ"ב מה קרה עכשיו. ועיין פרש"י ובעל הטורים שם כתב מהמדרש תנחומא כשחזרו מלקבור את אביהם עבר יוסף על הבור שהשליכוהו ובירך ואמר ברוך שעשה לי נס במקום הזה אמרו עדיין הוא זוכר מה שעשינו לו עכ"ד. וצ"ב וכי אם לא שונא אותם א"צ לברך על הנס הא זהו חיוב ומה הראיה שזוכר כדי לשנאותם וצ"ע. **ואמר מרן הגר"ר משה הילל הירש שליט"א** דהנה בבור שזרקוהו כתוב אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו ובחב שם הרמב"ן שע"כ לא ידעו שהיה בו נחשים ועקרבים דאל"כ היו יורעים שהוא צדיק גמור מזה שלא ניזק מהם ועיין שם באור החיים שביאר בדרך אחר והנה בשו"ע סוף מימין רי"ח נדלקו שני שיטות על איזה נס מברכים ברוך שעשה לי נס האם רק על נס לא טבעי כגון נפל מן הגג וניצל או גם על נס בצורה טבעית וכגון באו שודדים ובדיוק נזדמן שם אדם וניצל ע"ש והנה לשיטה הזו שרק בנס לא מבעי צריך לברך א"כ לדעת השבטים שלא היה בו נחשים ועקרבים א"כ כל הנס בבור שאם היה נשאר היה מת ברעב ובסוף באו סוחרים ומכרו אותו וא"כ הוי נס במהלך טבעי וע"ז אין לברך וכיון שבירך יוסף הבינו מזה האחים שהיה שם נחשים ועקרבים וא"כ הוי נס לא טבעי שניצל ומעתה פחדו לו ישתמנו יוסף.

בביאור דברי האוה"ח

ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחית עם רב. (ויחי נ, כ)

כתב מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל למחבר הספר ונצדק בקודש: בפתחי את הספר ראיתי מ"ש בעמוד תמ"ט בענין תמיהת הכלי חמדה' על האוה"ח הק' בפ' ויחי וז"ל ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה וכתב האוה"ח וה"ז דומה למתכוון להשקות חבריו כוס מות והשקוהו כוס יין שאינו מתחייב כלום וה"ה פטורים וזכאים גם בדיני שמים ותמה ע"ז הכ"ח שדבריו נגד הגמ' נזיר כ"ג מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה צריך כפדה וסליחה ואיך כ' האוה"ח דא"צ כפדה כלל אף בדיני שמים וע"ז כתב כבודו לא קשה מידי כי האוה"ח עה"פ ועתה לכו ונהרגוהו כ' שהאחים דנו בו דין עד זומם כי מצינו שהוא הביא את רבתם רעה אל אביהם ואמר דברים שיתחייבו מיתה על עדותו שהוא אמר שאכלו אבר מן החי כו' וב"נ מחוייב מיתה על עדותו ונהרג ע"פ עד אחד בלא עדים ולא התראה ועל עדות הקרובים ג"כ אשד

וכמו שנראה מדברי הרמב"ן ע"ש, ואפשר דאפילו בכזית סגי וזה מקיימים ביום והשאר מחלקים בערב.

ארעיה דבנימין

בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל מ"ש כ"ז)

הביא מרן הגרמ"ש שפירא זצ"ל בשם מרן הגר"ז ואוסף שני דברים אשר שמעתי מפי רבנו הרב זללה"ה ... והב' בברכת בנימין מיעקב אבינו בפרשת ויחי בנימין זאב יטרף איתא בתרגום בארעיה תשרי שכינתא ובאחסנתיה יתבני מקדשא ודייק רבנו הרב זללה"ה דלבית המקדש בעי אחסנתיה דחלק בנימין אבל לשכינה דיו בארעיה דבנימין ושאל אחד הגם בארעיה דבנימין ע"י קניה ג"כ סגי לכך ולא הסכים לזה רבנו הרב זללה"ה נראה דס"ל דאף שהוא משום בארעיה מ"מ בעינן ארעיה שבנחלתו ונראה לדייק כן בתרגום ירושלמי שתירגם בתחומיה ול"ש תחומיה בקניות כ"א בתחומי דנחלתו ומ"מ לאו משום החפצא דנחלתו הוא כי אם משום בארעיה ותחומיה. (שי לתורה)

כיצד קרא לו בשמו

שמה קברו את יצחק ואת רבקה אשתו (מ"ט ל"א)

העיר מרן הגר"ד לנדו שליט"א הא דהזכיר יעקב שם אביו אע"פ דהלכה היא שלא יקרא לאביו בשמו לא בחייו ולא לאחר מותו. אולי יתכן, כיון שעשו נשתתף ג"כ בקבורה וכלשון קברו (עי' רמב"ן בראשית מ"ט ל"א), לפי"ז הי' צריך יעקב לומר אבינו, דלשון אבי בלבד כשמזכיר שניהם (קברו) זו זרות, ולומר אבינו ג"כ לא רצה, דביצחק יקרא לו זרע ולא כל יצחק (נדרים ל"א א'), ובכה"ג שפיר דמי להזכיר שם יצחק לבד דזה כבודו, שאין עשוהרשע נכלל בזרעו.

שאנשים זרים לא ישמעו

וידבר יוסף אל בית פרעה וגו'.

כאו למה הי צריך יוסף לשלוחים ליטול רשות לצאת ולא דיבר בעצמו עם פרעה ועי' בב"ר. **ומביא מרן הגרמ"ק בשם רביו בעל הקהלות יעקב** זללה"ה שיוסף ידע שפרעה יאמר לו שזה בלתי אפשרי שיעזוב את מצרים אף לשעה קלה כי הכל יתמוטט ויחרב אם יוסף יעדר כי הוא לבדו לא ולכלכל את מצרים ולכך שלח לנהל מסוגל שליחים בידעו שבפני אנשים זרים לא יאמר כי יוסף הוא אשר מחזיק את מצרים מפני הבושה ובודאי יאמר אם זהו רצונו יעשה כך.

למדין מקודם מתן תורה

ויבאו עד גרן האטד אשר בעבר הירדן ויספרו שם מספר גדול וכבוד מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים. (ויחי נ, י) הק' הר"י פיק בשאילתות (פ' ויחי שאילתא ל"ה) הא מבואר בירושלמי דאין למידים אבילות שבעה ימים מהא דיעקב אבינו דאין למדים מקודם מ"ת וא"כ לפי"ז איך למדים בכתובות נז, א מויקרא לאמה ולאחיה מקודם מ"ת. ות"י מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל דהנה כתב הרמב"ם באבילות

אותי הנה כי האלוקים. אז מדוע חששו עתה מפניו?

משקל החטא הוא לפני ה', ולא רק בפני מי שחטאו לו והוא מוחל

אלא, חששם היה, שמא כאשר האב יעקב, איננו. אז גם עומק והיקף ההבנה במשקל של החטא, שונה מאותה בחינה, מאשר היה בעת חיי יעקב האב. ולכן ביקשוהו, 'סליחה' כנגד פשע 'עבדי-אלוקי-אביך'. כלומר, החטא הזה ימדד וישקל עתה כאילו האב יעקב עודנו חי, והבחינה הנשקלת לחטאים עתה היא לפני-ה'. כי אלוקים, חי וקיים לעולם. ואם חטאנו, הרי כנגדו חטאנו.

כי זה היה הענין בסיבת חששם של האחים, לאחר מות יעקב אביהם. הם חששו על חייהם, ושלחו ליוסף לאמר, אביך ציוה וכו' (ס"פ ויחי, בראשית נ, טז). ואף היו מוכנים להיות לו לעבדים.

והענין מאד פלא, שהם חששו כל כך על חייהם, מפני מי? מפני יוסף אחיהם, שהוא יוסף-הצדיק. ועל אף שכבר ידעו נאמנה, שכל מה שאירע עמהם ואירע עמו, הכל נסתובב מן-השמים, והאמת היא, שרק למחיה שלחו הקב"ה, ולא הגיע יוסף למצרים בגלל מכירתם אותו.

יוסף שוקל אחרת את חטאם כאשר אביו חי, במשקל אחר כאשר אביו לא חי

אולם זאת הם חששו, לפי שידעו, שכל זמן שיעקב חי, אז אף יוסף-הצדיק הגדול, הריהו מתנהג אחרת. והוא יוסף אחר.

כפי שכך חשדו, כאשר לא היו סועדים עמו עוד על שולחנו. שמא שינוי זה אצלו, הוא רק ראשוני לאחר פטירת האב. ולכן על אף שידעו שהכל נסתובב משמים, עם כל זה, חששו מחמת השינוי שמתחולל בקרב יוסף, בעת סילוק אביו מעליו.

רבו חי, התלמיד אינו חוטא

ומצינו כעין זה בגמ' (ברכות ת.). כל זמן ששמעי בן גרה היה חי, לא נשא שלמה את בת פרעה. כלומר, מזה גופא שהיה שלמה המלך "יודע" ששמעי רבו - חי. זאת העובדה, היא המונעת מאיתנו לומר, ששלמה המלך, חטא ח"ו.

ומחמת גודל זה הענין, אף העלו חכמינו ז"ל בגמרא (שם) לימוד הלכה למעשה. וכך הסיקו ואמרו, לעולם ידור אדם במקום רבו, אי כייף ליה.

לא ניחא ליה שידע

עלה וקבור את אביך כאשר השביעך

בגמרא סוטה ל"ו ב' דיוסף נשבע לפרעה שלא יגלה שהוא יודע לשון הקודש שפה אחת יותר מפרעה, וכשבא יוסף לבקש מפרעה לקבור את יעקב בארץ ישראל כאשר השביעו אמר לו פרעה שישאל על השבועה ואע"ג דלא ניחא ליה.

ויש להבין דברי הגמרא דקאמר ליה ואע"ג דלא ניחא ליה, על מי הכוונה דלא ניחא ליה, וכתב החדושים ובאורים בגמרא שם דלכאורה קאי על אפרעה דלא ניחא ליה שיעלו

ע"כ דנו בו משפט עד זומם ופטורים הם מדיני שמים אלא דלצד דיני אדם אינם פטורים כי אין להם הזמה לזה נתחכמו להמיתו כולן יחד שכזה אין חיוב לכולם כדקימ"ל עשרה בנ"א שהרגו כאחד פטורים אבל לדין שמים הם פטורים מטעם שידעו נאמנה הוא ביקש להרגם ועתה מבואר היטב דברי האוה"ח שהרי אצלם היתה כוונה טהורה מדיני שמים אלא שמדיני אדם אינם פטורים כי אין להם הזמה וה"ז דומה לפי שהרופא טעה בו וא"ל כי יש סכנה וחייב לאבל בשר חזיר ואכל בטעות בשר טלה ולבסוף התברר שלא היה מסוכן כי אז לכל הדעות הוא פטור לגמרי כי לא היתה כאן לא מחשבה רעה ולא מעשה רעה עכ"ד ברם אין הנדון כאן על מחשבתם שאמרו לכו ונהרגהו המדובר כאן הוא בדבר החטא שמכרוהו ואין לזה שום שייכות למ"ש האוה"ח הק' בפר' וישב עה"פ לכו ונהרגהו וע' מ"ש האוה"ח שם לפני זה עה"פ לו ישתמנו שפירש שם שהלואי שיהיה כן שיהי' משיב להם והוא אמרו ישיב לנו את כל הרעה והיו מצטערים השבטים כשיעור שנצטער יוסף מצדם ובזה לא היו מתחייבים לבסוף מהגליות ומהצרות בעד חטא זה וכו' צא ולמד מה היה לעשרה עמודי עולם וע"ע באוה"ח כי יוסף לא מחל להם כי אם גנב איש ומכרו אין ביד הנגנב לפטרו לגנב עיין שם והדברים פשוטים ובעיקר מ"ש האוה"ח בפ' וישב יל"ע דלכאורה היה נראה דהא דב"נ נהרג ע"פ עד אחד היינו באופן שאין הכחשה מצר הבע"ד והנה אם נאמר דדוקא ע"פ עד אחד נהרג לא ע"פ עצמו כדמשמע לשון הגמרא סנהדרין נ"ז ע"ב בן נח נהדג בדין אחד ובעד אחד מפי איש ולא מפי אשה ואפילו קרוב משמע דלכפה"ח עד בעינן ולא סגי עפ"י עצמו וכ"ה לשון הדמב"ם ה' מלכים פ"ט הי"ד וא"כ הא דנהדג עפ"י ע"א היינו אפילו הוא בעצמו מודה לדברי העד מ"מ א"א לדונו למיתה כ"ז שאין עד המעיד עליו וכן מבואר בשו"ת חכ"צ סימן כ"ד דע"פ עצמו אינו נהרג אלא אפילו אם נאמר דנהרג ע"פ עצמו וכמ"ד ירושלמי פ"ק דקידושין ע"כ א"כ י"ל דהא דנהרג ע"פ ע"א היינו באופן שעכ"פ אין הבע"ד מכחישו וכה"ג מצינו לגבי ע"א נאמן באיסורין לאסור דוקא כשבעה"ד שותק ועי' ש"ך יו"ד סימן קכ"ז ס"ק י' אבל אם מכחיש לדה"ע הדי עד אחד בהכחשה ולא כלום הוא ואם כך הרי לא הוי בעדותו של יוסף להמית אותו כי בידם להכחישו ובזה הדי נחשב איפוא לעד זומם וע"כ מוכדח מדברי האוה"ח דב"נ נהדג בע"א גם כשבע"ד מכחישו.

האחים מדדו ושקלו חטא מכירת יוסף, בכל תקופה ותקופה בבחינה אחרת

אמר מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל מצינו שאחי יוסף שחששו לאחר הסתלקות יעקב אביהם, שמא יוסף יגמול להם רעה. כפי שאמרו לו: 'ועתה שא נא לפשע אלוקי עבדי אביך' (פר' ויחי, בראשית נ, יז).

והרי בעת התוודותו אליהם (בפר' ויגש, בראשית מה, ו-ח) כבר אמר להם, כי זה שנתים הרעב ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר. וישלחני אלקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם מפליטה גדולה. ועתה לא אתם שלחתם

ועוד דלכאו' מוכרח שאה"נ ע"י תורה ניצול אף דיש לו עבירות שבידו [א] מהא (סנהדרין קו ב') דדוד ה' צריך להתפלל על דואג שישכח תלמודו, אף שהיה בידו עבירות חמורות כרציחה, הרי דבלא זה ה' ניצול. [ב] בהא דמצינו לענין אחר חגיגה טו ב' כי נח נפשיה דאחר אמרי לא מידן לדייניה ולא לעלמא דאתי ליתי לא מידן לדייניה משום דעסק באורייתא ולא לעלמא דאתי ליתי משום דחטא. [ע"ש בכל הסוגיא] הרי דאף דעשה עבירות חמורות מ"מ זכות התורה עמדה לו להנצל מעונש הגיהנם. [ג] ועוד מצינו בחגיגה כז א' א"ר אבהו אמר ר"א ת"ח אין אור של גיהנם שולטת בהן ק"ו מסלמנדרא ומה סלמנדרא שתולדת אש היא הסך מדמה אין אור שולטת בו ת"ח שכל גופן אש דכתיב הלוא כה דברי כאש נאם ה' על אחת כמה וכמה. והנה הא ודאי איירי שעשה עבירות, הרי מבואר דכך הוא הנהגה מיוחדת ביחס לת"ח אף שיש לו עבירות, וה' יודע כבר איך להסתדר עמו. [ד] ובסנהדרין קב ב' אמר ר"נ אחאב שקול היה וכו' אלא אחאב וותרן בממונו היה ומתוך שהנהגה תלמידי חכמים מנכסיו כיפרו לו מחצה. הרי מבואר דאף דלא עסק בתורה עצמו, אלא רק החזיק תורה כבר נעשה ע"י שקול, ק"ו מי שעוסק בתורה עצמה.

ואמר על כך הגר"ח קניבסקי דאף דמצאנו לענין אחר שיש לו גן עדן, אבל ודאי שיפסיד משכרו על מה שעשה עבירות, ואף אם מגיהנם הת"ח ניצול, אבל ודאי שיסבול מהעבירות שעשה. והא דקתני אין אש שולטת היינו דוקא שולטת אבל יש לו על כך עונש. והא דקתני יש לפני ב' דרכים ואחד לגיהנם י"ל דאף דלגיהנם אין אשר בן יעקב מכניסו מ"מ עדיין נמצא בדרכו של הגיהנם, ואין זה אומר אבל שהולך לגן עדן דיתכן בהחלט דלא יראה פני גיהנם, אבל גן עדן נמי אין לו, וכמו שמצינו אצל יהודה דלא נכנס למתיבתא דרקי.

ושב הקשה רבנו, דא"כ אמאי אמר שני דרכים לפני, הוה ל' למימר איני יודע אם יה' בגן עדן או לא, שזה ה' עיקר דאגתו?

ועוד כבר כתב החזו"א בקובץ אגרות סוף חלק א', (אגרת רט) בתוכ"ד ואם באנו לעקם כתובים מפורשים כאלה נכרתה אמונה, כי להגות הגיון אין קץ ואם הענין הוא הפך מפשטו היו הראשונים שוקדים על זה והיו מבארים אותם אלא שלא עלה על שום לב חכם להטיל ספק בזה. ועוד שם, ...ואם הדברים המפורשים האלה אינן מספיקות על היראה מוחלטת שעבדו ע"ז כבר אבד האדם שפתו בבאו לספר על עובדא קימת של ע"ז כי כל מה שהפה יכול לברר לא יספיק ונטולה סגולת הסיפור מלשון מדברת ומעט סופר. וא"כ לדעתו אין לנו לפרש ולהוציא הדבר מפשוטם של דברים, וכיון דכתוב דניצול מגיהנם הרי הוא כפשוטו שניצול מדינא דגיהנם, ואין הכוונה למדריגות של גיהנם. [וכן א"ל דחשש אולי לא למד לשמה ואז אינו מועיל, דלא משמע כך לחלק דדוקא בלשמה]

את יעקב לארץ ואפילו הכי אמר לו פרעה ליוסף עלה כו', ומדברי התוס' שם לא משמע כן, (ואי קאי אלמעלה הול"ל ואע"ג דלא ניחא לך), מיהו עיקר דברי התוס' יש לקיים גם אם נפרש דקאי על פרעה דלא ניחא ל', דמ"מ אמר לו יוסף דאי מתשיל אהאי מתשיל אהאי, ומשמע מדברי התוס' דאף שנשבע לבקשת יעקב אפילו הכי כשמת יכול להתיר שלא בפניו.

גן עדן וגיהנם

מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך.

שח רבנו הגרא"ל שטינמן: כתב בספר תורת הבית [להח"ח] פ"ו כתבו הספרים הקדושים שאשר בן יעקב הוא ממונה למעלה על לימוד המשניות [ורמז לדבר מאשר שמנה לחמו, שמנה הוא אותיות משנה. וכל מי שהוא בקי בה אינו מניחו לראות פני הגיהנם].

ובברכות כ"ח ב' ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחת של גן עדן ואחת של גיהנם ואיני יודע באיזו מוליכים אותי ולא אבכה. כך אמר ר' יוחנן בן זכאי לתלמידיו.

והנה הוא ודאי ידע כל המשניות, [ע"י סוכה כח א' אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה וכו'] א"כ צ"ע ממה פחד ר' יוחנן בן זכאי שאמר שאינו יודע באיזה דרך מולכין אותו, איך שייך כלל שיראה פני גיהנם באם יודע משניות, הא אשר בן יעקב לא יתן להכניסו לשם, וצ"ע.

ואפשר לומר דהנה סנהדרין קו ב' וא"ר יצחק מאי דכתיב חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו, אלא אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע ימות דואג, אמר לו חיל בלע ויקיאנו, אמר לפניו מבטנו יורישנו אל וברש"י פ' חיל בלע ויקיאנו. המתן עד שתשכח תורתו: אמר לפניו ומבטנו יורישנו אל. אל תמתין לו עד שתשכח אלא תמהר ותשכיחנו: הרי דשייך מצב כזה שנשכח תלמודו ע"י עונש, וא"כ אולי מזה חשש ריב"ז ששמא יענש בשכחת תלמודו. [אמנם עדיין קצ"ב לומר דמזה חשש ריב"ז, ועדיין צ"ב]

וביקש לשלוח שאלה זו להגר"ח קניבסקי, ואמר דזה ודאי וברור שאם אחד יעשה כל העבירות שבעולם וידע משניות ינצל מגיהנם? אלא דיש דרגות בגיהנם וע"י לימוד המשניות מיקל מהמדריגות שיש בגיהנם.

ועוד דיש בגן עדן בחינה של גיהנם וכמו שמצינו במכות יא ב' לענין יהודה, וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה עאל איבריה לשפא לא הוה קא מעילי ליה למתיבתא דרקי, הרי דשייך אף בגן עדן שיש מצב של גיהנם. [ועוד מה שאמרו שכל אחד נכווה מחופתו של חברו]

ושאל רבנו על דבריו דצ"ע דא"כ וכי אשר עומד ובודק כל אחד לפי דרגת העבירות שבדו, וכל אחד הוא מתאים למדריגה אחרת בגיהנם, דבר שאינו מסתבר.

ואדם רשע אה"נ כבר ידאגו משמים שישכח תלמודו, ולא ישאר בידו מה שלמד.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת ויחי תשע"ט

ויקברו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף שם נא ידך תחת ירכי וגו' אל נא תקברני במצרים ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם. (מ"ז. כ"ט-ל"א).

הנה סדר הכתובים צריך ביאור, דבתחילה אמר יעקב 'אל נא תקברני במצרים', ורק אח"כ אמר 'וקברתני בקבורתם', ולכאורה כל האיסור דאל תקברני במצרים, הוא בשביל שרצה שיקברנו עם אבותיו, והוסיף אזהרה על ענין זה, וא"כ טפי היה נכון לומר בתחילה ושכבתי עם אבותי, ורק אח"כ להוסיף ע"ז איסור דאל נא תקברני במצרים.

ונראה בזה, שהיה כאן שתי עניינים, ענין אחד שיקבר עם אבותיו, ועוד היה ענין מיוחד שלא ליקבר במצרים, בלא שייכות לכך שיקבר עם אבותיו, וביאור הדברים הוא, דהנה רש"י כתב ג' טעמים למה שלא יקברנו במצרים, טעם אחד, משום דסופה להיות עפרה כינים, טעם שני, דאין מתי חו"ל חיים, אלא בצער גלגול מחילות, וטעם נוסף, שלא יעשוהו מצרים עבודה זרה. ואמנם טעמא דגלגול מחילות שייכא בכל מקום בחו"ל, אבל טעמא דכינים, שייך דווקא במצרים, וכן הטעם שלא יעשוהו עבודה זרה, נראה שהוא דווקא במצרים, שהשפיע להם ברכה שכלה הרעב, ומימי גילום מתברכין. ולפי הנך טעמים הרי מבואר היטב שהיה בזה ענין מסוים שלא יקבר במצרים, מלבד הענין ליקבר עם אבותיו.

ולפי זה מבואר היטב, שהיו כאן שתי שבועות נפרדות, שבועה אחת שלא יקברנו במצרים, שזה ענין בפני עצמו כמו שנתבאר, ועוד השביעו שבועה נפרדת על הענין שיקברנו עם אבותיו, ושתי שבועות נפרדות על שתי עניינים נפרדים הם.

והנה בפסוקים מפורש השבועה ב' פעמים, דבפסוק כ"ט אמר תחילה שים נא ידך תחת ירכי, ופירש רש"י והשבע. ולהלן בפסוק ל"א אחר שאמר יוסף אנכי אעשה כדברך, כתיב ויאמר השבעה לי, וישבע לו.

ובפשטותו י"ל בזה, דבתחילה ביקש יעקב מיוסף שם נא ידך תחת ירכי והשבע, ויוסף השיב אנכי אעשה כדברך, ואיני צריך לישבע, והטעם דאין צריך לישבע, משום דבלא"ה הרי הוא מחוייב בכיבוד אב, ושבועה אינה חלה ע"ד מצוה, דמושבע ועומד בהר סיני, וכיון שקיימו את התורה, ממילא לא חילל השבועה, או לא היה צריך לישבע משום דבן נח מצווה על כיבוד אב, כמש"כ ר"נ גאון, והרי מצינו דזכות כיבוד אב עמדה לעשיו שקיים כיבוד אב, ויעקב חזר ואמר לו השבעה לי, שאעפ"כ ישבע לו, או מטעם דאיתא בנדרים דף ח' ע"א דנשבעין לקיים המצוה לזרוזי נפשיה. או משום דאפשר שיהיה היכי תימצי שלא יהא מחוייב מצד כיבוד אב, כמו למ"ד דכיבוד אב משל אב.

ולפי"ז פירוש המקראות הוא שיוסף אמר אנכי אעשה ואין צריך שבועה, ויעקב א"ל שמו"מ ישבע.

אכן להמבואר דהיו כאן שתי שבועות על שתי עניינים, יש לומר דלכן השביעו שתי פעמים, דהשבועה האמורה בפסוק כ"ט, זהו השבועה דאל נא תקברני במצרים, והשבועה האמורה בפסוק ל"א, זהו השבועה שיקברו עם אבותיו.

וראוי להתבונן כמה נצרכת הייתה שבועה זאת, שבאמת הרי רק על ידי זה הסכים פרעה ליוסף לעלות ולקבור את יעקב, כדאיתא בגמ', וכדפירש רש"י להלן (נ, ו') ויאמר פרעה עלה וקבור את אביך כאשר השביעך, ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניח לך, אבל ירא לומר עבור על השבועה, שלא יאמר א"כ אעבור על השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה על לה"ק שאני מכיר עודף על שבעים לשון, ואתה אינך מכיר בו. ומבואר דרק ע"י שהיה לו שבועה כנגד השבועה, לא היה פרעה יכול למונעו.

נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. (מ"ט, כ"א).

כתב רש"י אילה שלוחה זו בקעת גינוסר, שהיא קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ. הנותן אמרי שפר, כתרנומו, ע"כ. ור"ל דבתרגום איתא יהוה מודין ומברכין עליהו, כלומר שיהיו מודים ומברכים על הפירות. והיינו ברכת הנהנין, ואף דברכות הנהנין הם מדרבנן כדאיתא בגמ' בברכות דף ל"ה ע"א, מ"מ נרמז הוא כאן.

וצריך ביאור מה מיוחד בבקעת גינוסר שמברכים עליהם ברכת הנהנין, והרי על כל הפירות שבכל מקום מברכים, ומהו יחודם של פירות אלו.

ויש לומר בזה על פי דברי הגמ' בברכות דף מ"ד ע"א, דאיתא התם דיש אופנים דאינו מברך על הפת, מפני שהפת היא טפילה, כמו באוכל מילה, ואחד מן האופנים שהפת נחשבת טפילה, כשאוכל עם הפת פירות גינוסר.

ולפי זה י"ל דבזה נתייחדו פירות גינוסר להשתבח שמברכים עליהם ברכות הנהנין, יותר משאר פירות שבעולם, דבפירות גינוסר לעולם מברכים עליהם, אפילו כשנאכלים עם הפת.

נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. (מ"ט, כ"א).

וכתב רש"י, דעל מלחמת סיסרא נתנבא, שכתוב שם דהמלחמה הייתה עם עשרת אלפים איש מבני נפתלי, והלכו שם בזריזות, והנותן אמרי שפר, היינו דעל ידם שרו דבורה וברק שירה.

וצריך ביאור, דהשירה היא הרי תוצאה מהנצחון במלחמה, דכיון שנצחו אמרו שירה, וא"כ היה ראוי להזכיר בברכה את עצם

הניצחון שזהו העיקר, ולא את אמירת השירה, שהיא רק פועל יוצא מהניצחון, והרי הניצחון במלחמת סיסרא היה נס גדול מאד, וכמו שכתוב בנביא בשופטים, 'מן השמים נלחמו הכוכבים ממסלותם', ובגמ' בסוף פרק ערבי פסחים הפליגו חז"ל בגודל הנס, וא"כ מדוע מזכיר השבח של נפתלי שעל ידו שרו שירה, ולא את עצם הנס שעל ידו ניצחו.

ומבואר מכאן שעיקר השבח הוא דווקא השירה שנאמרה אחר הניצחון, ונמצינו למדים מכאן שאין העיקר הניצחון, ואגב אורחא ראוי לומר על כך שירה, אלא להיפך התכלית היא אמירת השירה לקוב"ה, והניצחון אינו אלא אמצעי והיכי תימצי לבא לתכלית נפלאה ונשגבה זו, ועל כן שבחם של בני נפתלי אינו בנצחונם, כי אם בשירה שנאמרה. ואע"פ שלא הם אמרו, מ"מ אפילו בזה שעל ידם נאמר, בזה לחוד גדול שבחם יותר מנצחונם.

ובענין זה מצינו בשיר השירים, (ב', י"ב) על הפסוק 'עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו', דהכתוב מדבר על יציאת מצרים, וכתב שם רש"י, עת הזמיר הגיע, שאתם עתידים לומר שירה על הים. ובמדרש שם איתא, הגיע זמן של שירה שתאמר. ומבואר דעיקר הזמן של יציאת מצרים, הוא כשהגיע הזמן לומר השירה, וכיון שזמן אמירת שירה הגיע, ממילא מוכרח שיצאו ממצרים ושיקראו להם הים. הרי מבואר דבר נפלא זה, דהשירה אינה תוצאה דממילא מקריעת הים, אלא אדרבה כיון שצריך לומר שירה, על כן הוכרח שיצאו ממצרים ויקראו להם הים, שעל ידי זה יתהווה ההיכתי תימצי והאפשרות לומר שירה.

ובאמת דהרי סיסרא כלל לא בא אליהם למלחמה, אלא הקב"ה משך אותו למלחמה, וכמו שכתוב בנביא שופטים, 'זמשכתי אלך אל נחל קישון את סיסרא שר צבא יבין ואת רכבו ואת המונו' וגו', הרי דהקב"ה משך אליו את כל הגוים למלחמה, והיינו כמבואר, שלא הניצחון הוא התכלית, ואמירת השירה היא התוצאה דממילא, אלא אדרבה כל המלחמה היא היכי תימצי שיוכלו לומר שירה, וכיון שצריך לומר שירה, ממילא הקב"ה מושך את הגוים למלחמה.

והנה המלאכים שהם כולם רוחניים וישנם רבבות, כנאמר בפיוט על שירת המלאכים בוכה רבבות בהילוך מחנות, וכל תפקידם של אותם הברואים העליונים אינו לא בכנין ולא בהרישה ולא בזריעה כבני אדם, אלא באמירת שירה לפני הקב"ה, שיש האומרים קדוש, ויש האומרים ברוך, ויש שאומרים פעם אחת ביום, ויש פעם בשבת, יש פעם בשבוע, ויש פעם ביוכל, ויש כאלו שאינם אומרים אלא פעם אחת בכל בריאתם, והצד השווה בכולם שזהו תכלית קיומם לומר שירה לפני השי"ת, ולכך נבראו. הרי דאמירת שירה אינו תוצאה אלא תכלית.

ויעשו לו בניו כן כאשר צוה וישאו אותו בניו ארצה כנען וגו'. (נ', י"ב - י"ג).

פירש רש"י, כאשר צוה, מהו אשר צוה, וישאו אותו בניו, ולא בני בניו, שכך צוה אל ישא ממתי לא איש מצרי ולא אחד

מבניכם, שהם מבנות כנען, אלא אתם, וקבע להם מקום, ג' למזרת, וכן לד' רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן. כביאור טעם ענין זה שצוה יעקב שלא ישאו את מטתו בני בניו שהם מבנות כנען, נראה לבאר בכמה פנים.

יש לומר, דהנה מטתו של יעקב אבינו היה בה קדושה, וכדחזונו שנשאנהו כסדר מסע הדגלים סביב למשכן, הרי דמטתו היא כמשכן ה'.

וכביאור הדבר דמטתו של יעקב היא כמשכן, ונשיאת המיטה, היא כנשיאת המשכן, הוא כמבואר במסילת ישירים פרק כ"ו בביאור מדת הקדושה כתב בתו"ד, כן על כל הקדוש הדבק תמיד באלוקיו, דהנה איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן במקדש וכמזבח עכ"ד. והאבות הקדושים שהיו דבוקים בהקב"ה, והן הן המרכבה, והשכינה שורה עליהם, וכמש"כ בנפש החיים שאפילו רגע אחד לא הסתיו דעת מדבקות בקוב"ה, בודאי שהם עצמם נחשבים כמשכן במקדש וכמזבח.

וכיו"כ איתא בפרקי דר"א, דהאבן שהניח עליה יעקב את ראשו, היא אבן השתיה. ובגמ' ביומא דף נ"ג ע"ב מפורש דשם הוא מקום ארון הברית. הרי דבהנחת צדיק ראשו על האבן נתקדש עד שנעשה זה מקום הארון, ושם נבנה בית המקדש. ובריש פרשת ויצא, הקשה הטור בפירושו, איך בנה יעקב מצבה כאבן שהניח את ראשו עליה, והלא היא אבן שנשתמש בה הדיוט. ויש לבאר בזה, דאדרבה דווקא ע"י שראשו של יעקב הונח עליה, על ידי זה הוא דנתקדשה האבן, דקדושתו של יעקב היא שקדשה את האבן.

וכיון שמיטתו של יעקב הרי היא כמשכן, לכן צוה יעקב שאותם שהם מבנות כנען אינם ראויים ליקרב להיות מנושאי מיטתו.

אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם וגו' ויבך יוסף בדברם אליו. (נ', י"ז).

יש לבאר מה שבכה יוסף בעת שאמרו לו כן, על פי מה דתנן בריש מסכת יומא דבעת שהיו משביעין את הכהן גדול שלא ישנה דבר מכל מה שאמרו לו, היה הכהן גדול פורש ובוכה, משום דחשדוהו שהוא צדוקי, הרי דמי שחושדין אותו ראוי לו לבכות, ועל כן כיון ששמע יוסף שהם חושדין אותו שיגמול להם רעה על אשר עשו לו בכה.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עמרת שלמה" - קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
03-6171001-1-1-5-7-5 (מס' חדש)

השיעור נרפס לרפואת הבה"ח
אברהם בן ציון בן חיה אריאלה
בתרש"ח

המקור בפרשה: האספו ואגידה לכם (מט א), פסחים נו א.

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה פרשה בעיון בהלכה באגדה ובסוסר

הרב מאיר שולביץ

עקרי הענין

מרחן שר התורה

הגר"ח קניבסקי שליט"א

שומע כעונה בקריאת שמע

מתני' ריש ברכות, מאימתי קורין את שמע וכו', הגר"ח בשנות אליהו דקדק, מהא דקתני הכא לשון רבים 'קורין' ולא כמו בתני בברכות יא א, בשחר 'מברך' בלשון יחיד ועוד כיו"ב, דבא ללמד, דבקריאת שמע אין אחד יכול להוציא את חברו, ע"כ.

ולכאורה קשה הרי כלל גדול הוא בכל התורה כולה ששומע כעונה, ואם כן מדוע לא ניתן לצאת ידי חובת קריאת שמע על ידי שמיעה מפי אחר.

ונראה לתרץ, דכשקיום המצוה תלוי באמירה בלבד, בזה נתחדש דין שומע כעונה, שאין צריך לומר בפיו ממש, אלא גם אם ישמע יחשב כמי שענה. מה שאין כן במצות קריאת שמע, דאין מהותה קריאה ואמירה גרידא, אלא קבלת עול מלכות שמים ועול מצוות. ואדרבה, האמירה בפיו ממש היא ממהותה של קבלה זו, שהרי אינו דומהמי שרק שומע על כך מאחרים ומסכים, למי שמודה בפיו שהוא עבד למלך העולם, בזה לא יבני דין שומע כעונה, לכן נקט התנא בלשונו 'קורין' בלשון רבים.

(סה"ז אהל יוסף ברכות)

קימה בפני חכם בזמן ק"ש

הגה"צ ר' אליהו דושניצר זצ"ל, כשאירע והיה מאחר ומגיע להיכל הישיבה בפ"ת בפסוק ראשון דק"ש, שאלתי לחזו"א אם מותר אז לקום מפניו, ואמר לי שצריך לקום אף בפסוק ראשון דק"ש (ועיין ברכי יוסף יו"ד סי' רמ"ד אות א').

(דרך שיחה)

קורא ק"ש שאינו נזהר לתנך בניו לתורה

שאלה: במסכת ברכות (יד ב), כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. שמעתי בשם הגר"ח זוננפלד זצ"ל שכן גם הקורא ק"ש ואומר ושננתם לבניך וגו' ולמדתם וגו' ואינו מחנך בניו לת"ת כראוי, כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. ויש שטענו לחלק בין היכא שהחסרון הוא בשעת הקריאת שמע עצמה שאינו מניח בה תפילין, לבין היכא שהחסרון הוא אינו בשעת ק"ש עצמה, כגון באינו מחנך בניו לת"ת כראוי.

שמע ישראל י"י אלהינו י"י אחד. וברוב המדרשות תמצאם יאמרו על מנת ליחד את שמי על מנת ליחדני ורבים כאלה. רוצים בזה המאמר שהוא אמנם הוציאנו מן העבדות ועשה עמנו מה שעשה מן החסד והטוב על מנת שנאמין היחוד כי אנחנו חייבים בזה. והרבה שיאמרו מצות יחוד. ויקראו גם כן זאת המצוה מלכות. כי הם יאמרו (ברכות יג א) כדי לקבל עליו עול מלכות שמים. רוצים לומר להודות ביחוד ולהאמינו:

ד] וכן בספר החינוך מצוה תכ כתב וז"ל: משרשי המצוה, שרצה השם לזכות עמו שיקבלו עליהם מלכותו ויחודו בכל יום ולילה כל הימים שהם חיים, כי בהיות האדם בעל חומר נפתה אחר הבלי העולם ונמשך לתאוותיו צריך על כל פנים זכרון תמידי במלכות שמים לשמרו מן החטא. על כן היה מחסדו לזכותנו, וצונו לזכרו שני העתים האלה בקבע ובכוונה גמורה, אחת ביום להועיל לכל מעשינו שביום, כי בהיות האדם זוכר בבקר אחדות השם ומלכותו וכי השגחתו ויכלתו על הכל, ויתן אל לבו כי עיניו פקוחות על כל דרכיו וכל צעדיו יספור לא יתעלם ממנו דבר מכל דבריו, ולא יוכל ממנו להחביא אחת מכל מחשבותיו, הלא יהיה לו למשמר מחשבתו זאת והודאת פיו בדבר הזה כל היום ההוא, ויהיה לו הודאת הלילה בזה גם כן למשמר כל הלילה. ומפני שיסוד המצוה מה שזכרנו, חייבנו זכרונם לברכה בה בכוונה הלב, ואמרו שאם לא כיוון לבו בה לא יצא ידי חובתו, שאין אדם נזכר בשום דבר אלא אם כן ישים כוונתו בו, וזהו שאמרו זכרונם לברכה בברכות פרק היה קורא [י"ג ע"ב], תנו רבנן, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, עד כאן צריכה כוונה הלב. והצריכנו להאריך באחד, וכדנתיא התם סומכוס בן יוסף אומר כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו, ואמר רב אחא בר יעקב ובדל"ת, אמר רב אשי ובלבד שלא יחטוף בחי"ת. ואמרו שם, עד כמה יהיה אריכות

א] המקור בפרשה. בגמ' מסכת פסחים דף נו ע"א, דאמר רבי שמעון בן לקיש: ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם. ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה. אמר: שמא חס ושלום יש במטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו. אמרו לו בניו: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. אמרו: כשם שאין בלבך אלא אחד - כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ומזה למדנו שברוך שם הוא חלק מהמצוה, ולכן אף יש להקפיד בכוונת ברוך שם.

ב.] מעשה המצוה. כתב בספר המצוות לרמב"ם (מצות עשה י) והמצוה העשירית היא שצונו לקרוא קריאת שמע בכל יום ערבית ושחרית והוא אמרו יתעלה (פ' שמע) ודברת במ בשבתך בביתך וגו' ובשכבך ובקומך. וכבר התבאר משפטי מצוה זו במסכת ברכות (פ"א - ג כו א, ל א, סא ב, סג ב). ושם (כא א) התבאר שקריאת שמע דאורייתא. אבל הרמב"ן מנה את זה כב' מצוות שחרית וערבית.

ג] שורש מצוות קר"ש קבלת עול מלכות שמים - אמונת היחוד. במשנה מסכת ברכות (פרק ב מ"ב), א"ר יהושע בן קרחה למה קדמה שמע ליהיה אם שמוע אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות וכו'. ופסק כן הרמב"ם (הלכות קריאת שמע פרק א הלכה ב), ומקדימין לקרות פרשת שמע מפני שיש בה יחוד השם ואהבתו ותלמודו שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו, ואחריה והיה אם שמוע שיש בה צווי על (זכירת) שאר כל המצוות, ואחר כך פרשת ציצית שגם היא יש בה צווי זכירת כל המצוות. ועוד כ' הרמב"ם בספר המצוות (מצות עשה ב), והמצוה השניה היא הצווי שצונו באמונת היחוד והוא שנאמין כי פועל המציאות וסבתו הראשונה אחד והוא אמרו יתעלה

זה, והיתה התשובה עד כדי שתמליכהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם, כלומר שתכוין שממשלתו בכל היא ואין כל דבר נעלם ממנו, ובחפצו קיום כל הדברים.

ה] קיום מצוות ת"ת בקר"ש. בגמ' מסכת מנחות דף צט ע"ב, אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי: אפ"ל לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית - קיים לא ימוש, ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ. ורבא אמר: מצוה לאומרו בפני עמי הארץ.

ו] זמן תחילת המצוה בקריאת שמע. הראשונים נחלקו מהו תחילת זמן קריאת שמע: יש אומרים שעיקר זמן קריאת שמע הוא קודם הנץ, אלא שותיקים היו מאחרים עד קודם הנץ מעט, כדי שיסמכו אותה לתפלה, שהיא עם הנץ. (רי"ף ברכות ט ב; רא"ש שם א י; תוס' שם ט ב ד"ה לק"ש; אור זרוע א יג), ולשאר העם שלא יכלו לכון אותה שעה קבעו זמן קריאת שמע אחר הנץ, כשניצוצות היו יוצאים מנברשת שבהיכל (תוס' ורא"ש שם). ולדעה זו חשיבות הנץ היא לתפילה ולא לקריאת שמע. ויש אומרים שעיקר זמנה הוא אחר הנץ, אלא שותיקים היו מקדימים לקרותה קודם הנץ שלא כדין משום חביבות התפילה בזמנה עם הנץ (תוס' יומא לו ב ד"ה אמר, בשם רבינו תם; ספר הישר ת, ואור זרוע א יג, בשמו); או שאף שאר העם היו קוראים כותיקים קודם הנץ, והניצוצות היו זהרורי חמה שהיו מגיעים שם קודם הנצתה מכח זהרורי האדמימות שהיו ניכרים בה (מאירי ברכות ט ב). יש מפרשים אף הם שהכתוב יִקְרְאוּ עִם שְׁמֶשׁ בתפילה אמור, אלא ש'עם שמש' אינו בזריחת השמש אלא לאחר שנתפשט השמש בעולם, דהיינו אחר הנץ, וזמן קריאת שמע הוא קודם הנץ, והיו הותיקים מדקדקים לקרוא קריאת שמע בזמנה קודם הנץ כדי שיגיעו לגאל ישראל בהתחלת הנץ, שמשם ואילך הוא זמן תפילה (תלמידי רבינו יונה ברכות ט ב). ויש מפרשים שהכתוב יִקְרְאוּ עִם שְׁמֶשׁ מדבר בקריאת שמע, ופירושו אימתי מתייראים ממך כשמוראך מקבלים עליהם, דהיינו מלכות שמים שמקבלים עליהם בקריאת שמע עם שמש, כשהשמש יוצא, דהיינו הנץ החמה (רש"י ברכות ט ב ד"ה דכתיב) שאף על פי שזמן קריאת שמע עיקרה קודם לכן, מכל מקום מאחרים לקבל עליהם מלכות שמים עם שמש, כדי שיתפללו סמוך מיד לקריאת שמע, שתפילה מצוה מן המובחר להתפלל עם הנץ החמה (א"ח ופני יהושע שם, פירוש דברי רש"י).

הגאון רבי שאול אלתר שליט"א ראש ישיבת שפת אמת

בעניני קריאת שמע

א. נתעוררתי להסתפק אם קורא אדם קריאת שמע למצוותה, ואין אחר בעולם הלומד ברגע זה תורה, אם ג"כ בכוחה לקיים את העולם, וידוע הנידון אמאי קריאת מגילה לא חשיבא תלמוד תורה, אך עכ"פ אפשר דמהני לקיום העולם.

וא"כ יש לדון, בזמן שישראל היו במדבר, ואם עמך כולם צדיקים וקורין ר"ש כותיקין עם הנץ החמה, איך יקוים העולם בכה"ג. והתיינח לאחר מכן שנתיישבו במקומות שונים וזמנו של זה לא כזמנו של זה, דכל אחד יש לו שעת זריחת החמה בזמן אחר, ואטו היו חייבין בכה"ג לומר לאחד מהם שלא יקיים קריאת שמע כוותיקין וילמד תורה, אתמהא.

או אולי נשים הפטורו מק"ש, אף דגם מתלמוד תורה הן פטירי, מ"מ בלומדות ההלכות הצריכות להן, אולי בכוחן לקיים העולם בכך, וכ"ז רק אם נימא דק"ש הוי דאורייתא.

ב. הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ ביאר את הענין שמסכת ברכות מתחילה בדיני קריאת שמע, וז"ל, ואין לך מצוה שאדם חייב בה בכל יום אלא קריאת שמע בלבד, ואין נכון לדבר בברכת קריאת שמע קודם שידבר על קריאת שמע עצמה, לפיכך התחיל מאימתי קורין את שמע וכל מה שנתחבר אליו, עכ"ל.

ובחידושי הרי"ם כתב, עוד י"ל דזו מצוה ראשונה שמתחייב בה האדם כשנעשה בן י"ג שנים ויום א', שהוא תחילת הלילה משנת י"ד. ולפ"ז מוכח דלגבי קטן מונים תמיד לפי ימים ולא לפי שעות, כי אם מונים לפי שעות, א"כ כשנולד בסוף היום, לא הוי באור לשנת

הי"ד כבר חיוב דאורייתא של ק"ש, וע"כ דמוינן תמיד לפי היום.

וכן ת"י המהרי"ל דיסקין קו' העולם אקו' הגמ' הכא, דזו מצוה ראשונה שחלה על האדם שנעשה בן י"ג שנה. וכוונתו בפשטות, דהגמ' מקשה ליתני שחרית ברישא, אך אם המצוה הראשונה מה"ת של הבחור הבר מצוה היא ק"ש דערבית בליל הגיעו למצוות, א"כ שפיר התחיל התנא בק"ש דערבית.

אכן הבית הלוי לא ס"ל כן, כמו שהביא בדברי פנחס דבשנת תרנ"ח כשקבלתי הורמנא מגאון עולם מו"ה יוסף דוב בער הלוי זצ"ל אב"ד בריסק, בהיותו אז במרחץ קרעניץ, שמעתי ממנו דבר נכון עפ"י ד' התוס' בריש מסכת גדה [ב' ע"ב ד"ה השתא היא דחזאי] שכתבו 'דרגילות שערות לבא בצפרא' וביאר דבזה מפרש ליישב קושית העולם על הא דפריך בגמ' בברכות 'וליתני שחרית ברישא', דמאי פריך הגמ', הא לעולם חיובו של אדם בא הן בק"ש והן בשאר מצוות בלילה, בליל י"ג ויום אחד דאז נעשה גדול, לכך תני ערבית ברישא.

דלפ"ד התוס', השערות של גדלות רגילות לבא בצפרא, ואם כן על כרחך עיקר חיובו של אדם במצוות הוא רק ביום, וכן כתב רש"י במנחות [מ"ג ע"ב], ושפיר פריך הש"ס בברכות 'ליתני שחרית ברישא', הרי דלא ס"ל להבית הלוי כחידושי הרי"ם והמהרי"ל דיסקין דבליל הבר מצוה, נהיה הנער חייב בק"ש מדאורייתא.

אלא דיש להעיר בזה טובא, דהרי בשו"ע או"ח [סי' נג] נפסק במפורש, כי התבגרותו של האדם מתחילה כבר בלילה, ומשום כך מותר הוא כבר אז לרדת לפני התיבה. ואין ראי' מדברי התוס' הנ"ל, ומהתוס' בקידושין [ע"ט ע"ב] בשם ר"י שכתבו דשערות הבגרות רגילות לבא בבוקר, דאין כוונתו לומר שרק בבוקר מופיעים הסימנים, אלא דאז הינם ודאי קיימים, ואילו הופעתם יכולה להתרחש בכל עת, ודבר זה נראה

'דיני קריאת שמע'

הגמרא בפסחים מביאה מקור למה שאנו אומרים מייד אחרי פסוק ראשון של קריאת שמע 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. מדברי רבי שמעון בן לקיש על הפסוק 'ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם' ביקש יעקב לגלות לבניו קין הימין ונסתלקה ממנו שכינה.

'אמר שמא חס ושלום יש במיטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו. אמרו לו בניו שמע ישראל ד' א' ד' אחד כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'.

מביאה שם הגמרא 'אמרו רבנן היכי נעבד'. מה נעשה. אם אנחנו נתקן לומר יחד עם 'שמע ישראל' גם את הפסוק 'ברוך שם' זה יהיה לא כמו שמשה רבנו אמר. שהוא הרי אמר רק פסוק ראשון של 'שמע ישראל' ולא אמר 'ברוך שם'. לא נאמר, זה יהיה לא כמו יעקב אבינו שאמר.

'התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי בלחש. משל לבת מלך שהריחה ציקי קדרה ונפשה חומדתם. אם תגיד שהיא רוצה לטעום מהם תהיה זו בושה עבורה. לא תבקש לטעום יהיה לה צער מחמת התאוה. התחילו עבדיה מביאים לה בחשאי.

בת מלך, זו השכינה. ציקי קדירה זה תפלתו של יעקב אבינו, שהלל את השכינה ואמר 'ברוך שם'. אך כיוון שמשה רבנו לא הוסיף שבח זה איך יוכלו ישראל לאומרו. לכן התחילה כנסת ישראל לומר שבח זה בחשאי.

המחבר בשו"ע כותב: 'אחר פסוק ראשון צריך לומר בשכמל"ו בחשאי'. ומביא המשנה ברורה את הגמרא הזו ומוסיף 'והוא היכר שאינו מן הפרשה הכתובה בתורה רק יעקב אמר' ולכן אומרים אותו בשקט.

למעשה 'ברוך שם' הוא חלק מקבלת עול מלכות שמים, ולכן נפסק בשו"ע 'צריך להפסיק מעט בין לעולם ועד לואהבת כדי להפסיק בין קבלת עול מלכות שמים לשאר המצוות'.

הרמב"ם בהלכות קריאת שמע מביא 'הקורא קריאת שמע כשהוא גומר פסוק ראשון אומר בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וחוזר וקורא כדרכו ואהבת את ד' עד סופה. ולמה קורין כן, מסורת היא בידינו שבשעה שקיבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו ציווה וזירזם על ייחוד השם ועל דרך ד' שהלך בה אברהם ויצחק אביו.

ושאל אותן ואמר להן, בני שמא יש בכם פסולת מי שאינו עומד בייחוד אדון כל העולם. כעניין שאמר לנו משה רבנו 'פן יש בכם איש או אשה וכו' ענו כולם ואמרו לו 'שמע ישראל ד' א' ד' אחד' כלומר שמע ממנו אבינו ישראל, ד' א' ד' אחד. פתח הזקן וענה 'ברוך כבוד שם מלכותו לעולם ועד' לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבח ששבה בו ישראל הזקן אחר פסוק זה'.

בשם הגאון בעל 'אבן האזל' הביאו לבאר שמה שהרמב"ם הביא כאן באריכות את הדברים שהיו בין יעקב אבינו לשבטים זה לא כדי להביא מקור להלכה זו. שהרי אין זה מדרכו של הרמב"ם להביא מקור וטעם להלכה מדברי דרש. אלא יש בזה הוראה על מהות וטיב הקבלת עול מלכות שמים שצריך שתהיה בשלמות ובטהרה. בדיוק כמו שהייתה באותה שעה בה קבלו עליהם השבטים עול מלכות שמים. וכיוון שיעקב אבינו ענה אחריהם ואמר 'ברוך שם' צריכים גם אנו לאומרו. וכל זה הוא הלכה למעשה ולא איזה טעם בלבד.

הכסף משנה שואל מדוע הרמב"ם שינה את מה שהגמרא תיארה. השמיט את מה שנאמר 'ביקש יעקב לגלות את קין הימין' וכתב 'ציווה וזירזם על ייחוד ד' ועל דרך ד' שהלך בה אברהם ויצחק אביו'. דבר שלא מוזכר בגמרא ומניין לרמב"ם זה.

מזן בעל 'האבי עזרי' מביא את דברי הרמב"ם ואת קושיית הכסף משנה וכותב ומלמדנו יסוד חשוב באמונה בביאת המשיח בציפייה לגאולה ואלו דבריו:

ריבית דברים

מעשה במלוה שידע כי הלוח מאחר לתפילה, וקורא קריאת שמע שלא בזמנה, מה עשה התנה את הלואתו ללוה בתנאי שכל ימי משך ההלוואה יקרא קריאת שמע בזמנה.

שאלתי זאת קמיה דמו"ר הגר"ח"פ שיינברג זצוק"ל, ואמר לי שאסור לעשות כן, ונחשב הדבר לריבית דברים, לימים נתקבל מכתב שנשלח לרב זצ"ל ובו שאל השואל איך יתכן שיפסיד אדם מצות תוכחה בעבור שהלוה, ואמר לי על זה הרב, שאין היתר לתלות את התוכחה בהלוואה, מותר לו להוכיח את האיש אבל לא להיכיו לקרוא קריאת שמע בעבור ההלוואה.

צורך מצוה

אכן יש לשאול על זה, כיון שריבית דברים דרבנן, זולת דעת התוס' בקידושין דף ח'; והרי בכמה עניינים אנו מקילים בריבית דרבנן לצורך מצוה, ראה יור"ד סי' ק"ס סעי' י"ז, וראה משנ"ב סי' רמ"ב.

פרוטגמא

יש להסתפק לענין מי שמכוון בשם ה' טובא, נוסף לכוונת החיוב אדון הכל היה הווה ויהיה, מוסיף לחשוב שהוא עילת העילות ועוד מחשבות בזה, ומתוך כך פסוק ראשון לא נשמע כמאמר אחד, ונראה כמילים נפרדות, האם נחשב הדבר לקריאה, או שמא לא כמו שאמרו לקרותה כפרוטגמא חדשה, כתב המלך.

קודם הזמן

בתי כנסיות שמתפללים את תפילת הערב מבעוד יום, קודם צאת הכוכבים, ובסיום התפילה כבר יצאו כוכבים, ואז מכריז גבאי המקום לקרוא קריאת שמע פעם נוספת, יש לצדד דאין לשבת ולקרא שאז עושה כבית שמאי, אלא עדיף אחר עלינו לשבח להשאר עומדים, ולקרא קריאת שמע של חיוב בעמידה כדברי בית הלל.

כתיבה

קיימא לן דלכתחילה צריך להשמיע לאוזניו, ואם לא השמיע לא יצא, ויש לדון בזה אם גניח שכתובה כדיבור, וכמו שצייד בזה בשו"ת הרעק"א סי' כ"ט, האם הפסיד מעלת להשמיע לאוזניו, או שמא סוג דיבור של כתיבה לא שייך בו משמע לאוזניו, והיינו דין משמיע לאוזניו הוא לומר לך שדיבור קריאת שמע יאמר טוב, ובכתיבה אמירה טובה שמא לא קשורה לשמיעה אלא לכתיבה טובה.

'ונראה פשוט שכל עניין ידיעת הקין, אין זה עניין בפני עצמו, מה שנוגע לנו. אלא אך ורק שיש בזה משום זירוז וייחוד השם לעבודתו וליראתו'.

'כי אין שום נפקא מינה בזה ידיעתנו, מתי יהיה ונאמן עלינו הקב"ה שיהיה מתי שיהיה ברצונו. והתועלת בידיעה זו לזירוז. ועל זה כתב הרמב"ם סתם שציווה וזירזם על ייחוד השם. ודייק הרמב"ם לכתוב כך, ללמדנו שלא להיות ממחשבי קצין. כי ידיעת הקין אין זה עניין חשוב כלל וכלל, אלא העיקר הזירוז להשם. וכמה נפלאים הדברים בס"ד'. עכ"ל.

הרמב"ם מלמד אותנו שמה שיעקב אבינו 'ביקש לגלות את הקין' זה לא היה כדי לתת לנו את התאריך להודיע לנו מתי תהיה הגאולה. מפני שהידיעה מתי יהיה הקין אינה עניין בפני עצמו עבורנו. הידיעה הזו אין לה משמעות ואינה נוגעת לנו. אנחנו מאמינים באמונה שלמה בגאולה שתהיה מתי שיעלה לרצון לפני אדון כל.

הידיעה הזו חשובה לנו רק כדי לחזק ולזרז אותנו בעבודת השם. הנפקא מינה היחידה שיש לנו מידיעה זו היא שצריך להתחזק באמונה בייחוד השם וללכת בדרך השם בדרך שהלכו בה אבותינו אברהם יצחק ויעקב. שנהיה ראויים לגאולה

הקורא ק"ש בלא תפילין וציצית מובא בגמ' ברכות י"ד ע"ב "אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו, אמר רבי חייא כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים". דהיינו כאילו עדותו בק"ש שה' הוא אחד היא שקר שהרי אינו מקיים את מה שקורא בה וקשרתם לאות על ידך, לדעת רבי יוחנן כאילו הקריב עולה בלא מנחה שחייב להביא עמה, וזבח בלי נסכים שחייב לנסך על המזבח יין לאחר הקרבת הזבח, ואף הקורא ק"ש ואינו מקיים את חובתו לא גמר את המצוה.

האם צריך לחזור ולקרות ק"ש בתלמידי דרבינו יונה כתב החילוק בין דברי עולא לדברי רבי יוחנן, שלפי עולא הוא מקיים את מצות ק"ש אלא שעבר עבירה מצד אחר שמעיד עדות שקר, אולם לדעת רבי יוחנן אף את מצות ק"ש לא קיים כתיקונה והוא כמקריב קרבן בלא מנחה ונסכים. דעת רש"י כדעת תר"י דכתב דדעת רבי יוחנן שכתב "אף הקורא וינו מקיים אינו גומר את המצוה", היינו דהמצוה אינה נעשית בשלימות. וכ"כ באבדוריהם "שלא עשה כי אם חצי מצוה שקיים "ודברת במ" ולא קיים "והיה לאות על ידך", וכך מובא בס' אמרי נועם להגר"א זצ"ל "כאילו מעיד עדות שקר, ולפי"ז אין צריך לחזור ולקרות אבל אי אמרינן כאילו הקריב עולה בלא מנחה **צריך לחזור ולקרות** מפני שלא עשה המצוה כתיקונה", וכ"כ בס' מגיד תעלומה עמ"ס ברכות. אולם בס' אלפסי זוטא (להרמ"ע מפאנו) בברכות שם מבואר להיפך דלמ"ד כאילו מעיד עדות שקר אפילו ידי קריאה לא יצא, ולמ"ד כאילו הקריב עולה בלא מנחה יצא ידי קריאה שהרי אדם מביא קרבנותיו היום ונסכיו לאחר זמן. וכ"כ בשו"ת בית יצחק או"ח סימן י"ז, וכך מבואר בא"ר סימן ל"ב והביאו המשנ"ב סימן ל"ד ס"ק רל"ג.

קורא פסוק ראשון בלא תפילין בעל הטורים על הפסוק ד"שמע ישראל" כתב דהע' דשמע והד' דאחד כתובים באותיות גדולות שמצטרפין לתיבה **עד** הרי דק"ש נחשב עדות ולכן מובן למה הקורא ק"ש בלא תפילין כקורא בלא תפילין הוי עדות שקר. וכבר דנו האחרונים האם גם בקריאת פסוק ראשון של שמע בלא תפילין יש משום מעיד עדות שקר, או שרק בקריאת פרשה ראשונה של שמע נחשב כמעיד עדות שקר. בכף החיים סימן כ"ה ס"ק כ"ז כתב לדעת הב"ח אין בזה משום עדות שקר רק אם אומר וקשרתם ואינו קושר תפילין בזמן קריאת שמע נחשב כמעיד עדות שקר, ולדעת מעדני יו"ט כבר באמירת פסוק ראשון של שמע בלא תפילין יש בזה משום מעיד עדות שקר. דעת המג"א סימן ל"ה ס"ק ז' כדעת הב"ח שבפסוק ראשון של ק"ש אין בדנדוד איסור (עי' שו"ת מהרש"ל סימן כ"ד).

הן עם כלביא יקום בלק משבח את עם ישראל "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא" (במדבר כ"ג כ"ד), רש"י על פסוק זה כותב "כשהן עומדים משינת שחרית הם מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצוות ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין (כך גירסת רבינו בחי

שם), רבים ראו וכן תמהו מדוע שינה רש"י מהסדר והיה צריך לומר להיפך "להניח תפילין ולקרות את שמע" שהרי הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר? רבים מגדולי האחרונים כתבו לתרץ דהנה בגמ' מנחות ט"ו ע"ב ובתמורה י"ד ע"א מובא "מביא אדם את זבחו היום ונסכיו מכאן ועד לאחר עשרה ימים", וי"ל דמחלוקת עולא ורבי יוחנן מדובר דקורא ק"ש ואינו מניח תפילין כלל, אבל אם קורא ק"ש על דעת שיניח תפילין אח"כ אין בזה חשש דהרי יכול להקריב זבחו היום ונסכיו לאחר זמן, וכן פסק הרמב"ם בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הי"ב, וכך מובא בשו"ת בית יצחק (שמעלקיס) או"ח סימן י"ז בשם הגה"ק החוזה מלובלין זצ"ל שו"ת תירוש ויצהר סימן ר"א שו"ת שואל ומשיב ח"ג סימן ע"ג ובשו"ת דברי ישראל (ועל"ץ) ח"א סימן ל' ול"א, ולפי"ז מיושב היטב דברי רש"י.

קריאת שמע בלא ציצית מדברי הגמ' (שם) משמע שרק הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר אולם אם קורא ק"ש בלא ציצית אינו נחשב כמעיד עדות שקר, והוא משום שאין חובה לאדם ללבוש טלית דאם אין לו בגד של ד' כנפות פטור מציצית משא"כ בתפילין הוא חובה על האדם להניח תפילין, וכך משמע בתוס' ברכות ד"ד ד"ה ומנח לגבי אם מותר להתעטף בטלית ולהניח תפילין בין גאולה לתפילה, וכתבו לחלק דעיקר ק"ש ותפילין שייכי בתפילין וכו' אבל ציצית שאינה אלא חובת טלית כשיש לו טלית חייב בציצית ואם אין לו פטור ויכול לקרות ק"ש בלא ציצית אז הנחתן ודאי הפסקה בין גאולה לתפילה.

אולם המשנ"ב בסימן כ"ד ס"ק ג' מציין את דברי הוזה"ק פרשת שלח דגם קורא ק"ש בלא ציצית נחשב כמעיד עדות שקר, ומוסיף המשנ"ב בשם החיי אדם שמה שנהגו מהמון העם להתפלל בדרך בלי טלית גדול וסומכים על הטלית קטן שתחת בגדיהם **לא טוב ערשם** שעפ"י הרוב הט"ק אינו עשוי כהלכה בכל פרטיו שיהיה ראוי לברך עליו ולצאת בו יד"ח המצוה. וכדברי הוזה"ק כתוב בחידושי המאירי (שם) להשיג על דברי התוס' הנ"ל שגם הציצית צורך ק"ש בתפילה היא ומניעתו עדות שקר בעצמו ולא נמנעו מלהזכירו בגמ' אלא מפני שאם אין הטלית ראוי לכך פטור. וכך כתב רבינו יונה באגרת המוסר אות ו' וז"ל "ולעולם הוה זכור במצות ציצית ותפילין כי מי שקורא וזולתם כאילו מעיד עדות שקר בעצמו". בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סימן פ"ב נשאל במי שנקרע טליתו בשבוע שחל בו תשעה באב ולא היה לו בגד אחר האם מותר לקנות חדש כדי שלא להשאיר בלי טלית, והעלה להקל דכיון דכל הקורא ק"ש ומתפלל בלא ציצית, כאילו מעיד עדות שקר מוטב שיעשה לו בגד חדש לקיים המצוה (עי' שו"ת רב פעלים ח"ד או"ח סימן כ"ט ים של שלמה חולין פ"ח סימן נ"ג ובח"א מהרש"א סוטה צ"ץ כ"ב ובשו"ת צ"ץ אליעזר חלק ה' סימן ד').

חינוך הילדים הקורא קריאת שמע מבלי לחנך בניו כיאות נחשב כדובר שקר בנפשו, שהקורא ק"ש בלא תפילין מעיד עדות שקר שהרי נאמר בפרשה "וקשרתם לאות על ידך", וע"כ הוסיף הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל שהקורא ק"ש ואינו מחנך בניו כיאות לתורה ולמצוות מעיד עדות שקר שהרי באותה פרשה כתוב גם "ושננתם לבניך".

הנושאים הבאים

ויחי - דיני קריאת שמע, האספר
ואגידה לכם (מט א), פסחים נו א.

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשיג בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נסתר,
ראשונים, אחרונים, חסידות

חגליון מוקדש
לע"נ מרת דינה בת לוי
יצחק ע"ה גלב"ע כ' טבת

גליון קצ"ג פ' ויחי
יד טבת ה'תשע"ט
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

מה עשתה כאן רחל? אם היא הייתה מתחתנת עם יעקב, הייתה זוכה שממנה יצאו גם כהנים גם מלכים וגם משיח, הכל היה יוצא מרחל. היא ויתרה לא רק על ההנאה להתחתן עם יעקב, אלא גם על דברים של קודש, על זכות של מצוות. אבל כדי שלא תצא לאה לחרפות, כדי שאחותה לא תתבייש, ולא יצא לה צער כזה שזה צער גדול ממוות, בושה כזו גדולה, היא ויתרה על הכל. רואים כמה חשובה המידה הטובה של ויתור.

רחל אמנו מתבזה ומוותרת

בחתונה של יעקב, שהוא חשב שלא היה רחל, היתה תזמורת, והיו כולם שרים, ויעקב שמע ששרים לה לה, לה... כך שרים תמיד, אבל הוא שמע 'היליאי, היליאי, היליאי' יעקב שאל למה מוסיפים 'היליאי' - לבן אמר שזאת מנגינה מיוחדת ששרים כאן בארץ חרן. כולם ידעו שזאת לאה, ובעצם שרו עליה 'היא לאה, היא לאה', ויעקב חושב שהיא רחל. כולם עשו צחוק מיעקב שמרמז אותו והוא לא יודע, את כל זה רחל סובלת, כולם עושים צחוק ממנה ומיעקב, שרים 'היא לאה היא לאה' ורחל מוותרת.

רחל מקבלת בחזרה את הבכורה ושני משיחים

מה יצא בסוף? היא ויתרה על הבכורה, ובסוף היא קיבלה בחזרה את הבכורה. יוסף הוא הבכור, בכור של רחל, וראובן הפסיד את הבכורה. מן השמים התגלגלו הדברים שמי שבתחילה מוותר, אף על פי כן, בסוף גם את הכבוד הגדול שהיא ויתרה עליו, אותו קיבלה. יוסף בכור ומקבל שני חלקים השבט היחידי שקיבל פי שניים בחלקו זה יוסף, רחל לא הפסידה.

היא גם לא הפסידה את המשיח. משיח יוצא מבוועז, סבתא של בועז הייתה משבט מנשה. ובוועז היה משבט יהודה, אבל כתוב בדברי הימים "וַאֲחֵר כָּא תַּצְרֹן אֶל בֵּת קִבְרִי"^ה, - בת מכיר משבט מנשה. יוצא שגם

יהודה, "לא יסור שִׁבְט מִיְהוּדָה", שבט זה שלטון. המלך יהיה מיהודה. כהונה - יעקב לא אמר מי יהיה הכהן, כי בינתיים באמת לא נמסרה הכהונה באופן סופי, בסופו של דבר נמסרה הכהונה לאהרן, וכן אומר משה "תִּמְיֵךְ וְאַתָּה לְאִישׁ חֲסִידְךָ"^ב לשבט לוי. והבכורה למי? בספר דברי הימים שם כתוב בפירוש 'ראובן בכור ישראל, ובחללו יצועי אביו ניתנה הבכורה ליוסף' ומיוסף נהיו שני שבטים.

יעקב חשב לישא רק את רחל

ולמה באמת ניתנה הבכורה ליוסף? כתוב בספרים^ג, כי בעצם יעקב עבד שבע שנים בשביל רחל. יעקב לא העלה בדעתו כלל שיקח שתי נשים. גם את רחל וגם את לאה. ואם כך היה יוצא, רחל היתה מולידה שנים עשר בנים, והראשון של רחל היה מגיע לו להיות הבכור. לבן רימה את יעקב, כבר בחתונה, הוא הביא את לאה במקומה. כתוב במדרש שיעקב שאל את לבן, למה הכלה הנכנסת לחופה היא עם פנים מכוסות, למה נשארה כל הזמן עם צעיף על הפנים? אמר לו לבן, זה מנהג עתיק במשפחה שלנו. ובאמת מדוע היה כך? זו הייתה לאה, לבן רצה שיעקב לא יראה את פניה.

שירות הידיעות של רחל אמנו

לרחל נודע כבר קודם לכן, היה לה 'ש"י', ומה זה 'ש"י', שירות ידיעות, אז ה'ש"י' שלה מסר לה סוד שלבן רוצה להכניס את לאה לחופה, ומה עשתה רחל? היא הייתה יכולה להגיד ליעקב תזוהר, אבל היא מסרה ללאה את הסימנים. ובסוף רחל עשתה חשבון - יש חשש שלבן יביא את לאה ויעקב יכיר שזו לאה, יוציא אותה מהבית ותגרם לה בושה גדולה, לכן רחל גילתה ללאה את הסימנים כדי שיעקב יחשוב שהיא רחל, וכך היה.

רחל אמנו ויתרה אפילו על רווח רוחני לדורות

ויתור

חשיבות מידת הויתור

מתוך הספר 'גאון יעקב'

"וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסָפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאֶחָרֵית הַיָּמִים" (מט, א)

ברכת ראובן באה עם תוכחה

יעקב, לפני שנפרד מהעולם הזה^א בירך את כל השבטים. הראשון להתברך הוא ראובן. "וְרֹאשׁוֹן כְּכָרִי אֶתָּה", אתה הבכור שלי, מגיע לו להתברך ראשון, אבל תוך כדי הברכה הזאת, הוא אומר לו דברי מוסר: "פָּחַז כְּמִים", היית יותר מדאי בהול, זריז. "יָתֵר שְׂאֵת וְיָתֵר עֹז", אומר התרגום "לך הָיָה חֲזִי לְמִסַּב תִּלְתָּא חוֹלְקִין", היה ראוי בתור בכור שיהיו לך שלשה חלקים. 'יתר' זה יתרון, יתר על כל השבטים היה מגיע לשבט ראובן. אומר התרגום "בְּכִירוּתָא פְּהֻתָּא וּמְלָכוּתָא", בכור מגיע לו פי שניים, ראובן הבכור. 'כהונתא' - הבכורים הם כהנים, מגיע לראובן שמשבט ראובן יהיו כהנים. 'ומלכותא' - זו מלכות.

ראובן מפסיד כתר בכורה. כהונה ומלכות

וראובן הפסיד את כל שלשת הדברים. הוא הפסיד את הבכורה את הכהונה ואת המלכות כי היה 'פחז כמים' ומי קיבל זאת? כאן לא כתוב. כולם יודעים שאת המלכות קיבל יהודה, יעקב עצמו אמר לאחר מכן "גִּזְרֵי אֶרֶץ"

^א דברים לג, ח

^ב ראה ספר השלי"ה לפי וישב מקץ ויגש, תורה אור, אות י'

^ג ראה מד"ר יוצא ע, יט
^ה דברי הימים-א ב, כא

^א שיחה שנאמרה בישיבת שיח התורה, מ. עילית
ז' טבת תשע"ה

בדרגות הרוחניות, ויש חלק, שעוסק בקיום עמוד גמ"ח, והיינו, בניהול עניני עולם הזה וצרכי ציבור. וכן היה אפרים השקדן בתורתו עם רבו, סבא יעקב. ומנשה אשר על הבית, לנהל כל תהלוכות הבית, וזה רצה יעקב.

וכן הבין גם יוסף שבעם ישראל צריך שני אנשים גדולים, שכולם מכבדים אותם, אחד הוא "הרב" ששקוע ברוחניות ופוסק ההלכות, ואחד הוא "ראש הקהל", לנהל בפועל כל צרכי ציבור. רק יוסף פחד, אולי יעקב, בעת ריכוז מחשבתו לברך את אפרים התעלם מלתת כבוד בכורה גם למנשה. לכן עצר לרגע את יד אביו. ואז אמר יעקב, "ידעתי בְּנִי יְדַעְתִּי", גם מנשה יגדל. ואמרו חז"ל, ברא כרעא דאבוה, כמו רגל שהגוף נשען עליה, כך מנשה על יד רגל ימין.

וכך היה נהוג בקהילות ישראל, שעל הבימה היו שני כסאות, אחד לרב ואחד לראש הקהל, וכן ישנם שני כסאות בארון הקודש הגבוה בקיר מזרח של ישיבת פוניבז' בבני ברק, אשר הובא מבית הכנסת באיטליה ששם ישבו עליהם הרב וראש הקהל. והרב כהנמן וצ"ל אמר, שבביאת המשיח, יתן משיח שיעור בישיבה, ואח"כ ישבו משיח על כסא אחד, ואליהו על הכסא השני. ויהי רצון שיתגלה במהרה בימינו אמן!

לפעמים יש שמגיע לו זכות לקבל מפטיר, או משלים, או איזו עליה, או אם אחד חוטף ממנו, הוא מוותר. זו המידה של רחל אמנו. והמוותר לא מפסיד, זאת למדנו מכאן.

בס"ד י"ב טבת תשע"ז, יום שלישי
לפרשת ויחי
(פרק מח, יד)
'ידעתי בני ידעתי'

בפרק מ"ח, בפסוק י"ז, "וַיִּתֶּמֶךְ יָד אָבִיו" וכו', ובפסוק יח, "לֹא כֵן אָבִי..." ובפסוק יט, "וַיִּמָּאֵן אָבִיו..." הנה אנו רואים כאן ויכוח סמוי בין יעקב ליוסף. ובמדרש כתוב שיעקב אמר ליוסף, האם אתה חושב שיש לך כח להזיז יד שניצחה את המלאך? וצריך ביאור להבין פשר דבר המדרש.

עוד תמוה, לפי מה שאמר יעקב 'ידעתי בני ידעתי', כלומר, אע"פ שהעניינים שלי כהות, אני יודע היטב שהעומד בשמאלי הוא מנשה, אם כן למה יעקב טורח כ"כ למתוח את יד ימינו אל צד ראש אפרים המרוחק שמאלה, הרי יכול יותר פשוט, להעביר בידיו את אפרים גופו משמאל ימינה. ואז קל מאד לשים ימינו על ראשו. ועוד כמה תמיהות בפירוש העמק דבר של הנצי"ב מוולוז'ין.

ועוד הוא מעורר, אשר המעיין בפירוש רש"י יראה שמפרש את המילים "כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר" שהכוונה היא כלומר, על אף כי מנשה הבכור, בכל זאת לא שת ימינו עליו. וזה תימה, שהרי ברוב המקומות, "כִּי" פירושו "דהא", וכאן הכוונה "אע"פ".

הנה דברי תורה הם 'כפטיש יפוצץ סלע' והרבה פנים יש במקראות התורה וכולם אמת, ועתה נאמר שיעקב אבינו לא היה רצונו להעביר מעלות הבכורה ממנשה, ולכן השאיר את מנשה בצד ימין ורגל ימין, ורק את יד ימינו רצה לשית על ראש אפרים.

ויסוד העניין הוא שכך בנוי עם ישראל, יש חלק שעיקר עסקו בעמוד התורה והעבודה,

מצאצאי רחל יצא המשיח. היא הרויחה שני משיחים - משיח בן דוד ומשיח בן יוסף. כל אלה יצאו בזכותה של רחל. **מה לומדים מכל הסיפור?** שלוותר כל כך חשוב, אפילו בדבר שרוצים לשם מצווה.

המנהג הקדום באמירת הקדיש

בימינו ברוב המקומות! כשאומרים קדיש, לעתים ישנם שני אבלים שאומרים יחד קדיש על הקרובים שלהם. בדרות הראשונים לא היה כך המנהג. היה מנהג שרק אחד אומר קדיש, כמו שליח ציבור שאומר 'ברכו את ה' המבורך' אחרי ישתבח שמך- רק אחד אומר. והחזן שאומר קדיש תתקבל- רק אחד אומר. כך גם קדיש יהא שלמא, קדיש שאומרים אחרי שיר של יום- רק א' היה אומר אותו והיו מכבדים את האבל שיאמר לעלוי נשמתו של אביו. ואילו היו שניים, אז אחד אומר קדיש אחד והשני אומר את הקדיש השני. ואם לא, אז אחד אומר והשני שותק. והיכן היו אומרים את הקדיש? בזמן שלפני מאות שנים האבל שהיה אומר קדיש היה נעמד על יד השליח ציבור, כאילו שהוא החזן, ואומר קדיש.

אם כן, למה עכשיו ברוב במקומות שניים אומרים קדיש? כי אף אחד לא רצה לוותר. מה? שאני אוותר? אני רוצה לעילוי הנשמה של אבא שלי, והאחר בשביל הנשמה של אבא שלו. כשלא רצו לוותר דחפו אחד את השני, והיו מריבות בבית הכנסת. אמרו הרבנים לפני מאה וחמישים שנה, אם כן יאמרו שניהם. סיפר לי הרב הלבשרשטט שבגרמניה היה סדר, שם עדיין היה המנהג שרק אחד אומר קדיש, לא שניים.

מעשה בגר"ח מוואלז'ין והקדיש יתום

בזמן ההוא היה ר' זלמן מוואלז'ין תלמידו של הגר"א מוילנא אבל, והוא ניגש לעמוד על יד החזן כדי שבסיום שיר של יום יאמר קדיש. בא מישהו אחר מבוגר ממנו דחף אותו והרחיק אותו, כדי שהוא יאמר קדיש. אמרו לר' זלמן תגיד לו שהזכות שלך, כולם יעזרו לך, אבל הוא אמר: אני עושה כיבוד אב, כמו שיש כיבוד אב- ומצווה לומר קדיש, כך יש כיבוד אב- ומצווה לוותר, וכך הוא ויתר גם על זכות של מצווה.

ראה השיחה 'לפנים משורת הדין' לפרשת דברים בספר 'גאון יעקב' תוספת דברים בנושא.

ראה 'גאון יעקב' ח"א שיחה בנושא זה, 'בך יברך ישראל'

דברי אמת

מאמרי היוזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מרן הגר"ד יפה צצוק"ל

גיליון מס' 114 ■ יחי

פתיחה לימי השובבי"ם

עמידת יוסף בנסיון אשת פוטיפר – הסיבה לזכירתו במלכות

האר"י הקדוש גילה, שימי השובבי"ם מסוגלים במיוחד לתקן את החטאים הקשורים לענייני קדושה.

כתוב בספרים הקדושים, שבזכות שיוסף מלך על יצרו ועמד בנסיון אשת פוטיפר, אשר הסייתה אותו לחטא במושך שנה שלמה, ובמיוחד בשעה שאשת פוטיפר תפסה בבגדו והוא עמד בנסיון "ויעזב בגדו בידה וינס ויצא החוצה" – זכה למלכות. ולא זו בלבד, אלא אף זכה שכלל ישראל קריו"ם על שם יוסף, כי בזכות עמידתו בנסיון קיבל עם ישראל, עד סוף כל הדורות, את הכח להיות גדורים מעריות, ולעמוד בנסיונות מסוג זה.

התגברות יוסף – מעל לטבע

כתוב בחז"ל (הובא בילקוט פרשת וישב), שמטרוניתא אחת שאלה את רבי יוסי, וכי יתכן שיוסף שהיה בן שבע עשרה שנה, יצרו במלא תוקפו, ואעפ"כ עמד בנסיון? "הביא לפניו ספר בראשית, התחיל קורא מעשה ראובן ומעשה יהודה ותמר, אמר לה: ומה אלו שהיו גדולים, וברשות אביהם [ומשום כך היה להם פחות קשה לעמוד בנסיון מאשר ליוסף, ואעפ"כ], לא כסה עליהם הכתוב, יוסף שהוא קטן וברשות עצמו, על אחת כמה וכמה שלא היה הכתוב מכסה עליו!"

אומר ה'שם משמואל': חז"ל ודאי שאינם מביאים כל דבר שטות של מטרוניתא, ומה שהביאו חז"ל את שאלתה של מטרוניתא זו, משום שיש צדק בטענתה שמצד הטבע אי אפשר לעמוד בנסיון כה קשה כפי שהיה ליוסף, שהיה צעיר ויצרו במלא תוקפו.

אלא שטענתה של אותה מטרוניתא הייתה, שהיא לא הבינה שלאחר שיוסף עשה את כל אשר ביכולתו, עזר לו הקב"ה יותר ממה שיד טבעו השיגה, וכמאמר חז"ל: "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, שנאמר: 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו', ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, שנאמר, ה' לא יעזבנו בידו". – והיינו, שהקב"ה עוזר לו להתגבר על יצרו גם בדברים ש"אלמלא הקב"ה עוזרו, אינו יכול לו".

וזה גם ביאור דברי המדרש בעניין קריעת ים סוף: "הים ראה וינס – מה ראה ונס, ראה אורו של יוסף". באור הדברים, שבזכות שיוסף עמד בנסיון אשת פוטיפר תוך התגברות על הטבע, זכו ישראל להצלה שלא בדרך הטבע, על ידי קריעת ים סוף תוך שידוד מערכות הטבע.

ולפי זה מבארים הספרים את דברי יוסף לאחיו: "ואתה אל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה, כי למחיה שלחני אלוהים לפניכם". ותמוה, וכי קצרה יד ה' לזון את יעקב ואחיו מבלי למכור את יוסף למצרים? ולהאמור, יוסף אומר לאחיו שהוצרך לדדל למצרים בכדי לעמוד בנסיון של אשת פוטיפר, ועל ידי זה להיות למחיה לעם ישראל – שבזכות זה יקבל עם ישראל בכל הדורות כוחות לעמוד בנסיונות אלו.

עוד יתכן לפרש על פי המדרש הנ"ל: "כי למחיה שלחני אלוהים" – להיות סיבה להצלת עם ישראל מעל לדרך הטבע, בקריעת ים סוף.

וזהו שאנו מברכים בכל יום בברכות השחר: "אוזר ישראל בגבורה" – שהקב"ה משפיע עלינו כוחות להתגבר על הטבע.

התגברות על תענוגות של טומאה – פתיחת שער לתענוגות רוחניים

והנה, אדם רוצה שהכל ילך לו בקלות, אך האמת היא שעי"ש שאדם מתגבר על יצרו אזי לא רק שבכך הוא נמנע מלעבור עבירה, אלא זוכה להתעלות לדרגה אחרת עי"צ עצם ההתגברות. בנוסף, התגברות על תענוגות של טומאה, פותחת לו שער לים של תענוגות רוחניים – תענוגות שאינם יכול להשיגם בעת היותו שקוע בטומאה. חק הוא בבריא, שקוע בטומאה. חק הוא בבריא, שהמוותר על תענוגות גשמיים אסורים, יזכה לחוש את המתקנות והעונג שברוחניות ובעבודת ה', וההיפך, חלילה, להיפך. ומיהו הכסיל, שמנוחת לפתחו האפשרות להתענג כל חייו, מבקר ועד ערב, על כל רגע ורגע של לימוד תורה, תפילות ועבודת ה', וממיר זאת בתענוגות מדומים, החולפים כהרף עין ומשאירים בתחושת עצב וריקנות.

ובאמת, בכל יום ויום בעת שקוראים קריאת שמע, אנו מקבלים על עצמנו עול מלכות שמים, ומקבלים למסור את נפשנו כאשר הקב"ה חפץ בכך, ולמסור את כל ממונונו, אם נצטרך לכך לקיום עבודת ה'.

והקדמונים מיעצים, שבכל פעם שאנו עומדים בפני מלחמה עם היצר עלינו להתבונן, שאם היה עכשיו שעת שמד, חלילה, והיו מחייבים אותנו לעבור אפילו על עבירה דרבנן, היינו חייבים למסור עצמנו למיתה ולא לעבור, ומה כבר הקושי שעלינו להתגבר עכשיו, לעומת הקושי של מיתה!

אני עצמי מכיר כמה וכמה בחורים שהיו שקועים מאד בתהומות חטא זה, ועל ידי עמל התורה ביגיעה רבה, עלה בידם להיחלץ לגמרי מתהומות החטא, ונתעלו להיות תלמידי חכמים מובהקים וראי שמים.

כמו כן, עלינו להלהיב עצמנו להתגבר על היצר באמצעות שינון פסוקים, מאמרי חז"ל וספרי מוסר, המדברים על החומר הנורא של החטא, ועל האושר העצום הצפון למתגברים על יצרם.

חובת הזהירות מדברים הגורמים להכשל בחטא זה

והנה, הדבר הראשון שצריך לברוח הוא מדברים שמביאים להרהורי עבירה, כל אחד לפי מה שיודע בעצמו שעלול להביאו לכך, ולא ראי זה כראי זה. ובספר "יסוד יוסף" (הובא דבריו גם ב'קיצור שו"ע'), כתב כמה דברים שבכחם לגרום להכשל בחטא, ובכללם דברים שמעצמנו לא היינו חושבים שיש קשר בינם לבין חטא זה. כתוב: "אל תתן את פיך לחטוא את בשרך" – מרומז בזה שדיבור פה יכול לגרום להיכשל בחטא זה, והכוונה, לדברי לשון הרע ולדברי ניבול פה. כמו כן, גם אכילה גסה והסתכלות בנשים, עלולות לגרום להכשל בחטא.

חשוב לדעת, שישנם כשלונות שנובעים מאונס, ועל אופן של אונס לא נאמרו כל הדברים החמורים שנאמרו על עבירה זו. ברם, אם אין אנו מונעים עצמנו ללכת במקומות שמצויים בהם פריצות, ובפרט ברחוב של תקופתנו, אין זה בכלל אונס אלא נחשב כפשעיה.

דוגמא לדבר: שומר שכר [שדינו, שחייב בגנבה ואבדה ופטור על אונסין] שבאו לביתו גדודי לסטים וגזלו ממנו את הפקדון שהיה מופקד עליו, פטור מתשלומים, משום שנחשב כאנוס. מאידך, שומר שכר שהלך עם הפקדון למקום שמצויים גדודי לסטים וגזלו הלסטים את הפקדון, חייב השומר בתשלומים, שמכיון שהלך עם הפקדון למקום שמצויים בו גזלנים, שוב אינו נחשב אונס. כך גם ההולך למקום שמצוי בו פריצות, אינו נחשב כאנוס.

תיקון החטא על ידי עמל ויגיעה בתורה

ה'אגלי טל' בהקדמה, מביא את דברי הזוהר הק', שבעוד שבגלות מצרים היה תיקון החטא על ידי עבודת הפרך של הגוף, הרי שבגלות האחרונה יהיה תיקון החטא על ידי עמל התורה ויגיעה בעיון התורה. לכן בימים אלו, המסוגלים לתיקון החטא, יש לעמול ולהתיגע ביתר שאת וביתר עוז בלימוד התורה ובעיונה. ובמיוחד שאין מחשבת העריות מצויה אלא בלב הפנוי מן החכמה.

רבנו חיים מוולאז'ין (נפש החיים' שער ד' פ' לב') מפרש את דברי רבי מאיר (אבות, פ"ו) שכל העוסק בתורה לשמה נעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק וז"ל: "שכמו המעיין הנובע ובוקע, אף שלפעמים נרפש ונשחת בהרבה רפש וטיט, עם כל זה הוא נובע ובוקע ומתגבר והולך מעט מעט, עד שברבות הימים יתגבר, ויתגלה לגמרי, ויתפשט כמאז, כן העוסק בתורה לשמה, אף אם נתלכלך תחילה בעוונות וחטאים עצומים, ונטיב מאד ברפש וטיט ומצולות הרע ח"ו, עם כל זה עי"ס עסק התורה יהיה נכון ליבו בטוח שוודאי המאור שבה יחזירו למוטב, והטוב מתגבר והולך על הרע שבו מעט מעט, עד שלבסוף בהכרח יתגבר הטוב ויתפשט בכולו לגמרי, והוא מתקדש מטומאתו ופרחה טהרה בכולו..."

והנה, מי שנכשל בחטא, חלילה לו ליפול ליאוש ולעצבות, שזו עצת היצר ממש. אלא עליו לעשות מאמץ להימנע מכאן ולהבא מהדברים שמשער שהביאוהו לכשלון, ובעיקר, להגביר שבעתים את עמלו ויגיעתו בעיון התורה, וכדברי ה'אגלי טל' בשם הזוהר שבגלות האחרונה יהיה תיקון החטא עי"ס עמל התורה ביגיעה ועיון.

מתוך הספר 'במחיצתו של בן המלך'

גו עדו של מידות טובות

מרגלא בפומיה של אבא זצ"ל שבאותם נתונים ובאותה מציאות יש לאדם בחירה, לחיות בגן עדן של מידות טובות או לחיות בגיהנום של מידות רעות.

המידות הרעות מביאות בכנפיהם חיי סבל וקשיים רבים, הכעסן משלם מחיר כבד בגלל מעשים של אחרים שאינם כרצונו ואין לו שליטה עליהם, ופעמים רבות מאבד את שיקול דעתו ומתנהג שלא כראוי ולא כהוגן ולבסוף מתחרט ומתבייש, הוא גורם לעצמו שהרבה בני אדם שולטים עליו וגורמים לו צער רב.

בעל הקנאה סובל ומפסיד רק לעצמו, וכל דבר טוב שהוא רואה אצל השני מקשה עליו, ומרוב יגונו מתקשה הוא לשמוח גם ממה שיש לו. וכך בעל התאוה ורודף הכבוד מידותיהם הרעות מונעות מהם לחיות חיים טובים ונעימים.

לחיות חיים של גן עדן צריכים שתי מעלות - שכל ישר, ומידות טובות, אבא זכה לקנות את שניהם ושומר עליהם מכל משמר. ההרגשה התמידית סביבו היתה שחי חיים של גן עדן, היה מתוק לידו, והיה טוב ומטיב לאלו שהיו במחיצתו, ואף הם החזירו לו אהבה וידידות.

הגן עדן שזכה לו, גרם לו לשמחת לדבר ולשמוע מעלות טובות על כל ידידיו ותלמידיו ועל כל יהודי, מובלי להעיר הערות ועקיצות. הוא נהנה לכבד ת"ת אחרים לדבר ולשמוע אותם, מובלי חששות שהדבר יהיה על חשבונם.

אנו מצווים ללכת בדרכיו של המקום ברוך הוא, ולהדמות לו. כמו שלמדנו חז"ל: 'מה הוא רחום וחונן אף אתה רחום וחונן' (סופרים, יג, ג). עלינו להטיב לרחם ולהתחסד עם כל אחד מישראל ועם כלל ישראל.

בנביא ישעיהו כתוב: 'כי זה אמר רם ונשא שכן עד נקדוש שמו, קדוש וקדוש אשכון ואת דבא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדבאים' (נז, טו). הקב"ה משמח ומחיה לבבות שבורים, ומצוה גם עלינו ללכת בדרכיו להטיב ולשמח.

ומי שמשמח את חברו מקיים מצות 'ואהבת לרעך כמוך' כמבואר ברמב"ם 'מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממונו עצמו ורוצה בכבוד עצמו והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא' (הלכות דעות, ו, ג).

רבנו הגר"א כותב באגרתו לבני משפחתו: 'וגם לאמי בקשתי, שיהא שלום בין שתיכן [בין כלה לחמותה], ואשה את רעותה תשמח בדברים טובים, כי זה מצוה גדולה לכל אדם, ושוואלין לאדם בשעת הדין כי, המלכת את חברך בנחת-רוח', הרי צריך שימליכהו בנחת, ובזה רוב התורה לשמח לאדם'.

ובהקדמה לספר 'נפש החיים' כותב הגאון רבי איצ'לה, בנו של מורן הגר"ח זצ"ל: 'והיה רגיל להוכיח אותי על שראה שאינני משתתף בצערא דאחרניא, וכה היה דברו אלי תמיד, שזה כל האדם - לא לעצמו נברא, רק להועיל לאחרני ככל אשר ימצא בכחו לעשות'.

אבא זצ"ל עסק הרבה להטיב, להתחסד ולשמח יחידים ורבים. השתדל לומר מילה טובה ומשמחת לקטנים וגדולים. בהנהגתו עם תלמידיו השתדל למצוא בכל אחד מעלה מיוחדת, ולהזכיר להם את מעלתם האישית, וגם כשפגש את הוריהם או אחד מבני משפחתיהם, דאג לספר להם על מעלתם.

בשיחותיו עורר הרבה על כך שבמעט שימת לב ישנן אפשרויות רבות לשמח

ולהטיב. כל אחד יכול להנות את חברו, לספר בשבחו ולנהוג בו כבוד, ולקיים 'המלכת את חברך בנחת רוח'. הוא היה רגיל לחזור גם עם ילדים קטנים 'כמה מתוק לוותר'.

יש להצטער, שבמקום ללכת בדרכי ה' יתברך ולרכוש מצוות רבות, היצר מסית את בני-האדם מההנהגה הישרה וגורם להם להראות את בקיאותם במסכת "עוקצין"... אנשים מתמחים להראות את כוחם ויכולתם לעקוץ את חבריהם ולצערם.

כאב לאבא הרבה שראה שישנם שממהרים לדון לכף חובה במקום שיש אפשרות לדון לכף זכות. ובמיוחד שיש רבים שמסבכים עצמם בעניינים ובמריבות שאין להם כל שייכות אליהם, ומזמנים עצמם לדיינים במקום שלא בקשו אותם. אנשי מעלה שמחים שמחה מרובה כשיש להם אפשרות לראות טוב בחבריהם, ומצטערים צער ממש כשמוכרחים לראות פגמים וחסרונות אצל אחיהם.

מי שמשמח את רעיו וסובביו ודן אותם לזכות, מלבד המצוות הרבות שרוכש לעצמו לנצח נצחים, גם בעולם הזה רבים ידידיו, ומידה כנגד מידה הקב"ה דן אותו לזכות ודואג שישמחו אותו. אך מי שבקי למצוא מזמנים, רבים המתרחקים ממנו ומידה כנגד מידה רבים יצערו אותו ח"ו.

מזדמנים לנו הרבה אפשרויות לעשות טובות אחד לשני, אך מהי הטובה הגדולה ביותר שאדם יכול לעשות עם סובביו?

אבא זצ"ל שמע ממרן החזן-איש זצ"ל שהטובה הגדולה שאדם יכול לעשות לכלל ישראל היא להיות גברא רבא. וטובה זו כל אחד יכול לעשות בכוחות עצמו.

וכך כתב אבא לעצמו בצעירותו: "עולם חסד יבנה", מה החסד הכי גדול? לעבוד את ד', היש יקר בעולם מאשר רצון אבינו שבשמים? ולך בן ה' היכולת לעשותו!

וכיוון שכך, עורר ותבע בשיחותיו ובוועדיו, להשקיע ולעמול בדברי התורה הקדושה. הפסגה אליה צריך כל אדם לשאוף היא לנצל את כל זמנו לעליה ושקיעות בתורה.

לפני שבת 'האופרוף' שלי, אבא ניגש אל ידידו ורעו הטוב, שכנו בחיי ובמוות, הגאון הצדיק המופלא רבי אורי קלרמן זצ"ל, ואמר לו שיש לו חשש ש'בקידוש של האופרוף' הדרשנים במקום לדבר בעיקר בשבח החתן ולקיים את דברי חז"ל 'חתן הכל מקלסים אותו' ידברו בעיקר בשבח של אבי החתן אף שאין מצוה לדבר עליו, על כן הוא ביקש מהגאון ר' אורי שידרוש בקידוש ובדבריו ידבר בעיקר על בנו החתן, (ואכן הוא צפה נכון והמודברים הרבו בשבחו מאוד, מלבד ר' אורי שדיבר בעיקר בשבח החתן). (בן המלך)

.....

כשהייתי חתן, ספרתי למשגיח שנהוג בישיבה שחתנים כותבים הזמנה לחבריהם עם הקדשה מיוחדת לכל אחד ואחד. אמר לי המשגיח: אני לא הייתי יכול לעמוד בזה, שהרי צריך להזיז מאד שלא לפגוע ברגשות של בחורים, והלא בחור יכול לדעת מה כותבים לחבר שלו, להשוות ולקבל חלישות הדעת...

היה זוג שהיו נשואים כמה שנים, והאשה התלוננה שלעתים קרובות הבעל מתרגז עליה ומשפיל אותה. ביקשו מהמשגיח שינסה לעשות שלום בית ביניהם. המשגיח ישב עם הבעל ושאל אותו אם יש מעלה באשתו שהוא יכול לספר לו. הבעל חשב והשיב שלא. שאל אותו המשגיח עוד כמה פעמים האם אתה רואה מעלה באשתך? חשב הבעל ואמר שלא. המשגיח הורה לאשה שיכולה לבקש גט, ונימוק: בעל שכל כך הרבה זמן לאחר החתונה לא מוצא שום מעלה באשתו, אינו אדם! (עובדות והנהגות)

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב צוק"ל

גליון 212 יחי תשע"ט

לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות בטלפון: 0527697944 או למייל 1nafsho@gmail.com

חבר המערכת

הנותן מתנה טובה לחברו צריך להודיעו. המאמר המוגש בפנים היום מעמיק בנקודת עצמיות האדם עליה יש לעמול כל החיים. הפוך בו והפוך בו דכולו בו.

גליון ולהב מפיו תצא ובו מבט מעשי בסוגיא זו ניתן לקבל במייל. נזכיר שוב שאין צורך לבקש רשות להעביר את הדברים הלאה לזכוי הרבים [הן בהדפסה פרטית וחלוקה בבבתי כנסיות והן בשליחה במייל לחברים] אדרבה בזה נעשים שותפים בהפצת תורת רבינו זצ"ל שזו כל מטרת העלון. ואכן הודות למשתדלים בזה מדי שבוע נוספים מנויים חדשים. זכות הפצת תורת רבינו תעמוד לכל המשתדלים. יי"ש"כ.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

הגאון רבי ברוך בער צוק"ל אמר פעם שהגאון רבי חיים ז"ל לימד "טראכט אנדערש" (חשוב אחרת) פי' הדברים כי במידה מסוימת בדברי תורה יש מוסכמות כללי איך לגשת לנושא ואיפה תסתיים. מחשבה זו מגבילה במידה מסוימת את החדירה למטמוניות הסוגיא. והשטה הזו משכנעת את האדם שכאן הוא הסיום וא"כ כבר לומר אחרת. ועל זה אמר הגר"ח ז"ל חשוב אחרת!! במחשבה זו תתכן חדירה לפנינו מן השטח. כאן היא היציאה מן ה"למינהו" אל תוך תחום ה"יחידות". חדור וחדור עד שתמצא הדברי תורה המיוחדים לך.

זה הביאור במה שאמרו חז"ל במדרשם (הובא בחיד"א) שיש שישים רבוא נשמות ישראל (קומת כל דור) ושישים רבוא אותיות בתורה. כל אות בתורה היא חיות פרטי לכל נפש פרטי. כאן הוא חלקה הפרטי בדברי תורה בכל נפש. כל אות בתורה מעכבת בשלמות קדושת ספר תורה, אם כן כל אות נאחזת בשלמות של כל התורה.

סיפר הגאון רבי נפתלי אמסטרדאם ז"ל (תלמידו המובהק של הגאון רבי ישראל ז"ל מסלאנט) שפורים שהיה אצל רבו ז"ל היה גרי"ס ז"ל קרוב אל ה"עד דלא ידע". ניגש אליו הגר"נ ז"ל ואמר "אילו היה לי הראש של הבית יוסף, היראת שמים של הראשית חכמה, והמדות של הרבי אז הייתי יכול להתגדל" ענה לו רבו ז"ל "ניין נפתלי דיין קאפ, דיין יראת שמים און דינע מדות" (לא נפתלי! בראש שלך, בירא"ש שלך ובמדות שלך דוקא). ביאור הדברים הוא, שהגם שבכל דור יש שישים רבוא נשמות, ואם כן נראה שנתבטל גדר היחידות של כל אחד ואחד כי הוא רק חלק מהכללות, אבל אין זה כך (וכבר דברו מזה במשנה דסנהדרין פ"ה). רק צריכים לדעת כי יש שישים רבוא מסלולים דרך כל העולמות, מהעולם הזה עד מעמקי הנצח. וכל נשמה נועדה אל מסלול מיוחד אשר לא ידורך בו אדם אחר כלל (זהו מה שכ' דאין אדם רואה את חברו לעולם הבא ויש בו עולם לעצמו, כמו שאמרו חז"ל באשת רבי חנינה בן דוסא, עיין בבא בתרא ע"ד ריש ע"ב) וכל אחד צריך להשלים את המסלול שלו. ואז היא תביאהו דרך כל עולמות הנצח במסלולו דוקא. זהו היחידות בפרטות כל נפש ונפש. ממילא בדוקא עם מוח שלך, יראת

איש כברכתו ברך אותם

[בסוד ישרים פורים תש"ס]

את הפסוק איש כברכתו ברך אותם פירש האור החיים כך "הראוי לו כפי בחינת נשמתו וכפי מעשיו. ויש לך לדעת כי הנפשות כל אחת יש לה בחינת המעלה וכו', ונתכוון יעקב לברך כל אחד כפי ברכתו הראוי לה וכו' ולא להפך המסילות, עכ"ל עי"ש.

בנפש כל אחד ואחד נמצאות הנחות, מוסכמות ומקובלות בפשיטות, על כל הנעשה בסביבותנו בפרט, ובעולם בכלל. הנחות שאנו לא יצרנו אותם, אלא כן ה"דרך", ועל "דרך זה" כולם חושבים. האסון הוא שדעות אלו נחקקות בנפש ואנו מתקשרים אל כל המציאות כפי תפיסות אלו. אבל זו טעות מרה. ננסה לבאר הדברים במטרה ליצור תפיסה חדשה. רש"י עה"פ (שמות כ' ג') לא יהיה לך אלהים אחרים על פני פי' דאחרים עשאום אלהים. היינו שבמציאות אין ממש בעבודה זרה והסיבה היחידה לכך שנוהרים אחרים מליונים היא רק מחמת שיבוש הדעת ועקמומיות השכל שיצרו דמיון שוא כאילו יש מציאות שנקראת אליל ופרסמו את שבושם עד שנהפך לפשטות תפיסת בני אדם. ואחרי שנתפס בפשיטות נהפך בדמיון אל גדר המציאות.

כן הוא בענינו, המציאות היא רק אחת. היינו כפי הגדרת התורה את המציאות שכן "תורת אמת" כתיב. שאר התפיסות בהבנת המציאות הם דמיון שאינו מציאות ורק משום רבוי פרסום הדעות המשובשות מבחוץ (למסגרת התורה) הפכו בדמיון המכזב למציאות גמורה, וכבר א"א שלא להתחשב עם זה. וממילא נעשינו כבולים בכבלי הנחות משובשות [א.ה. זו אחת הסיבות שהכריז רבינו זצ"ל מלחמת חורמה כנגד העיתונים והשבועונים דוגמת "בקהילה" "במשפחה" ודומיהם המשבשים לחלוטין את הדעה הנקיה ע"י התמדתם בפרסום סברות כרס של לבליהם, עד שנהפכים אצל הרגיל בקריאתם ל"צד" עכ"פ בשקול הדעת כשבעצם אין שום ממשות בסברותיהם והשקפתם על המציאות]. ואין עצה אחרת אלא להתנתק מן הרוח הבווערת הזו. אבל איך נעשה את זה. עלינו להשתמש עם כח הקרירות של עמלק, שהיה ביכולתה לעמוד כנגד האמבטיה הרוותחת. ועם קרירות זו לעמוד מול האמבטיה הרוותחת של כל העולם, ואז ביכולתנו להפנות עורף אל כל העולם שבחוץ. וכבר התבטא אחד מגדולי העבודה בזה הלשון: אכן יש עולם מלא בחוץ, איז וואס?! (אז מה!!!) במלה זו קירר את כל רוחו מול כל הנעשה בחוץ. כל הנחות בחוץ בנוגע למה שטוב ומה רע הסוגרים את האדם בתוך מחיצות הברזל שלהם (ובאמת שזו רק "מחיצה של קלפים") מתפוצצות מול קרירות זו.

כאן מתגלה ה"יחידות" של כלל ישראל. אם כל העולם עם שיבושיו אינו יכול להתמודד נגד עמידתנו בקרירות גמור נגדו, נשארו הם טפלים ואנו העיקר. ומה היא ה"יחידות" שלנו הוא מה שזכינו לתורה ונתקשרנו בה קשר נצחי. כל הנגרר אחר מוסכמות מאחרים הרי אין לו היחידות שלו, והרי הוא נטפל אל מי שגורר אותו. יש בכחה של היחידות והעצמאות של נפשות ישראל, ברגש גאות דקדושה, להתנער מכל הנמצא בהבלי עולם, בהפנותה אחוריה אלהם. ואנו אומרים כלפיהם: "איז וואס?!" כל שבושי דעותיהם אינו מחייב אותנו כלום, כי אחרים עשו אותם אלוקים, ואין בהם תוכן.

שמים שלך, ומדות שלך הוא המסלול המיוחד אך ורק לך. כאן הוא היחידות דכל נפש, וממילא יש לה היחודיות שלה כאן גם בדברי תורה. ועל זה אמר הגאון רבי ברוך בער זצ"ל "טראכט אנדערש", והבן.

וכן הוא גם ביכולת לקרר אל כל אש ההבל הובערת בחלל עולם הזה ואשר אחרים עשום אלוהים. וכל מושכל של "אפשר" ו"נמנע" [א.ה. כלומר מה נכון ומה לא נכון] ביסודו הוא הבל. כאן אנו מגיעים אל מהלך של בן תורה אשר התורה עיצבה דמותו, "טראכט אנדערש" - אתה מובדל מכל התעמולות ה"למינהו" החובקת כל איש אשר על פני האדמה. הנך יחיד! השתמש בכח הקרירות להפנות את אחוריך אל הכל. רק במח המיוחד לך ועם שיעור היראת שמים שאתה יכול להשיג ועם המדות שלך, תמצא את המסלול המיוחד לך.

דוגמא לכך מצינו במגילת אסתר המלמדת אותנו כי משובשים אנו ברצוננו להגדיר בשכלנו את המאורעות הנעשים ברחבי תבל מידי יום ביומו. הנה העובדות שהתגלו בסוף כל גלגולי הדברים היו נראים לעינינו בשעתו כדבר משמעותי ביותר. מרדכי סיפר על בגתנא ותרש שרצו להרוג את המלך, ועל ידי זה ניצל. אצלנו היו הדברים נתפסים כעובדא שכל ענינה היא שמסתמא יחונן המלך אותו בקרוב בשי ומתנה חשובה. לא יותר מכך. וכן בהרבה מאורעות כאלו - למי שיש עין והבחנה במגילה - כל הגדרתם בדלות

תפיסתנו היה מסתיים עם המבט הטבעי שאינו חודר פנימה. אבל התברר שהאמת בזה היתה שהיה הקב"ה עסוק לרקום את הישועה היותר נפלאה לבנין כנסת ישראל. כלפי מובן אמת זה היתה כל התפיסה שלנו משובשת לחלוטין משום שנסודה על יסודות קדומים של טבע ומקרה להסתכל כך על המאורעות. ושבתא כיון דעל על. ההגדרה האמיתית והצורה הפנימית של כל הנעשה תחת השמש הוא רק רצון ה' ולא ענין אחר. וכל פרט ופרט מהנעשה הוא רק פרט אחד מהרצון הכללי הקדום להשלים את הבריאה כדי להיטיב עמה תכלית ההטבה.

מבט זה מכניס את האדם לרשותו של הקב"ה. ההסתכלות הטבעית והחיצונית משכנעת את האדם - לעת צרתו - להשתמש אך ורק עם דרכי ההצלה המסורים למבט ה"אפשר" ו"נמנע" שלו, בהיותו סגור תוך מחיצות ה"אפשר" וה"נמנע" שבחוקי תפיסתו. ואם יראה בעיניו כאילו עומד עתה מול ה"נמנע" יהיה אובד עצות ויתאש מלהיושע. אבל לפי המבט האמיתי שצורת הכל הוא רק רצון ה' המסתתר פנימה. הרי אינו מסור לטבע אלא רק לרצונו ית"ש. ואם כן אין לו עסק אלא רק עם בעל הרצון שבידו הכל. והגישה בעת צרה היא רק אליו. ואז דרכי השתדלות הם תשובה תפילה וצדקה המעבירין את רוע הגזירה. ואם יהיה אז גם השתדלות הטבעי, הוא אך ורק משום שהתורה חייבה אותנו בזה וזהו רצונו.

מהות הישיבה [אגרות דעת רי"ד]

הישיבות היו הד' אמות שיעודם היה למסור התורה בטהרתה ושם יהיה המקום המיוחד לגדל בה תורה, בית שמגדלים בה תורה. מתוכם צמחו חכמיה, ובה חיו בים החכמה. שם היתה ההכרה היותר ברורה ובהירה כי כל הפורש ממך כפורש מן החיים. ובלעדי הכניעה הגמורה לדעתה אין מציאות לחיי עם ישראל. וזהוהרית קדושת ביהמ"ד האירה לכל ישראל, וכולם היו ממלכת כהנים וגוי קדוש. וברוב מנין ובנין שלה לא היתה פרץ וצוחה יוצאת.

אמנם במאות שנים האחרונים נעשה פרצה בחומת עמינו. נענשנו בענש מופלא של חוצפא יסגא. חצופים הללו היו בעיקר בני אדם המסוגלים בבחירתם הרע לפרוץ חומת היהדות. מסוגלים היו לפקפק בדעת חכמי תורה שבעל פה ולפגוע בהמסורה עד מפי הגבורה. אות היא שגרירות נפשם היתה מסוג כזה אשר לא עמדו רגליהם על הר סיני ולא עליהם נאמרה הבטחת וגם כך יאמינו לעולם. זהו הענש של גלות כנסת ישראל בעקבתא דמשיחא. וכפי גידול הענש כך רבו המתפרצים ולעומתם רבו הנחשלים אחריו ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים. מסיבות פגעי הזמן והצלחת חצופים הללו הגיע הפרץ בחומת כנסת ישראל עד כדי ההכרח ללכד את כל שארית הפליטה, ולהיות מהם ציבור א' מופלא, אשר בכח העזר ה' המיוחד לרבים דוקא, יהיה האפשרות לבנות חומת בית ישראל סביבם, ולא יענו אותם עוד בני עולה. ובמרכז הכל עמדו עדיין קדושת הישיבות, וחוט הזהב במסירת וחי התורה הזילו בעורקי שלומי אמוני ישראל.

מהות הישיבה בדורנו

אמנם בכבשי דרחמנא במהלך הירידות ועונשי כנסת ישראל בגלות הזו נעקדה ציבור זו ברוב מנין ובנין על קדושת השם, ונגזרה על שארית קומת כנסת ישראל להיות גולה לתוך החומה הפרוצה של היהדות ששלטו בה בני אדם שלא עמדו רגליהם על הר סיני. וכאן לבשו הישיבות יעוד מחודש מה שלא היה צריך לעולמים. מלבד מסירת התורה מדור לדור וגם גידולה בתוך כותליה, הוכרחה ללחום עם רוח המרד, ולחדור בבניה המתגדלים בתוכה ההכרה דעל קדושת הדעת של חכמיה ועמליה בטהרה הובטחנו כי גם כך יאמינו לעולם. ועל ידם מתקיים בלימודנו "נמצא כולם למדים מפי הגבורה".

ונשמות נקיות שעמדו רגליהם על הר סיני ושמעו איך שכל התורה נמסרת לרבן של ישראל, הטו אזנם כאפרכסת וכפפו דעתם לדעת תלמידי מקבלי וממשיכי קבלת תורתו לדורנו. נפשות הנקיות בדורנו הכירו בנימי עומק נשמתם את טהרת דעת רבותיהם ששתלם הקב"ה בכל דור ודור, שמלבד יעוד זה של מסירת התורה אין להם בעולמם כלום. נקיות דעתם הפקיעה אותם חוץ לחשבונות הרבים שבקשו בני האדם. שררה, וכבוד, והשלטת כחם על הצבור, בחילת נפשם היא. חשבונות פוליטיים עצמיים מוקצה מחמת מיאוס הוא בעיניהם. רק עיניהם תלויות לשמים להאיר עיניהם באור תורתו בעמלם בה בכל כחם. יותר מדעת תורה אין להם זיקה לשום דעה.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת ויחי תשע"ט -

שונא אותי לא יעצני טובה, ויניח דעתך ויעשה דבר אחר אשר יהיה לו למכשול. עד כאן לשונו.

הנה לכאורה קשה על הטעם השני, הא יש כאן לפני עור, דהוא מכשיל את חבריו, כיון שחבירו יעשה ההיפך, והוא ליה כנותן עצה שאינה הוגנת, ואם כן הוה ליה לשתוק והשוטא יתייעץ עם אדם אחר. ולכאורה יש ליישב, דהוה ספק אולי ישמע בקולו, ונאמר דבספק אין לפני עור, וכמבואר בתשובות פני יהושע (יו"ד סי' ג').

אבל הא פלגי על הפני יהושע וסברי דגם בספק יש לפני עור (עיין חזון איש בשמיעת סי' י"ב ס"ק ט'). ועוד קשה הא יש כאן איסור נקמה. והיה נראה לומר דבאמת הוא צד רחוק שיהא מכשול מדבריו, שמא באמת ישמע לו, ושמא ישאל גם לאחר, ושמא יצלה אף אם יעשה שלא כדבריו, הלכך אין כאן לפני עור וגם לא נקמה, ולא קאמר ספר חסידים אלא לומר דיש כאן להפסיד דעתו של המייעץ לשונאו.

רק המחשבה היה לעבירה

הנה איתא בגמרא (נזיר כ"ג א') דאשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה ועברה על הנדר, צריכה כפרה וסליחה. והכי נמי מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, טעון כפרה וסליחה מכיון שכונתו היה לעבירה.

[א"ה. מעתה צריך עיון בדברי האור החיים, אמאי כתב שבמתכוין להרע לחבירו והיה באמת דבר טוב, שפטור מכלום. ובתשובות בית יצחק (יו"ד ח"א סי' ח' ס"ק ז') כתב ליישב דיש לומר דכמו דעבירה לשמים כשנתכוין לעבירה אבל באמת עשה מצוה פטור ואין צריך כפרה, הוא הדין כשנתכוין להרע לחבירו אבל באמת עשה לו טובה פטור וזכאי אף בדיני שמים].

וכתבו תוספות בקידושין (ל"ב א' ד"ה דמחיל) שהגורם שחבירו יאכל בשר טלה בשעה שחושב שהוא בשר חזיר, קא עבר בלפני עור, שמכשילו בהעוון שצריך עליו כפרה וסליחה. אמנם בריטב"א (שם) פליג דליכא בזה לפני עור.

ויש לדון בהאי דינא בכמה גווני:

א. מטעמו שיש כאן גניבה

הנה יש לעיין מהו באופן שמניח בחצירו חפצים שאין להם ערך ורוצה להשטות בחבירו שחושב שיש להם ערך וגונבם, האם עובר בלפני עור, דאע"פ דבאמת אין כאן גניבה, אמנם הרי לפי מחשבת הגנב יש כאן גניבה.

ולכאורה להתוספות יהא אסירא. וגם אם איירי שמטעה נכרי, גם כן אסירא, דהרי נכרי נמי מוזהר על גניבה, והרי לכאורה גם בנכרי איתא להאי דינא דצריך כפרה וסליחה.

וביותר, דהא מבואר בתוספות בקידושין (ל"ט ב' ד"ה מחשבה) דבנכרי נענש גם על מחשבה רעה, ואם כן בפשוטו יש כאן לפני עור.

ב. באמת אינו גונב כלום

תו יש לעיין מהו היכא דלא הכשיל חבירו לעשות שום מעשה, רק גורם לחבירו שיחשוב שלוקח חפץ שלו ובאמת אינו לוקח כלום.

כגון בסבור חבירו שהניח בכליו של הלוקח חפץ, וחבירו לוקח את הכלי וסובר שבתוכו יש חפץ שעכשיו גונב אותו, ובאמת לא הניח שם כלום, האם נמי יש כאן לפני עור, דנימא דהגנב דמי לאוכל בשר טלה ונתכוין לבשר חזיר.

וצדדי הספק, מי אמרינן דהכא לא דמי לנתכוין לאכול בשר חזיר, דהא לא עבד מידי אלא הוה רק נתכוין, והוי רק מחשבה רעה

חשבתם עלי רעה

ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחית עם רב (נ' כ')

הנה כתב באור החיים, דהרי זה דומה למתכוין להשקות לחבירו כוס של סם המות, והשקהו כוס יין, שאינו מתחייב כלום, אלא פטור וזכאי גם בדיני שמים.

שמעינן שאם למעשה הטיב עם השני ליכא עבירה כלל. ויש לעיין ברואה אדם שאוכל חלב, ויכול ליתן לו דבר היתר במקום החלב, אבל נתן לו נבילה, האם פטור שהרי הטיב עמו שעכ"פ הצילו מאיסור החמור דחלב, או דילמא קא עבר בלפני עור, דהרי הכשילו באיסור נבילה:

א. פלוגתא אבני נזר וחידי"א

הנה יש להקדים, דהנה פלגי אבני נזר וחידי"א במי שאוכל חלב דהוה איסור כרת, ויכול להפרישו מאיסור כרת על ידי שיחליף החלב עם נבילה, וכך יעבור רק על איסור לא תעשה. האם שרינן לתת לו נבילה שהוא רק איסור לאו כדי שעל ידי זה לא יאכל החלב שהוא חיוב כרת.

דעת החיד"א (ברכי יוסף חו"מ סי' ט' אות ג') דחשיב לפני עור, דהרי נותן לו בידים הנבילה. אמנם דעת האבני נזר (יו"ד סי' קכ"ו) דליכא בזה לפני עור, דהרי לא חשיב מכשול, דאדרבה מצוה לתת לו נבילה כדי להצילו מאיסור חמור דחלב. נובתפארת שמואל ועל הרא"ש ב"מ פ"ה סי' מ"ב אות ג') מבאר כאבני נזר].

ב. צדדי הספק

מעתה לדעת האבני נזר, יש לעיין בנידון הנ"ל, ביכול ליתן לו דבר היתר במקום החלב, ונתן לו נבילה, האם קא עבר בלפני עור.

וצדדי הספק, דלחד גיסא יש לומר דהרי מכיון דנתן לו נבילה הכשילו. אך לאידך גיסא יש לומר דליכא בזה לפני עור, דהרי עשה לו טובה שהצילו מאיסור כרת, ומה שהיה יכול לעשות לו טובה גדולה יותר זה אינו מביאו לכלל לפני עור. [ורק לא קיים החיוב לאפרושי מאיסורא].

ג. הצילו מבור גדול

הנה יש לעיין באדם שעמד ליפול לתוך בור, ויכול אדם להטותו או לדרך שאין בור, או לדרך שיש בור קטן יותר, והטתו לדרך שיש בו בור קטן, האם עבר בלפני עור.

ולחנ"ל יש לומר דבעלמא ליכא בכהאי גוונא לפני עור, ורק לענין אבידת גופו שאני. [וזה גם להברכי יוסף דהרי הוי שם אחד].

ד. מהו בספק נבילה

הנה לדעת החיד"א יש לומר דבמקום שאוכל חלב, אסור לתת לו אפילו ספק נבילה.

ומכל מקום באוכל נבילה ואפשר לתת לו ספק נבילה, יש לומר דמודה דמותר לתת לו, דלא חשיב תרי עברי דנהרא דהרי בלאו הכי יאכל נבילה, ורק בשתי שמות קאסר בברכי יוסף. וצריך עיון.

טובה שהיא רעה

הנה כתב בספר חסידים (סי' קל"ד) וזה לשונו, אמר החכם, יתן עצה טובה ונכונה לכל אדם אשר יבוא אצלך להתייעץ אפילו לשונאך, משני טעמים, אשר תצא מדין שמים ולא יהא בך חטא, ועוד, כי בזה תתנקם משונאך, כי שונאך יחשוב בלבבו זה ודאי

ויהי המחנה כבד מאד

וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלֵהוּ אֶת־כַּלְעָבְדֵי פְרֹעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרָיִם. וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאָחִיו וְבֵית אָבִיו לֹק טָפָם וְצִאֲנָם וּבְקָרָם עֲזָבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁוֹן. וַיַּעַל עֲמֹל גִּסְרֹכָב גִּסְרֵי־שֵׁם וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבֹד מְאֹד (נ"ז-ט') אֵיתָא בְּקָרָא הַכְּבוֹד הַגָּדוֹל שֶׁעָשׂוּ בַּקְבוּרָת יַעֲקֹב אַבִּינוּ.

והנה אמרינן בגמרא מגילה (כ"ט א') מבטלים תלמוד תורה להוצאת המת. במה דברים אמורים בשאין שם כל צורכו, אבל יש שם כל צורכו אין מבטלין. [ואיכא בגמרא ד' שיטות מהו כל צרכו, או תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי, [פירש רש"י בכתובות שם, דהיינו שמכריזין עליו שיבואו לכבדו], או תריסר אלפי גברי ומניניהו שיתא אלפי שיפורי, או דחייצי גברי מאבולא עד סיכרא, או ששים רבוא].

ואמרינן דהני מילי למאן דקרי ותני, אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא ותמיד מבטלין תורה כשמוציאין אותו.

ופירש רש"י בכתובות (י"ז א') "דקרי ותני" היינו שלומד מקרא ומשנה אבל עדיין לא שנה לתלמידים. "ומתני" היינו מי שמלמד לאחרים. ובריטב"א בכתובות (שם) הביא בשם יש מפרשים לבאר באופן אחר, "דתני" הכונה שלומד מרבו, "ומתני" היינו שטורח בעצמו על מה שלמד מרבו.

אבל אם לא קרא ולא תני, אז סגי בעשרה. ולענין אשה, הביא בשיטה מקובצת בכתובות (סוף י"ז א') בשם תלמידי רבינו יונה, דנחלקו קמאי, איכא דסברי דדינה כמאן דלא קרי ולא תני, שהרי אשה לא למדה תורה, ואם כן סגי לה בעשרה.

אמנם איכא דסברי דדין אשה כמאן דקרי ותני, דהרי מכיון שאשה אינה מצווה ללמוד תורה, ואיהי עושה כל מה שמחוייבת, אם כן אם אינה יודעת לקרות ולשנות אין בכך כלום, ולא נפחות משיעור מאן דקרי ותני, משא"כ איש דלא קרי ותני, הרי אינו עושה מה שמחוייב.

ויש לדון האם אשה קודמת לאיש שלא קרי ולא תני:

א. איזה עדיף

הנה אם מוציאין ב' מתים, חדא קרי ותני וחדא לא קרי ולא תני, ולשניהם אין השיעור האנשים המלווים, ויכול ללכת רק לאחד מהם, בזה פשוט שילך לזה שקרי ותני, שהרי הוא חשוב יותר.

ב. אשה או לא קרי ותני

מעתה מספקא לי ספק עצום, להסוברים דאשה חשיבא קרי ותני, מהו אם יש או אשה, או איש דלא קרי ותני, ולשניהם אין שיעור, למי ילך.

דלחד גיסא יש לומר דילך לאשה, דהרי חזינן דחשובה יותר, דחשיבא קרי ותני.

אמנם לאידך גיסא יש לומר דילך לאיש, דהרי כללא הוא (נהויות י"ג א') דאיש קודם לאשה.

ולכאורה נראה כהצד השני, דהרי אם יכול להציל אחד משנים, או איש דלא קרי ותני או אשה, בפשוטו איש קודם לאשה, ואם כן לגבי הוצאת המת נמי. וצריך תלמוד.

ג. אשה או איש ספק קרי ותני

הנה עכשיו דאשה הוה פלוגתא אם חשיבא קרי ותני נמצא דהוה כמו ספק קרי ותני, אם כן יש לעיין אם יש אשה או איש שספק אם הוא קרי ותני, מי קדים.

ולכאורה שקולים הם, ששניהם ספק קרי ותני.

אבל לעני"ד האשה קדים, דהרי בהאיש אוקמה אחזקתיה דאינו קרי ותני, משא"כ אשה נשאת ספק קרי ותני.

אך כל זה להצד דאם אשה חשיבא כקרי ותני היא קודמת לאיש שלא קרי ותני, אמנם למאי דכתבנו דיש לומר דאף אם אשה חשיבא כקרי ותני מכל מקום אינה קודמת לאיש שלא קרי ותני, אם כן ליכא למידן כלל.

דבישראל אינו מצרפה למעשה, או דילמא באמת דמי לנתכוין לאכול בשר חזיר, דהרי הוי טפי ממחשבה רעה, שמחשבה רעה היא רק על העתיד, משא"כ הכא חבירו חושב שעושה כבר דבר עבירה.

ונפקא מינה האם אסרינן כשהנכשל ישראל. אמנם היכא דהנכשל נכרי חמירא טפי, לפום המתבאר בתוספות בקידושין (שם) דנכרי נענש על המחשבה. וצריך עיון.

ג. עובדא בנוסע במונית

הנה הוה עובדא דאדם נסע במונית עם נהג נכרי, והיה צריך לשלם להנהג שישים דולר, והתחכם ואמר לנהג שיש לו מאה דולר ונפל לו ולכן יעלה לביתו להביא פנס לחפשו, ובאמת לא נאבד לו כלל, והנהג חשב שבאמת נאבד לו ורצה לגנוב המאה דולר וברח, ובאמת הפסיד כל מעותיו.

והנה מפאת הפקעת הלואתו יש לאסור משום חילול השם. [אבל לא חשיב איסור גזל בהא שנכנס למכוניתו על מנת שלא לשלם, וכמו שכתב בחזון איש דהמלוה על מנת שלא לשלם ליכא גזל]. אך בזה אם יאמר דספק לו אם נפל שטר כסף או נייר וישמוט נייר, אם כן לא יהא כאן חילול השם.

אמנם יש כאן לפני עור דהרי מכשיל הנכרי כיון דמחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה אצל בני נח, ואע"ג דאין רצונו להכשילו אלא רק לא לשלם, בפשוטו חשיבא מכשיל, ולא דמי לעושה בתוך שלו ועל ידי זה אידך יעבור עבירה, כגון המתפלל ועל ידי זה השני יזרוק עליו אבנים דלא הוה לפני עוור, אבל הכא חשיב מכשיל.

ד. עובדא הנ"ל בנהג ישראל

הנה יש לעיין בעובדא הנ"ל, מהו אם היה נהג ישראל, האם הוה לפני עוור, מי דמי למחשבה רעה דאין הקב"ה מצרפה למעשה אצל ישראל, ואם כן אין לפני עוור, או דדמי לאכילת בשר טלה וסבור שהוא בשר חזיר. [ומכל מקום יש איסור מצד הא שאינו משלם להנהג].

והעירוני דקרא דאשה הפרם איירי גם בשבועה לעשות ולא עשתה, ומכל מקום צריכה כפרה. ודו"ק.

ה. לבדוקו אם הוא גנב

הנה יש לעיין, בחושד באדם שגנב, וזה נחוץ לו לדעת האם הוא באמת חשוד לגנוב, כגון שהוא משרתו או שותפו, ויכול להניח כסף ולראות אם יגנוב, האם יש כאן לפני עוור.

ואולי תליא האם מותר ליתן יין לגזיר כשהנזיר אומר לו שאם לא יתן לו יין ישרוף את ביתו, דנימא דלא חשיב מכשיל מכיון שעושה להציל ממונו, ודמי להא שמותר להכות לגזלן להציל ממונו אע"פ שידוע שהגזלן יחזור ויכהו, ולא אמרינן דאיכא לפני עוור דמכשילו באיסור לא יוסיף. [עיין מה שכתבנו בזה בפרשת נשא תשע"ח]. וצריך תלמוד.

ו. גנב הכפתורים וממילא הפסיד

הנה המגיד מדובנא (א"ה), לא מצאתי, אבל מצאתי בחפץ חיים עה"ת בהגהות מעשי למלך פרשת ראה על קרא דעשר תעשר) אייתי משל, שיהודי קנה כמה שקים מלאים תבואה מנכרי, ואמר להנכרי שעל כל שק שלוקח ישימו כפתור ולאחר המקח יספרו הכפתורים וישלם לפיהם, והכין הישראל כפתורים נוצצים, ואחר כך בכוונה הלך היהודי מהחדר, וגנב הנכרי כמה מהכפתורים, ואחר כך היהודי שילם להנכרי רק לפי הכפתורים הנותרים. [א"ה]. החפץ חיים בא להראות שבעצם בכל כפתור שהוא גונב הוא מפסיד לעצמו. וכעין זה אדם שאינו רוצה להוציא מעות לצדקה וקיום מצוות, באמת רק מפסיד לעצמו].

והנה בזה ליכא איסור הפקעת הלואתו, דאין כאן חילול השם, שהגוי אינו יודע שהיהודי יודע שגנב.

ולפני עוור על איסור גניבה נמי ליכא, שהרי למעשה הגוי לא גנב ממנו שהרי מגיע לו הרבה יותר עבור השקים ורק הפסיד.

אך איכא לפני עור דמכשילו במחשבה רעה דאיסור גניבה, דהרי הגוי לא חשב שיפסיד אלא חשב לגנוב, ובזה אסור גם בישראל, דזה דמי לאכילת בשר טלה ונתכוין לאכול בשר חזיר.

איזה מת קדים

הנה יש לדון בעוד כמה נידונים בהני דנימ:

א. חסר רק אחד להשיעור

הנה יש לעיין מהו אם שניהם שוים, ולאחד מהם חסר רק אחד להשלמת השיעור, משא"כ לשני חסר יותר מאחד ואם כן גם כשילך לשם עדיין יהא חסר להשלמת השיעור.

מי נימא דזה שחסר רק אחד להשלמת השיעור קדים, דהרי בזה יהא לו שיעור, או דילמא נימא דאכתי שקולים הם.

ב. קרוב או רחוק

הנה אם אחד קרי ותני והוא רחוק משפחתו, ואחד לא קרי ותני והוא קרוב משפחתו, בפשוטו אכתי הקרי ותני עדיף מקרוב.

והנה אמרינן (הוריות י"ג א') לגבי הצלה דתלמיד חכם קודם לכולם, ומשמע אף כשהמציל קרוב למי שאינו תלמיד חכם. ויש לעיין בספר אהבת חסד (פ"ו ה"ז, עיין שם שמביא מהגרע"א שקרוב קודם לתלמיד חכם).

ג. קרי ותני עדיפא מהשלמה לעשרה

הנה איתא בשולחן ערוך (יו"ד סי' שס"א סע' א') דלמאן דלא קרי ותני, כיון שיש לו מי שיתעסק עמו אין צריך להתבטל בשבילו, והוא שיש שם עשרה. חזינן דצריך עכ"פ עשרה.

והנה אם שניהם קרי ותני ואחד פחות מעשרה, ולאחד יש כבר יותר מעשרה, לכאורה ילך לזה שיש לו פחות מעשרה, דזה חיובא טפי.

אמנם אם אחד לא קרי ותני ואין לו עשרה, ואחד קרי ותני ויש לו עשרה אך לא ששים רבוא, בפשוטו אכתי דקרי ותני עדיפא.

ד. מבטלין תלמוד תורה

הנה אמרינן (מגילה כ"ט א', כתובות י"ז א') דמבטלין תלמוד תורה להוצאת המת. והקשו תוספות (שם) דאמרינן במסכת דרך ארץ (זוטא פ"ח) מעשה ברי' עקיבא שמצא מת מצוה בדרך ונשאו ארבעה מילין עד שהביאו לבית הקברות, וכשבא אצל ר' יהושע ור' אליעזר וסיפר להם, אמרו לו על כל פסיעה ופסיעה שפסעת כאילו שפכת דם נקי. חזינן דהיה אסור לבטל תורה משום הוצאת המת.

ותירצו תוספות במגילה (שם) דהתם לא היה מפני ביטול תורה, אלא משום שהיזיז המת ממקומו, והרי מת מצוה קונה מקומו. ובכתובות (שם) תירצו בשם מהר"י מקורבי"ל, דהתם משום דביטל עצמו משימוש תלמידי חכמים, דשימוש תלמידי חכמים חשיבא טפי, דגדול שימושה יותר מלימודה.

והקשה בחתם סופר (כתובות שם) לדעת מהר"י מקורבי"ל, אמאי אמרינן בגמרא (שם) דרבי יהודה בר אליעאי היה מבטל תורה להוצאת המת, הרי על ידי זה אין לתלמידיו שימוש וזה קודם.

ותירצו דמכל מקום רב יהודה לא נפטר, והלכך איהו אזיל, וממילא חייבים גם התלמידים.

ברכה על נס

וַיֵּרָא אָחִי יוֹסֵף כִּי מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ (נ' ט"ו)

ופירש רש"י, מהו ויראו אחי יוסף כי מת אביהם, הכירו במיתתו אצל יוסף, שהיו רגילים לסעוד עמו על שולחנו של יוסף, והיה מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן.

ובמדרש תנחומא (פרשת ויחי סי' י"ז) מבאר בעוד דרך, ויראו אחי יוסף כי מת אביהם, ומה ראו עתה שפחדו, אלא שראו בעת שחזרו מקבורת אביהם, ראו שהלך יוסף לברך על אותו הבור שהשליכוהו אחיו בתוכו, ובירך עליו כמו שחייב אדם לברך על מקום שנעשה לו נס, "ברוך המקום שעשה לי נס במקום הזה", וכיון שראו כן אמרו עכשיו שמת אבינו, לו יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ.

והנה יש לעיין במי שנעשה לו נס במקום פלוני, וקיימא לן (שולחן ערוך סי' רי"ח סע' ג') דמברכים כל שלושים יום מהראיה הקודמת, ומסופק אם כבר עברו שלושים יום, והולך שם עם בנו ובנו מברך

שעשה לאבי נס במקום הזה. ויש לדון אם הבן יוכל להוציאו:

א. צדדי הספק

צדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון דיכול להוציאו, דהרי גם הבן מברך על אותו הנס שנעשה להאב במקום הזה.

אמנם לאידך גיסא יש לדון דאינו יכול להוציאו, דהרי הוה ב' ברכות, דהאב צריך לברך שעשה לי נס במקום הזה, משא"כ הבן מברך שעשה לאבי נס במקום הזה.

ב. יכול להוציאו

ולענין הקלושה שפיר יכול להוציאו, דהרי אמרינן בגמרא ברכות (נ"ד ב') לענין חולה שנתרפא שחייב לברך הגומל, ואדם אחר אומר לו "ברך דיהבך ניהולן ולא יהבך לעפרא" דמהני לברכת הגומל, אע"פ שמדבר אליו בלשון נוכח, ואם כן הוא הדין בכהאי גוונא לענין ברכה על נס.

אלא אם כן נימא דתיבת ד"יהבך" עדיפא מתיבת "אבי", דיהבך מתייחס אל הנוכח משא"כ אבי. ולא בריא לן האי חילוקא.

ועוד, דאף אם נימא דלאבי גרע, יש לומר דיכול הבן לברך שעשה לך נס, דכשהבן מברך על הנס של אביו כשאביו עמו יש לדון דמהני כשיברך כך, ואם כן הוא הדין בנידון דידן יוכל להוציא גם את אביו.

ג. עונה אמן

אמנם כל הנידון דווקא כשהאב עונה אמן, דבלא זה גם התם לא מהני מהאי טעמא גופא שאין הנוסח מתאים לו, וכדפירש הגרע"א (גליון סי' רי"ט סע' ד').

אמנם כתב הגרע"א (שם) עוד טעם להא דצריך לענות אמן, דהוא משום דהאומר אינו מחוייב בברכה זו, וטעם זה לא שייך כאן. ולפי זה האב לא צריך לענות אמן.

ב' ניסים

הנה יש לעיין בברכת שעשה לי נס במקום הזה, ובאמת אירעו לו במקום זה ב' ניסים נפרדים, וכשבירך העלה בדעתו רק מאורע אחד, האם יצא ידי חובת ב' החיובים:

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי אמרינן דמהני, דהרי למעשה בירך על מה שנעשה לו נס במקום הזה. או דילמא יש לומר דלא מהני, דנימא דכל שלא ייחס במחשבתו את הברכה לאותו מאורע לא מהני. וכן נראה מסברא.

ב. נתברר שחייב גם משום חולה שנתרפא

הנה עובדא הוה באחד שנסע לחוץ לארץ לריפוי וצלחה בידו בסייעתא דשמיא וחזר ארצה באוירון, ומנהגו לברך הגומל על נסיעה מדין עוברי ימים, ולאחר שבירך העירוהו שהיה לו לברך גם מדין חולה שנתרפא, והשתא יש לעיין כהנ"ל, האם צריך לברך שנית, או דילמא כבר יצא בהגומל שכבר בירך על הנסיעה באוירון. ולכאורה הני תרי מילי דמיינן להדדי.

ג. ראה הר גבוה ולא נתכוון לפוטרו

הנה יש לעיין במי שמברך על החמה עושה מעשה בראשית אחת לכ"ח שנה, ורואה את השמש עולה על ההר הגבוה, או עולה מן הים בקצה המזרח, וכיון רק על השמש ולא על ההר ולא על הים, או בהיפוך שכיון לברך על ההר ואף שראה את השמש לא ידע שעכשיו הוא קידוש החמה. וגם זה יש לדמות אהדדי.

ד. אין לדמות לברכות הנהנין

הנה לענין ברכת הנהנין בברכה שלפניה, הא קיימא לן דיהא דעתו על מה שעתידי לאכול או דסתמא כן, (כמבואר פרטי הדינים בשולחן ערוך או"ח סי' ר"ו), ולענין ברכה שלאחרת, עיין באורח ברב פעלים (ח"ב סי' ל"ב), אך מכל הלין אין ראיה לנידון דידן, דיש לומר דכאן ההודאה זוקקת יותר התייחסות למאורע.

ה. אחד מהניסים לא היה ידוע לו

הנה יש לעיין עוד, מהו במי שהיה לו נס שחייב עליו ברכת הגומל ולא ידע מזה, ובירך אחר כך הגומל מחמת נס אחר וכיון בברכתו גם על כל מה שהיה לו מקודם, ואחר כך אכן נודע לו, האם צריך לברך

שנית. והנדון אם שייך ברכת הגומל על מה שאינו יודע.

וכן יש לעיין במי שסבר שחייב בברכה אחרונה של בורא נפשות, ופתח וסיים תיבת העולם, וזכר שכבר בירך ואם כן ברכתו לבטלה, ואין לו מאכל לברך לפניו, האם נימא כשגמר תיבת העולם שימשיך הגומל על נסים שהיו לו בימי חייו ואינו יודעם. [ואם מסופק אם היו כאלה, באנו לנידון נוסף אם בנמצא במלך העולם והשתא מסופק אם בירך על הפרי או לאו האם יגמור. ויהא נמי נפקא מינה במסופק אם היה לו נס מסוים, וזה לא נוגע לספיקן דלעיל דאינו יודע כלל מהנס].

ו. לחלק בין הנידונים

הנה חקירה הנ"ל במי שבירך הגומל וכיון בזה לפטור כל הנסים שהיו לו אף שאינו יודע מקיומם, לא תליא בהכרח בנידון הקודם כשלא כיון לפטור נס אחד או מה שנתרפא, דהכא כונה איכא וידיעה ליכא, והתם ידיעה איכא וכונה ליכא, [זולת בהך דשמש תרוייהו ליכא, דאינו יודע ואינו מכוין לקידוש החמה]. ויש לומר דבכל חדא וחדא לטיבותא וגריעותא.

ז. שהחיינו על פרי חדש בלא כוונה

הנה לענין ברכת שהחיינו על מצות ד' מינים, דנו הפוסקים אם יצא נמי ידי ברכת שהחיינו על האתרוג מדין פירות חדשים, דמעיקר הדין מברכים על הראיה. ובספר "האלף לך שלמה" (סי' צ"ב) כתב דבאמת נפטר על ידי שהחיינו של שעת הנטילה.

ולכאורה נילף לנידון דידן דאין צריך כוונה לפטור. אך יש לחלק דהתם הוי על אותו האתרוג.

ואדרבה נילף לאידך גיסא, דאטו המברך שהחיינו על ארבע מינים ויש לפניו אפרסק שלא אכל עדיין, אטו נימא דיצא בשהחיינו שבירך על הד' מינים.

הרים הגבוהים

הנה איתא במשנה בברכות (ויש פרק הרואה, נ"ד א') דכמו שמברכין ברכת הראיה במקום שנעשה לו נס, הכי נמי מברכין ברכת הראיה כשרואה הרים הגבוהים, ומברך "עושה מעשה בראשית". וכן ברואה גבעות ומים ונהרות ומדבריות. ומבואר בגמרא דהיינו דוקא אלו שהיו במעשה בראשית.

ויש לדון מהו כשנשתנו קצת ממה שהיו במעשה בראשית:

עניני שבת

א. הר תבור והר הכרמל
הנה אמרינן בגמרא מגילה (כ"ט א') עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, דהלא דברים קל וחומר, ומה הר תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה, נקבעים בארץ ישראל, [שנאמר כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא], בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה על אחת כמה וכמה. שמעינן שחר הכרמל והתבור עברו דרך ים סוף לארץ ישראל.

והשתא יש לעיין אם מברכין "עושה מעשה בראשית" על הר הכרמל והר תבור, דלחד גיסא נימא שלא יברכו, שהרי הגיעו לכאן רק לאחר מעשה בראשית.

אך לענין שפיר מברכין, דהרי הם היו במעשה בראשית אלא ששינו מקומם.

ואם תאמר אם כן בנהר שהמשיכוהו, אמאי לא מברכין, אימא שהנהר כבר היה ורק שינה במקומו. ויש לומר דמכל מקום אין זה הנהר הראשון וחשיב נהר חדש משא"כ בהרים שזה אותו הר.

ב. עשו הר מעפר המדבר

הנה אם בני אדם עשו הר גבוה, אין מברכין עליו. והנה על מדבריות מברכין, ויש לעיין אם לקחו עפר המדבר ועשאוהו הר, האם מברכין מחמת מדבר, דיש לומר דיצא מכלל מדבר ולכלל הר לא בא. ואולי עדיין חשיבא מדבר.

אך העירו, דהרי אם יעקרו מדבר למקום אחר, לא מברכין, ואם כן גם אין לברך על האי הר.

ג. הרי איטליא

הנה על הרי איטליא אין לברך, דהרי איטליא לא היו ממעשה בראשית, אלא נעשאה כאשר שלמה לקח בת פרעה.

אך יש לדון דילמא איטליא היתה ורק הכרך רומי נעשה מחדש. וצריך עיון.

ג. כסו ההר ונעשה גבוה

הנה יש לדון מהו בכסו את ההר בעפר ונעשה גבוה מכל צד יותר, האם מברכין. ולכאורה מברכין וכמו באופן שגודל כולו דשא דמברכין.

ויש לעיין לדינא בהר הזיתים מהו, וכן בהר הבית, ולא ראיתי מברכין אף שלא היו שלשים יום. וגם על תבור וכרמל לא אדע אם חשיבא הרים גבוהים. ועל החרמון כתב באור לציון (ח"ב) דיש לברך.

גרופה, כגון שהניח אחר כך על הכירה קדירה ריקנית ורצונו לתת עליה את הקדירה שנטל, [דשרי רק אם נחשב כחזרה, עיין שולחן ערוך סי' רנ"ג סי"ג וביאור הלכה ד"ה ויהיה], דלהנ"ל לא יחשב כהיה דעתו להחזיר כיון דמחשבתו באיסור, ואם כן הכי נמי מחשבתו לחזור למקומו בלא לברך מקודם היתה באיסור ולא חשיב כדעתו לחזור. וצריך תלמוד.

ג. הוכחה מבסיס לאידך גיסא

אמנם העירוני דחזין לא כך במהרש"א בענין בסיס, דהנה במהרש"א בשבת (מ"ד ב' ד"ה בא"ד כגון שהניחה) מתבאר לענין בסיס דמחשבתו להסיר באמצע השבת אף שהיא באיסור הוי כמאן דאיתא, דהרי כתב דאם דעתו לקחת המוקצה בשבת לא חשיב בסיס כיון דדעתו ליטלו, אע"פ דהוה לקיחה באיסור.

דעתו לעשות באיסור

הנה יש לדון בדעתו לעשות מעשה שאסור לעשותו בשבת, האם חשיב דעת לענין חזרה או בסיס:

א. להחזיר לאחר שנצטנן

הנה לחד גיסא חזין דלא חשיב כדעתו להחזיר, דהנה כתב במשנה ברורה (סי' רנ"ג בשער הציון אות מ"ט) בדין חזרה בשבת, דאם נטל הקדירה מעל גבי כירה גרופה וקטומה והיה בדעתו להחזיר לכירה לאחר שנצטנן, אינו יכול להחזיר אף קודם שנצטנן, דאחרי שאסור להחזיר לאחר שנצטנן הוי כאין דעתו להחזיר.

ב. על דעת להחזירה לאינה גרופה

הנה לכאורה הכי נמי כשלא היתה הכירה גרופה וקטומה, ונטל הקדירה על דעת להחזירה, לא יוכל להחזיר כשנעשתה אחר כך

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להפצת הגליון, סוקולוב 17 א' דירה 7 בני ברק
טל' 035703949 LS703949@gmail.com

עטרת זקנים בני בנים

ברכות מאליפות לכבוד

הגאון ר' שלמה יוסף גנחובסקי שליט"א

שמוסר נפשו על תורת אביו זצוקללה, ואף חלקו רב בהפצת התורה בגלילות אלו לרגל השמחה השרויה במעונם

באירוסיו בנו הבה"ח יהודה נ"י

והברכה אחת לאמא של מלכות

הרבנית שתחי'

שיזכו לנחת מכל יוצ"ח, דורות ישרים מבורכים לתפארת המשפחה הדגולה, ואך טוב וחסד ירדפום כל ימיהם.

שלמים מציון

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת ויחי

הראה לו שטר אירוסין וכתובה

"וירא ישראל את בני יוסף, ויאמר מי אלה. ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלוקים בזה, ויאמר קחם נא אלי ואברכם". (פרק מ"ח פסוק ח'–ט').

אבל בבן נח כתוב בגמרא בסנהדרין (דף נ"ז ב') שאין בהם קנין כסף ושטר, ומי שנתן לאשה כסף או שטר כדי לקנותה לאשה, אינו מועיל כלום, ואין לזה שום משמעות. והקנין היחידי שבזה אשה נעשית אשת איש בבן נח הוא רק על ידי ביאה, וכמו שכתוב בפסוק בפרשת וירא (פרק כ' פסוק ג') לגבי אבימלך שהקב"ה אמר לו בחלום הלילה "הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל", שהקנין של "בעולת בעל" הוא הקנין היחידי שעושה את האשה לאשת איש.

ומעתה כאשר יוסף הראה לאביו את שטר האירוסין ואת שטר הכתובה, כוונתו היתה להוכיח שבאמת אסנת התגיירה לפני שהתחתן עימה, שאילו לא התגיירה הרי היא בגדר בן נח, ובבן נח לא נוהג לא שטר אירוסין ולא כתובה. שאשת איש מוגדרת בבן נח אך ורק על ידי "בעולת בעל", ושטר אירוסין וכתובה אינו מועיל לקנותה לאשה. וממילא בזה עצמו שכתב לה שטר אירוסין וכתובה, הרי זה מוכיח שהיא התגיירה ולכן קנין האירוסין והנישואין נעשה בה כדין ישראל וכדת משה וישראל.

וז"ל התיבית גמא, "הראה שטר אירוסין ושטר כתובה, על כרחך גיירה, דבן נח בעולת בעל לא כסף ושטר, וגרים היו מצוין לעדות מימי אברהם ויצחק".

*

הולכים אחר הרוב בעכו"ם

הנה לדברי הפרי מגדים יוצא שהדין ודברים שהיה בין יעקב ליוסף אם אשתו אסנת התגיירה או לא, היה בעיקר לדעת האם בני יוסף הם יהודים ומתייחסים אחרי יוסף, או שהם גויים ואינם מתייחסים אחרי יוסף. ובתחילה כאשר יעקב ראה שנסתלקה שכינה ממנו הוא חשב שהבנים הללו הם גויים, שאסנת לא התגיירה, וממילא הבנים גויים ואינם מתייחסים אחרי יוסף, ולכן אינם ראויים לברכה. ויוסף הוכיח לו שהיא התגיירה בזה שהתחתן עימה כדין תורה ולא כדין בן נח, וממילא הבנים הם "בניי הם", שהם יהודים ומתייחסים אחרי יוסף.

ונראה לומר על פי יסוד דבריו של הפרי מגדים עוד מהלך בביאור הדין ודברים שהיה בין יעקב ליוסף. דהנה ב"מנחת חינוך" במצוות מילה (מצווה ב' סק"ב) הביא מהנודע ביהודה ועוד כמה אחרונים שכתבו לחדש, שכל ההלכה שהולכים אחר הרוב נאמרה רק בישראל ולא בעכו"ם. דהנה בגמרא בחולין (דף י"א א') מובאות כמה דרשות שלומדים מהן את ההלכה שהולכים אחר הרוב, ומעתה כתבו האחרונים הללו שכל הפסוקים והדרשות הללו לישראל נאמרו ולא לעכו"ם, שהתורה ניתנה לישראל ולא לבני נח. וממילא לגבי בני נח אין לנו לימוד שהולכים אחר הרוב, ולכן נקטו למעשה שההלכה הזו לא נאמרה לבני נח.

והנה בגמרא בחולין (דף י"א ב') אחת מהדרשות שהגמרא לומדת מזה שהולכים אחר הרוב, היא מהפסוק שכתוב מכה אביו ואמו מות יומת, ומובא בגמרא "רב מרי אמר, אתיא ממכה אביו ואמו דאמר רחמנא

ופרש"י, "וירא ישראל את בני יוסף, בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו, לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים, ויהוא ובניו ממנשה. ויאמר מי אלה, מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה. אשר נתן לי אלוקים בזה, הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה, ובקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקודש".

מבואר שהיה כאן דין ודברים בין יעקב ליוסף, יעקב חשד ביוסף שהנישואין שלו עם אסנת לא היו כשרים, ומשום כן יצאו מהם כאלו ילדים שאינם ראויים לברכה. והשאלה ששאל את יוסף "מי אלה - מהיכן יצאו אלו שאינן ראויים לברכה", היה בזה פליאה על יוסף מדוע התחתן עם אסנת שלא בכשרות, ומחמת כן יצאו ילדים שאינם ראויים לברכה. ויוסף השיב לאביו על כך, שלא היה לו שום פגם בנישואין עם אסנת, אלא הכל היה כדת וכדין, כדת משה וישראל, וכהוכחה לכך הוציא לו שטר אירוסין ושטר כתובה, ובזה הראה לו שכל הנישואין מתחילתם ועד סופם לא היה בהם שום פגם.

ויש לברר מה היה החשד של יעקב ביוסף שלא עשה כדין בנישואין הללו, ומדוע במה שיוסף הוציא שטר אירוסין וכתובה היה בזה תשובה לחשד של יעקב שלא היה פגם בנישואין הללו, למה שטר אירוסין וכתובה מראים שהקידושין והנישואין היו כדת וכדין, ללא פגם.

האם אסנת אשת יוסף נתגיירה

ובביאור הענין, כתב בספר "תיבית גמא" מבעל ה"פרי מגדים", שיעקב חשד שמא אשתו של יוסף היא גויה שלא גיירה לפני שהתחתן עימה, שהרי יוסף התחתן במצרים עם בתו של פוטי פרע, שהוא היה גוי מצרי, וממילא בתו שהיא מצרית היא גויה לכל דבר וענין. וממילא הבנים שגולדו ממנה מתייחסים אחריה, ואין להם דין ישראל אלא דין גויים. וכאשר יעקב ראה שבשעה שרוצה לברך את בני יוסף נסתלקה שכינה ממנו, הוא חשד ביוסף שהתחתן עם גויה, והבנים הם גויים, ולכן אינם ראויים לברכה, ומשום כן השכינה מסתלקת ממנו. וזה היתה כוונתו בשאלתו את יוסף, "מי אלה, מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה". כלומר, מי אלה האם הם גויים או יהודים. האם אסנת בת פוטי פרע שלקחת לאשה, לקחת אותה כשהיא גויה וממילא הבנים גויים, או שהיא התגיירה לפני הנישואין ואז הבנים יהודים.

ההבדל בין קידושין ונישואין בישראל לבני נח

ועל זה יוסף השיב, "בני הם אשר נתן לי אלוקים בזה, והראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה". יוסף השיב לאביו שהבנים הם "בניי הם" שהם יהודים ומתייחסים אחרי יוסף, שאסנת התגיירה לפני שהתחתן עימה, וההוכחה לכך שהיא גיורת היא בזה שהתחתן עמה בשטר אירוסין ושטר כתובה. דהנה יש הבדל בין בן נח לישראל, בדרך שבה אשה נעשית אשת איש. בישראל הדרך להיות אשת איש, היא בכסף, בשטר ובביאה, וכמפורש במשנה בתחילת קידושין "האשה נקנית בשלש דרכים וכו', בכסף, בשטר ובביאה".

בכל אדם שבניו הם באמת בניו ולא בני אב אחר, הוא מצד ההלכה שהולכים אחר הרוב, אבל בעכו"ם שלא נאמרה ההלכה שהולכים אחר הרוב ממילא אין הכרעה שבאמת בניו הם אכן בניו. ואם כן בבני יוסף אם הם מוגדרים כגויים, הרי החשש עליהם הוא לא רק חשש בדין יוחסין שאינם מיוחסים כיון שאינם יהודים, אלא יש חשש הרבה יותר גדול מזה אולי אינם בני יוסף, שיתכן שבכלל לא נולדו מיוסף אלא מאב אחר, שהעכו"ם אין לנו את ההכרעה של רוב שיכריע מיהו האב האמיתי.

וממילא יעקב טען ליוסף "מי אלה", האם הם הבנים שלך או לא, שאם אסנת לא התגיירה והיא גויה, ממילא הבנים גויים, ובעכו"ם לא נאמרה ההלכה שהולכים אחר הרוב, וממילא יתכן מאוד שהילדים הללו אינם הבנים שלך כלל וכלל, אלא נולדו מאב אחר לגמרי.

ויוסף השיב על כך לאביו, "בניי הם אשר נתן לי אלוקים בזה", והוציא לו שטר אירוסין כתובה, להוכיח שבאמת אסנת נתיירה, והאירוסין והנישואין היו כדת התורה. שאם לא נתיירה לא היה נוהג בה שטר קידושין ושטר כתובה, שהרי בבן נח הדרך לקנות אשה הוא רק בקנין של "בעולת בעל", ולא שייך בה שטר אירוסין וכתובה. ואם כתב לה שטר אירוסין ונישואין, זה מוכיח שהתגיירה, וממילא הבנים הם "בניי הם", שבישראל נאמרה ההכרעה שהולכים אחר הרוב, ויש לנו בזה הכרעה וודאית שהבנים הם "בניי הם" שנולדו ממנו ולא מאב אחר.

קטליה, וליחוש דלמא לאו אביו הוא, אלא לאו משום דאמרין זיל בתר רובא ורוב בעילות אחר הבעל וכו". מבואר בדברי הגמרא שכל ההלכה שאנו מכריעים על אדם שאביו הוא באמת אביו האמיתי, ואין אנו חוששים אולי אמו זינתה והוא נולד מאב אחר, זהו מצד ההלכה שהולכים אחר הרוב, ורוב בעילות אחר הבעל.

ולפי זה אם כל ההלכה שהולכים אחר הרוב נאמרה רק בישראל ולא בעכו"ם, אם כן יוצא שבעכו"ם אין לנו הכרעה על כל אדם שאביו הוא באמת אביו האמיתי. שאע"פ שהרוב אומר לנו שזה באמת אביו, משום רוב בעילות אחר הבעל, בכל זאת בעכו"ם לא נאמרה ההלכה שהולכים אחר הרוב, וממילא אין בזה הכרעה וודאית שבאמת זהו אביו.

וכמו כן להפך, אדם גוי שנולדו לו בנים גויים, אין לנו הכרעה וודאית שבאמת הבנים הללו הם בניו, שהרי יש צד להסתפק אולי אשתו זינתה והבנים הללו בני אב אחר הם. והרוב שאומר שרוב בעילות אחר הבעל, וממילא הם מוגדרים כבניו, אינו מכריע בעכו"ם, וע"כ אין הכרעה וודאית שהבנים הם באמת בניו.

אם בני יוסף היו בניו האמיתיים

ומעתה לפי זה יש לבאר שכאשר יעקב ראה את בני יוסף, וראה שאין השכינה שורה עליהם, הוא חשש שמא אסנת אשתו של יוסף לא התגיירה וממילא הבנים הם גויים, ואם כן לא רק שאינם מיוחסים אלא גם יש חשש גדול שמא אינם בני יוסף כלל וכלל. שהרי כל מה שאנו אומרים

*

האם הותר ליוסף לקחת פילגש

בדין זה וסובר שכיון שיש לו מלוכה במצרים, ממילא חלים עליו כל דיני המלכות ומותר לו להתחתן עם פילגש, והתחתן עם אסנת בתור פילגש. וכיון שבאמת דין זה נאמר רק במלך ישראל, ולא במלך של גויים, ממילא יוצא שיוסף התחתן עם אסנת שלא כדין, ומשום כן יצאו בנים כאלו שאינם ראויים לברכה.

ולפי זה מדוקדק מאוד תשובתו של יוסף שהשיב, שהתחתן עם אסנת בתור אשה על ידי כתובה וקידושין, ולא בתור פילגש, שלא על ידי כתובה וקידושין, ובתור ראייה להוכיח את דבריו שבאמת הנישואין הללו היו כדת וכדין והבנים אינם פגומים, הוציא לאביו שטר אירוסין וכתובה להראות שבאמת הנישואין הללו אינם נישואי פילגש אלא נישואי אשה כדין תורה. ועל זה אמר "בניי הם אשר נתן לי אלוקים בזה", והראה ליעקב שטר אירוסין ושטר כתובה, לומר שבאמת הבנים הללו הם "בניי הם" ללא שום פגם וללא שום רבב, וממילא מצד הנישואין אין שום פגם שגורם להם שלא יהיו ראויים לברכה. ואחר שמצד הנישואין הם ראויים לברכה, עמד יוסף וביקש רחמים על הדבר ונחה על יעקב רוח הקודש.

כבוד מלך עדיף מכבוד האב

והנה בתחילת הפרשה כתוב בפסוק (פרק מ"ז פסוק כ"ט) "ויקראו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף וגו'", וב"אור החיים" הקשה איך יעקב קרא ליוסף שיבוא אליו, הרי יוסף היה מלך וכבוד מלך עדיף מכבוד אב, ואם כן מצד הדין יעקב היה מחוייב לכבד את יוסף מדין כבוד המלכות, ואיך יעקב שולח לקרוא ליוסף שיבוא אליו.

ונראה לומר כדרך מה שנתבאר שכל דיני המלכות נאמרו בעיקרם על מלך ישראל, אבל מלך שמולך על גויים לא נאמרו בו דיני המלכות. וממילא ההלכה של כבוד ומורא המלכות, שהם יותר מכיבוד אב, לא נאמרו במלך שמולך על גויים. ומעתה המלכות של יוסף במצרים כיון שלא היתה מלכות על ישראל אלא על הגויים במצרים, לא היה בה את כל דיני המלכות, ועל כן הותר ליעקב לקרוא ליוסף בנו שיבוא אליו, ואינו עובר בזה על דיני כבוד ומורא המלכות.

ובאמת ב"אור החיים" בסוף דבריו כתב כעין זה, שכתב ליישב שהסיבה שיעקב קרא ליוסף היתה משום שהוא היה בנו וגם היה יוסף הצדיק, ויעקב ידע שבוודאי הוא ימחול לו על כבודו ויבוא אליו. וזה מה שהפסוק מדגיש "ויקרא לבנו ליוסף", שהסיבה שקרא לו לבוא אליו היתה מפני

עוד אפשר ליישב את המשא ומתן שהיה בין יעקב ליוסף על כשרות בניו של יוסף, והענין שהוצאת שטר אירוסין הוכיח שהקידושין והנישואין היו כדת וכדין, ללא פגם. וי"ל דהנה ברמב"ם בהלכות מלכים (פרק ד') כתב את דיני המלוכה, מה מותר למלך לעשות לצורכו ולכבודו, וכתב (הלכה ד') "וכן לוקח מכל גבול ישראל נשים ופילגשים, נשים בכתובה וקידושין, ופילגשים בלא כתובה ובלא קידושין אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו. אבל ההדיט אסור בפילגש, אלא באמה העבריה בלבד אחר ייעוד וכו'". מבואר ברמב"ם שההבדל בין אשה לפילגש הוא בכתובה ובקידושין, שאם אדם נושא אשה על ידי קידושין וכתובת כתובה, הרי זו נקראת אשה. ואם אדם נושא אשה על ידי קידושין וכתובת כתובה, אלא על ידי יחוד בלבד, הרי זו נקראת פלגש. וסתם אדם הוא אסור בפילגש, שהצורה שהתורה התירה לו לישא אשה זה דווקא על ידי קידושין וכתובה. אבל במלך חידשה התורה שהוא מותר בפילגש, ויכול לישא אשה אפילו שלא על ידי קידושין וכתובה, אלא רק על ידי יחוד בלבד.

והנה הדיט כיון שהוא אסור בפילגש, אם הוא יעבור על האיסור הזה ויתחתן עם פילגש, שיתחתן עם אשה שלא על ידי קידושין וכתובה, הרי הנישואין הללו נעשו שלא בכשרות. וממילא הבנים שיוולדו מכאלו נישואין שאינם כשרים יהיו פגומים, כדין כל מי שנולד שלא בכשרות, שהוא פגום. ואפילו שאין בו שום פסול, בכל זאת כיון שהוא נוצר שלא בכשרות, הרי הוא פגום.

אם יש ליוסף דין מלך

ומעתה יתכן לומר שהחשד שיעקב חשד ביוסף, הוא שהתחתן עם אסנת שלא על ידי כתובה וקידושין, והנישואין הללו הם נישואין של פילגש, ומשום כן יצאו כאלו בנים פגומים שאינם ראויים לברכה.

וי"ל שיעקב חשד, שיוסף סובר כיון שהוא קיבל מלוכה במצרים, ממילא יש לו דין מלך והרי הוא מותר בפילגש כדין מלך שמותר בפילגש, וממילא התחתן עם אסנת שלא על ידי כתובה וקידושין. אבל באמת אפילו אם המלוכה שיוסף קיבל במצרים היה לזה דין מלוכה, בכל זאת ההתר של פילגש נאמר דווקא במלך ישראל, ולא במלך של גויים, שכל דברי הרמב"ם הללו נאמרו במלך ישראל שיש לו דין מלוכה, ודין המלכות שלו מתיר לו לקחת פילגש. אבל במלך של גויים, לא נאמרו כל הדינים הללו, ואסור לו ליקח פילגש. וממילא יעקב חשד שיוסף טועה

אצלו את הדינים הללו והוא יכול למחול על כבודו. וז"ל, "והגם שאמרו ז"ל, מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. דווקא מלך ישראל שנמשח ומלך על ישראל, אבל מלך כזה במציאות זה יכול למחול על כבודו לעשות רצון אביו וכו'".

ומבואר ביסוד דבריו כיסוד שנתבאר שבמלכות של יוסף במצרים לא היה בו את כל דיני המלכות, שבמלכות כזו שהיא על גויים, לא נאמרו את כל דיני המלוכה, ודיניה שונים משאר דיני המלכות.

כלי חמס מכרותיהם

"שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם. בסודם אל תבוא נפשי בקהלם אל תחזר כבודי כי באפס הרגו איש וגו'". (פרק מ"ט פסוק ה'–ו').

ומעתה קשה מדוע יעקב הוכיח כאן את שמעון ולוי ואמר להם "כלי חמס מכרותיהם", שהם גזלו את אומנות הרציחה מעשיו, והוא ממשיך ומקלל את אפס "ארור אפס כי עז" משום שהרגו את שכם וחמור ואנשי שכם. לכאורה הרי הם לא עשו שום עוולה במה שהרגו את שכם, אלא להפך הם קיימו כזה מצווה, שעשו כן בכדי לקיים את ההלכה של מצוות בני נח, ולדונם בחיוב מיתה שהתחייבו בה. ומעתה למה יעקב הוכיחם וקילל את אפס על כך, בזמן שכל מעשיהם היו לקיים את המצווה המוטלת עליהם.

סכנת נפשות

ונראה לומר דיעקב אבינו סבר שבמצב שהיה בעת ההיא היה אסור להרוג את שכם, ואפילו שמצד הדין חמור ושכם בנו וכל שאר אנשי שכם היו חייבים מיתה, וכמו שכתב הרמב"ם שעברו על מצווה שנצטוו במצוות בני נח, בכל זאת למעשה היה אסור לשמעון ולוי להורגם. משום שבמצב שיעקב ובניו היו בו, היה חשש גדול ששאר האומות שיושבים סביב לשכם יבואו לנקום את הנקמה של שכם מיעקב ובניו ויהרגו את כולם. וממילא היה חשש גדול של סכנת נפשות במעשה הזה של הריגת שכם, ולכן סבר יעקב שההלכה שצריך לדון את בני נח ולהרוג אותם כשעברו על אחת ממצוות בני נח, זה דווקא במקום שהדיינים וההורגים לא נכנסים מחמת זה לסכנת נפשות. אבל במקום סכנת נפשות, הרי זה בגדר פיקוח נפש, ואסור להרוג גם את מי שמחוייב מיתה.

ולכן כתוב בפסוק בפרשת וישלח (פרק ל"ד פסוק ל') שלאחר המעשה ששמעון ולוי הרגו את כל אנשי שכם, יעקב אבינו הוכיח אותם ואמר להם "עכרתם אותי להבאישני בישוב הארץ כנעני ובפרזי, ואני מתי מספר ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי". וי"ל שטען להם שכיון שהכניסו את עצמם וכל משפחתם מחמת זה לסכנת נפשות, ממילא היה אסור להם במצב הזה לדון את שכם ולהורגם.

ובאמת כתוב בפסוק שלאחר המעשה הזה בשעה שיעקב עלה לבית קל, נעשה לו נס והיה פחד אלוקים על כל הערים שסביבותיהם, שלא ייצאו למלחמה עליהם, ונאמר בפסוק (פרק ל"ה פסוק ה') "ויסעו ויהי חתת אלוקים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב". רואים מזה שבאמת מצד המצב הטבעי, הרי שמעון ולוי הכניסו את יעקב ובניו לסכנת נפשות, שבאמת היה צריך להיות שכל האומות שסביבם ייצאו להלחם עמהם. אלא שלמעשה בסופו של דבר נעשה להם נס והיה "פחד אלוקים על הערים" וזה גרם להם שלא ייצאו לרדוף אחריהם.

וממילא כיון שהיה אסור להם להורגם, הוכיח אותם יעקב שכל מה שהם יצאו להורגם היה בגדר חמס "כלי חמס מכרותיהם", שגזלו את אומנות הרציחה הזו מעשיו. ולכן קילל את אפס שגרם להם את כל המעשה הזה.

שהוא בנו והוא יוסף. והוסיף וכתב, שאע"פ שבדיני מלכות ההלכה היא שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ולכאורה יוסף לא יכול למחול על כבודו, ואיך יעקב סומך על כך שבוודאי יוסף ימחול לו, הרי אפילו שהוא מצד עצמו מחל בכל זאת ההלכה היא שאין כבודו מחול. וכתב ליישב שכל ההלכה הזו נאמרה דווקא במלך ישראל שנמשח ומלך על ישראל, שאז חלים עליו כל דיני המלכות ואינו יכול למחול על כבודו, אבל יוסף שלא היה מלך על ישראל אלא מלך על גויים במצרים, אין

ופרש"י, "כלי חמס, אומנות זו של רציחה, חמס הוא בידיהם, מברכת עשיו היא, זו אומנות שלו היא, ואתם חמסתם אותה הימנו. כי באפס הרגו איש, אלו חמור ואנשי שכם, ואינם חשובין כולם אלא כאיש אחד וכו'". הנה יעקב אבינו ע"ה הוכיח כאן את שמעון ולוי, על זה שהרגו את חמור ואנשי שכם, בטענה שהאומנות הזו של רציחה היא חמס בידם, שזהו אומנותו של עשיו שנאמר לו "על חרבך תחיה" והיה אסור להם להשתמש בזה. וכנגד מה שהם "באפס הרגו איש", אומר להם יעקב אביהם "ארור אפס כי עז", שמקלל את אפס שגרם להם להגיע ליד רציחה של אנשי שכם.

ראו וידעו ולא דנוהו

ולכאורה קשה, דהנה בעיקר הדבר יש להבין מדוע שמעון ולוי הרגו את כל אנשי שכם, הרי עיקר החטא היה בחמור ושכם בנו שהם לקחו את דינה, ואם כן לשם כך היה די להרוג אותם בלבד ולקחת את דינה, ואיזו סיבה גרמה להם להרוג את כל אנשי שכם.

וברמב"ם בהלכות מלכים (פרק ט' הלכה י"ד) מיישב שהמעשה שחמור ושכם בנו לקחו את דינה הוא איסור גזל, וזה גרם לכל אנשי שכם שיתחייבו מיתה, ושמעון ולוי הרגו אותם כדי לקיים את ההלכה שהם חייבים מיתה. דהנה אחת משבע מצוות בני נח הוא "דינים" שהייבים להושיב דיינים לדון כל מי שעבר על אחת מהמצוות שנצטוו בהם, וכתב הרמב"ם "וכיצד מצווין הן על הדין, חייבין להושיב דיינין ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו, ולהזהיר את העם. ובן נח שעבר על אחת משבע מצוות אלו יהרג בסייף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו, ובן נח נהרג בעד אחד ובדין אחד בלא התראה ועל פי קרובין, אבל לא בעדות אשה ולא תדון אשה להם".

מבואר ברמב"ם ששמעון ולוי שהרגו את חמור ושכם בנו, ושהרגו את כל אנשי שכם, לא היה רק בשביל להוציא את דינה מידם, שיתכן שכדי להוציא את דינה היה די להם לבוא בכוחם ולהוציאה בלא להרוג אף אחד.

אלא הסיבה שהרגו היא משום שהם התחייבו מיתה, שעברו על אחת משבע מצוות בני נח, ובן נח שעבר על אחת מהמצוות שהוא מצווה בהם חייב מיתה. וחמור ושכם בנו התחייבו מיתה מחמת שעברו על איסור גזל, שגזלו את דינה. וכל אנשי שכם התחייבו מיתה כיון שלא קיימו את מצוות דינים, שכאשר ראו את מעשה הגזילה הזו שגזלו את דינה היו צריכים להושיב דיינים ולדון את שכם וחמור ולהורגם, וכיון שלא עשו כן ממילא התחייבו מיתה, ולכן שמעון ולוי הרגום.

ולפי יוצא שמעון ולוי לא באו להורגם בתור ריב ומלחמה וכיוצא בזה, אלא באו רק כדי לקיים את הדין, שמדיני מצוות בני נח שגם הם מצווים בזה, הם חייבים להרוג את שכם וחמור וכל אנשי העיר.

"זבולון לחוף ימים ישכון וגו'. דן ידיו עמו כאחד שבטי ישראל". (פרק מ"ט פסוק י"ג – ט"ז).

שאצל שניהם לא נצטרך בדיקה, ומיד מדבריהם נוכיח את השבט שלהם. ואם הדיבורים לבד אין בהם הוכחה מספקת על השבט, אלא צריך בדיקה, אם כן בשניהם נצטרך בדיקה.

ותירץ האבני נזר, שבאמת הדיבור לבד מוכיח על האדם מהו המקור שלו ומאיזה שבט הוא, ואין צורך עוד שום בדיקה והוכחה. ולכן האדם הראשון שאמר דוננו דיני, מיד קבעו ופסקו עליו שהוא בא מדן, ולא הוצרכו בדיקה.

אבל האדם השני שהשתבח בשפת הים הסתפקו מאיזה שבט הוא, דהנה בשירת דבורה בשופטים (פרק ה') כתוב "אשר ישב לחוף ימים ועל מפרציו ישכון", רואים שמלבד זבולון שכתוב עליו כאן בפרשה "זבולון לחוף ימים ישכון", היה עוד שבט שגם היה יושב על חוף הים ששבט אשר גם ישבו על שפת הים.

ומעתה כשראו שהוא משתבח כל הזמן בשפת הים, ידעו בכירור בלא שום בדיקה שהוא בא משבט ששייך לחוף הים, אלא שהסתפקו בזה גופא שכיון ששני שבטים ישבו על חוף הים זבולון ואשר, אם כן מאיזה שבט מבין שניהם הוא שייך זבולון או אשר.

ודבר זה בדקו לאיזה שבט מבין שניהם הוא היה שייך, ומצאו שהוא בא מזבולון.

החזו"א התפעל מאוד מהדיוק בדברי הגמרא, ואמר "כך צריך ללמוד גמרא, לדקדק על כל פרט ופרט".

בגמרא בפסחים (דף ד' א') איתא, "ההוא דאמר דוננו דיני (בכל דבר משא ומתן שהיה לו עם אדם היה אומר תמיד בא לדן, ואינו נשמע לדבר אדם אלא על פי דיין, רש"י), אמרי שמע מינה מדן קאתי, דכתיב דן ידיו עמו כאחד שבטי ישראל. ההוא דהוה קא אזיל ואמר אכיף ימא אסיסני ביראתא (אם היו לי פלטיץ לבנות לא הייתי קובעם אלא על שפת הים, ותמיד היה משתבח בשפת הים, רש"י), בדקו ואשכחוהו דמזבולן קאתי, דכתיב זבולון לחוף ימים ישכון".

פעם הגיע אל מרן החזון איש זצ"ל, הרה"ח רבי משה בויס זצ"ל שהיה תלמיד של האבני נזר, וכשסיפר לחזו"א שהוא תלמיד של האבני נזר, ביקש ממנו החזו"א שיאמר איזה דבר מרבו האבני נזר.

והוא הביא לחזו"א את הגמרא בפסחים הוז, ואמר שהאבני נזר שאל, שבלשון הגמרא מדויק שיש חילוק בין האדם הראשון לשני, שאצל האדם הראשון שהיה אומר דוננו דיני, כתוב "שמע מינה מדן קאתי", ואילו אצל האדם השני שהיה משתבח בשפת הים כתוב "בדקו ואשכחוהו דמזבולן קאתי", שלא קבעו מיד שהוא מזבולון אלא בדקו אחריו ומצאו שהוא מזבולון.

ולכאורה למה לגבי הראשון שהיה מדן, לא היו צריכים שום בדיקה, אלא מיד כשראו שהוא אומר כך, קבעו בוודאות שהוא שייך לשבט דן. ואילו אצל השני שהיה מזבולון, לא קבעו מיד שהוא מזבולון, אלא עשו בדיקה אחריו.

אם הדיבורים של האדם לבד מוכיחים מאיזה שבט הוא, היה צריך להיות

נביא מעשה שכבר התפרסם בעבר בעלון, לתועלת החיזוק היוצא מתוכו

לישועתך קויתי ה'

"לישועתך קויתי ה'". (פרק מ"ט פסוק י"ח).

מספר הרה"ג ר"נ מינקוביץ שליט"א, לפני שהגר"צ זצ"ל חיתן את אחד מילדיו, פנה אל אחד הגמגמ"ם בבני ברק, כדי לבקש הלוואה גדולה לצורך ההוצאות הרבות שהיו לקראת החתונה. ובצאתו מהגמ"ח לאחר קבלת ההלוואה, שרדו ממנו את הכסף. השווד ידע שבבית הזה נמצא גמ"ח גדול של כסף, ועמד בסמוך לבית וכשראה אדם כננס ויוצא מהבית בזמן פעילות הגמ"ח, הבין שכנראה קיבל שם הלוואה, ושדד ממנו את כספו וברח.

הגר"צ חזר לביתו, וכשסיפר את הסיפור על השווד, אמר שהוא חושב שזה אות משמים שאינו צריך לעשות יותר השתדלות כדי להשיג כסף, אלא מעתה עליו לבטוח בה' שיזמין לו את כל ההוצאות הנדרשות לצורך החתונה. וביאר את דבריו, "הרי כל מה שהלכתי לבקש הלוואה מהגמ"ח היה משום חובת השתדלות הנצרכת, והנה עשיתי את ההשתדלות ושום דבר לא יצא מזה, כל הכסף נגב, הרי זה מראה שהקב"ה מרמז שלא הייתי צריך לעשות את השתדלות הזו. ולכן מעתה צריך רק לבטוח בה' שהוא יושיע בדרכים שיודע להושיע בהם, ואין צורך לעשות עוד השתדלויות בענין".

ושבו לא עשה יותר השתדלות, וישועת ה' לא איחרה לבוא, בדרכים מופלאות. ובאחת ההזדמנויות אמר הגר"צ, שלאמיתו של דבר היה יכול לכתוב ספר שלם על הניסים שהקב"ה עשה עימו בעת שזכה לחתן את ילדיו, אלא שהוא בטוח שאף אחד לא יאמין לזה, ולכן אין טעם לכתוב זאת.

לאחר תקופה פגש הגר"צ את הרב מינקוביץ ודיבר עימו בעניני אמונה וביטחון, ותוך כדי הדברים סיפר לו את סיפור השווד של הכסף ואת מה שהבין מהמעשה הזה שהוא רמז מהקב"ה שאין צריך לעשות יותר השתדלות. שאלו הרב מינקוביץ, מי אמר שבאמת לא היה צריך לעשות יותר השתדלות, הרי יש בתורה חובת השתדלות, ומדוע המעשה הזה הוא הוכחה שאין צריך לקיים את חובת ההשתדלות.

ענה לו הגר"צ, שבעצם הקב"ה מנדיג את העולם, והוא יכול להושיע כל אחד ואחד בלא שיעשה שום השתדלות כלל. אלא שהקב"ה לא רוצה להנדיג את העולם בהנהגה כזו שהניסים יהיו ניכרים, משום שאם כן תתבטל

הבחירה מבני האדם. ומשום כן הנהגת העולם היא הנהגה טבעית, כדי שהטבע יסתיר את הנס, וכך הנס יוכל להתלכש בהנהגה טבעית, ולא יהיה ניכר בגלוי. ולכן יש חובה לעשות השתדלות, שעל ידי זה הקב"ה יוכל להשפיע את הנס בצורה מוסתרת, ובכך לא תתבטל הבחירה מיד האדם.

ולפי זה יוצא שכל ההשתדלות היא אמצעי שעל ידי זה הקב"ה ינדיג את הנהגתו בלבוש טבעי, כדי שלא יראו בזה את הנס הגלוי, וכך האדם יוכל לחשוב כאילו כביכול הוא פעל בעצמו את מה שעשה. וממילא אם רואים שההשתדלות לא די שהיא לא הועילה כלום, אלא יצא מזה חוק, כמו כאן שנמתן השתדלות להשיג כסף, יצא מזה נזק כספי גדול, שעתה לא די שאין את הכסף אלא עוד צריך להשיב לגמ"ח את הכסף. הרי זה הוכחה משמים, שבמצב הזה, צריך רק לבטוח בה', ולא להמשיך בהשתדלות.

והוסיף שכל זה ירושלמי מפורש, שבירושלמי בתרומות (פרק ח' הלכה ג') מסופר על רבי ינאי שהיה מאוד מפחד מנחשים, ולכן כאשר הלך לישון היה מניח מתחת ארבע רגלי המיטה ארבעה ספלים של מים, כי הנחש אינו יכול לעבור במים, ועל ידי זה ינצל מהנחשים לא יעלו על המיטה בעת שהוא ישן בה. פעם אחת בעת שרבי ינאי שכב במיטה הוא רואה נחש ליד ידו, מיד אמר שיקחו את הספלים של המים ומכאן ולהבא יבטח בה' שיצילהו ו"שומר פתאים ה'".

לכאורה לא מובן, וכי בתחילה כאשר רבי ינאי שם את המים מסביב למיטתו הוא לא בטח בה', הרי זה לא יתכן. אלא בוודאי שאע"פ שבטח בה', בכל זאת סבר שמצד חובת השתדלות הוא חייב לשים את הספלים עם המים, כדי שדרך זה הקב"ה ישמרהו, ובזה תהיה ההנהגה של נס מלוכש בטבע.

אבל א"כ קשה למה בסוף אמר שיקחו את המים, הרי עדיין יש עליו חובת השתדלות.

אלא מוכרחים לומר שכאשר ראה שהספלים עם המים הללו לא עוזרים לו כלום, אלא אחרי כל ההשתדלות הזו, הקב"ה הביא לו נחש בתוך המיטה, הרי הוא הבין שיש לו בזה רמז משמים שבמצב כזה הוא צריך לבטוח לגמרי בה', בלא לעשות שום השתדלות.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

הברכה המיוחדת

וידגו לרב מקרב הארץ (מה, טו)

ה"כלי יקר" מדייק בלשון הכתוב, שהיה לו לומר "וידגו בארץ", מהו "בקר" הארץ?

וביאר על פי מה שאמרו חז"ל (סוטה יא ע"ב): "...וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורג, ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע, ומביאין שוורים וחורשין על גבן, שנאמר: 'על גבי חרשו חורשים'. לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה, שנאמר: 'רבעה בצמח השדה נתתיך'; וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן".

נמצא לפי זה, שישאל היו פרים ורבים בקרב הארץ ממש, בתוך האדמה! ובאמת, לא לחנם נעשה להם נס זה שהיו נבלעים בקרקע, וודאי היה זה כדי שלא תשלוט בהם עין הרע של המצרים, על כן כוסו בקרקע, כדגים המכוסים במים, ומחמת היותם בקרב הארץ ממש נעשו רבים כדגים, כי לא שלטה בהם עינא בישא, ועל זה נאמר: "ותמלא הארץ אותם".

במדרש (בראשית רבה צו, ג) כתוב שמדובר כאן על ברכה רוחנית: "מה דגים הללו גדלים במים, כיון שזורדת ספה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון כמי שלא טעמו טעם מים מימיהם, כך ישראל גדלים במים - בתורה, כיון שהם שומעים דבר חדש מן התורה, הם מקבילים אותו בצמאון, כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהם". יעקב בירכם שיהיה להם צימאון לרוחניות.

פעם שמעתי הסבר נוסף ל"וידגו לרוב". לא ממש פשט, אבל זו אמת גדולה: כששוחטים למשל פרה או תרנגולת, לא תמיד אפשר לאכול אותה, וזאת מחמת תקלה כלשהי שאירעה בעת השחיטה, כגון הגרמה, חלדה, עיקור. במקרה כזה דינה של הבהמה שהיא נבלה, ונאלצים למכור לערבי ביפ. את כל הבהמה השלמה הזו שהיתה שווה תרפ"ט אלפים, מוכרים במחיר מוזל לנכרי, הבהמה אמנם היתה טהורה ודם לכן, נכון, אבל בשחיטה היה פג'ר ושבו אינה ראויה לאכילת יהודי.

בשעה טובה ומוצלחת השוחט שחט את הבהמה והכל בסדר, חלק, גלאט. אפשר לאכול אותה? עדיין לא, הבהמה צריכה לעבור בדיקה. בדיקה חיצונית ובדיקה פנימית. ממששים, ואם מצאו משהו - סירכא, זה לא גלאט, לא חלק. שוב מוכרים לערבי ביפ. הבהמה היתה כשרה והשחיטה כשרה, אבל בבדיקה נפסלה.

גם כשהשחיטה והבדיקה עברו בשלום, עדיין אי אפשר לאכול את הבהמה הזו. קודם צריכים להכשיר אותה. ואם היתה איזו טעות, כגון שלקחו קרש שאינו מנוקב ושמו לכמה דקות - נגמר הסיפור. הבהמה הזו טרייף, לכלב תשליכון אותו.

ברוך ה', כבר הכשירו בשר והכל בסדר. עכשיו צריכים לבשל אותו. היתה איזו טעות, הכניסו כף חלבית בן יומם, אין פי שישים כנגד זה. אוי ואבוי! התבשיל נטרף, וכאן אי אפשר אפילו למכור לערבי, ואפילו לא לתת לכלב. אסור בהנאה! ישר לפח האשפה. הכל היה בסדר עם השחיטה והמליחה, אבל בבישול משהו השתבש.

כל זה כששוחטים פרה, תרנגול או ברווז. אבל אם לוקחים דג מהים, צריכים רק לבדוק האם יש לו סימני טהרה - סנפיר וקשקשת. אם כן? אפשר מיד לבשל ולאכול אותו. אין בעיות לא בשחיטה, לא במליחה, לא בבדיקה ואין בו איסור בשר בחלב. אם הדג טהור - הוא טהור עד הסוף, בלי פג'רים!

יש ילד שהמלמדים כל כך הנגים ממנו, משתעשעים אתו, כזה פיינער בחורל, אבל כשהוא קצת גדל והולך לשיבה קטנה, לפתע מגלים שהתחבר שם עם בחור מקולקל, מתחיל להתגלש החוצה, מאבד את הטעם בלימוד.

לפעמים קורה שברוך ה' בשיעור אי' וב' הבחור עדיין במצב של עליה, ובשיעור ג' מתחילה לה התדרדרות.

לפעמים הכל בסדר בישיבה קטנה, אבל בישיבה גדולה מתחילות הצרות... פתאום מתחשק לו מחשבים, ופה ושם...

לאפרים ומנשה לא היתה ירידת הדורות

בך יברך ישראל לאמור ישמך אלקים כאפרים וכמנשה (מה, טז)

לכאורה צריך להבין: נכון אמנם שיעקב אמר "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", הם יהיו כמו השבטים, אבל לא יותר מהם. מדוע, אם כן, דווקא בהם "יברך ישראל לאמור ישמך אלקים כאפרים ומנשה", ומה עם ראובן ושמעון ושאר השבטים?

ושמעתי ליישב, שבדרך כלל ישנה ירידת הדורות, מלבד מקרים מיוחדים שבהם קם גדול בדור הזה שלא היה כמוהו גם בדור קודם.

אפרים ומנשה היו דור אחד יותר מאוחר מהשבטים, והם היו באותה דרגה כמו השבטים, לא היתה בהם כלל ירידת הדורות. זוהי מעלה מיוחדת שלא מצינו בשאר השבטים, לכן דווקא "בך יברך ישראל, ישמך אלקים כאפרים וכמנשה".

תפילת יעקב - היא שהכריעה את שכם

ויאמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת... ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתני מיד האמורי בחרבי ובקשתי (מה, כא-כב)

אומר יעקב ליוסף: "לפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה, ואי זו, זו שכם" (רש"י).

ותמונה, כיצד יעקב אומר ליוסף "אשר לקחתני מיד האמורי בחרבי ובקשתני", וכי יעקב כבש את שכם, הלא מי שחיסל את שכם היו שני בניו, שמעון ולוי, ואדרבה, הדבר גרם מורת רוח רבה ליעקב אשר אמר להם: "ערככם אותי" (לה, ז).

על הפסוק "ויבוא על העיר בשח" (שם פס' כה), אומר רש"י: "בשוחים היו על כוחו של זקן".

כל מה ששמעון ולוי הצליחו לפעול נגד שכם היה בזכותו של יעקב, ממילא זה נחשב שהוא בעל המעשה, יעקב כבש את שכם.

וזהו שאומר התרגום: "אשר לקחתני מיד האמורי בחרבי ובקשתני" - "בצלותי ובעותי". לא הגבורה של שמעון ולוי הכריעה את שכם אלא תפילותיו ותחינותיו של יעקב.

ה"בן איש חי" מביא על כך משל יפה:

פעם הלך אדם ביער ומולו בא אריה. מה עשה אותו אדם? נטל מקל והשליכו על האריה. במרחק רב משם התהלך צייד ובידו חץ וקשת. כשראה את הנעשה, הבין כי כעת יתנפל עליו האריה בחמת זעם וישטעוהו לגורים. מה עשה? כהרף עין שילח הצייד אל האריה חץ, שפילח את ליבו והפילו ארצה שותת דם. ראה האדם שהאריה מוטל ארצה, צהל וקרא בקול: "איזה גיבור אני! במקלי הרגתי את האריה..."

שמע הצייד מרחוק את צהלות השמחה. צעק לעברו: "שוטה! שבעולם! היעלה על הדעת שהצלחת להורגו במקל שבידך? וכי אתה הרגת את האריה? אם לא הייתי שולח בו חץ, הוא היה טורף אותך עם המקל שבידך..."

שני אחים צעירים בני שלוש עשרה הולכים לכבוש את שכם. בבית נשאר אביהם הוקן ומתפלל עליהם מרחוק. זכותו של יעקב עמדה להם - "ויבאו על העיר בשח ויהרגו כל זכר... ויבאו העיר". מי אם כן כבש את שכם? יעקב!

אומר רבינו בחיי: בברכת יעקב ליהודה יש את כל אותיות הא"ב, חוץ מאות אחת - ז'. ללמדך שמלכות יהודה מנצחת את אויביה בלי כלי זין, אלא "ה' ילחם לכם".

אין משיח בא אלא מתוך היסח הדעת

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל מִנְיָו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאֶגְדֶּה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים (כ"ט, א)

וברש"י: "בקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, והתחיל אומר דברים אחרים".

אומרים בשם ה"בעל שם טוב" כי נרמז כאן שאת הקץ אי אפשר לגלות, וזאת משום "את אשר יקרא אתכם באחרית הימים": "יקרא" - מלשון מקרה, אין משיח בא אלא מתוך היסח הדעת!

נשאלת השאלה: מדוע, אפוא, יש חיוב לחכות לו בכל יום שיבוא? התשובה: לחכות - צריך! בכל יום! אבל במציאות הוא יבוא בהיסח הדעת.

רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל הסביר לתלמידים מה נקרא "היסח הדעת": "תתארו לעצמכם: אנחנו יושבים כאן בחדר שיעורים ולומדים. לפתע נכנס אדם לחדר וצועק: 'רבותי! משיח הגיע!' מהי המחשבה הראשונה, בשנייה הראשונה, שתעלה בדעתו של כל אחד ואחד מאתנו? 'האיש הזה צודדייטע...' דעתו השתבשה עליו... אבל במציאות כך זה יהיה! נשב באמצע השיעור ויפתאום יבוא אֵל הַיְכָל הַזֶּה וְאֶשֶׁר אֲתֶם מְבַקְשִׁים' (מלאכי ג, א). זה נקרא 'בהיסח הדעת'".

מספרים שפעם שלח המושל לקרוא לרבי חיים וולוז'ינער זצ"ל ובקש לשאול אותו שאלה. המושל ביקש שרבי חיים לא יגלה אף לא לאחד את תוכן השאלה, ואף הוא הבטיח שלא יגלה אף לא לאחד את התשובה. וכך שאל: "אתה הרי גדול היהודים, יודע הכל, תגיד לי מתי המשיח יבוא? חשוב לי לדעת את זה!"

נענה רבי חיים ואמר לו: "הכתוב אומר (ישעיה מ, ה) 'וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר וְיָחֲזוּ כִּי ה' ה' דָּבָר' - כשהמשיח יבוא, ויתגלה כבוד ה' בעולם, וראו כל בשר יחדיו - כולם יידעו מכן באותו הרגע. אני לא אדע על כך אף לא רגע אחד לפניך! 'כל בשר' - יהודים, לא יהודים, כולם יידעו בשווה!"

מספרים כי אחד השגרירים שהיו בירושלים בא לפני רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל ושאל אותו: "האם זה נכון מה ששמעת, שאתם, היהודים, אומרים שכשיבוא המשיח, אתנו, הגויים, נהיה שְׂמִיחִים שלכם?"

אמר לו רבי יוסף חיים: "אמת! נכון הדבר! מקרא מלא דיבר הכתוב (ישעיה מט, כג), כי לעתיד לבוא יִהְיוּ מְלָכִים אֲנֻמְנִיךְ וְשָׂרֵי־הָאָרֶץ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ וְעַפְרָיִם יִרְגְּלוּ לְחֻכּוֹ".

שאל אותו השגריר: "רבינר! ומה יהיה אם אני לא אסכים? מה יקרה אם אתנגד בכל תוקף לשרת אותך?"

נענה רבי יוסף חיים ואמר לו: "אם לא תסכים - אז זה לא המשיח! כשהמשיח יבוא, אתם תתחננו לשרת אותנו! זו תהיה זכות גדולה עבורכם!"

עד עתה פירשנו "את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" - מלשון "מקרה", היסח הדעת. הארי' הקדוש מפרש "יקרא" מלשון "קרי". באחרית הימים, בסוף הגלות הארוכה, יצר הרע של עריות יגבר מאד, ותתרבה השומאה בעולם העולם.

רבותי! אשר קיים מצות צדקה בדרגה גבוהה. לעצמו הסתפק במועט. לחם הספיק לו. אבל לזולת היה נותן ברוחב לב, מעדני מלך.

כעין זה מצינו מעשה ידוע בחז"ל (ירושלמי פסחים פרק ד הלכה ט) על רבי עקיבא שהלך עם אחד החכמים לעיר אחת להתרים את תושביה לצדקה.

באו וביקשו להיכנס לביתו של אדם אחד, ומבעד לדלת שמעו את קולו של הבן שאומר לאביו: "מה נקנה היום לארוחה?" השיב לו האב: "תקנה ירק וזל הנקרא עולשין, ולא ירק טרי של היום אלא ירק כמוש של אתמול, שהוא זול יותר".

מששמעו זאת החכמים, אמרו שכנראה אין לו עתה מעות, הניחוהו והלכו להם.

לאחר שגמרו להתרים את האחרים חזרו ובאו לפניו. אמר להם: "מדוע לא באתם אצלי בתחילה כמנהגכם?" אמרו לו: "באנו כבר אליך, ושמענו מה שאמרת לבנך..."

אמר להם: "מה שביני ובין בני ביתי - יודעים אתם, אבל מה שביני ובין בוראי - אין אתם יודעים!" כלומה, אף על פי שמקמץ אני בהוצאות ביתי, אינני מקמץ בהוצאות צדקה. והורה לתת להם קופה מלאה דינרים!

הכתוב אומר (ויקרא ג, טו): "כָּל חֶלֶב לֵה'", וכתב הרמב"ם שמפסוק זה לומדים שכשאדם נותן לעניים - עליו לתת להם את השוב ביותר.

ומה אתנו? יש לאדם מעיל ישי. ללבוש אותו כבר אי אפשר, אבל חבל לו לזרוק אותו לפח הזבל. מה עושה? נותן אותו ל"יד עזרא" או ל"יד חנוה"... לעצמו הוא הולך לקנות מעיל חדש, ולאחרים נותן שמאטעס... ראיתי פעם פרסומת: "בגדים ישנים לעולים חדשים" - מה לעשות שברמב"ם כתוב לא ככה...

ברמב"ם כתוב שצריכים לתת לאחרים את החלבו! את המובחר!

מספרים כי לאדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל היו תפילין מיוחדות מאד. כתב אותם סופר מיוחד מאד. הוא עצמו היה מניח אותם רק בערב יום כיפור, כדי שיישמרו.

באחד הימים רואים באמצע בית המדרש יהודי פשוט שמניח את התפילין האלו!

שאלו אותו: "מנין הגיעו תפילין אלו לידך?" אמר האיש: "הרבי' נתן לי אותם..."

הלכו לשאול את הרבי' מדוע נתן את התפילין היקרות לאיש זה? שמא מל"ז צדיקים נסתרים הוא?

נענה ה"אמרי אמת" ואמר: "היהודי הזה הגיע מהדרך ולא היו לו תפילין. הוא ביקש ממני שאשאיל לו זוג תפילין לכמה ימים. והיות וברמב"ם כתוב שצריך לקיים מצוה מהמובחר ביותר - נתתי לו את התפילין היקרות והמובחרות".

"מֵאֲשֶׁר שָׁמְנָה לַחֲמוֹ" - לעצמו די לו בלחם, אבל לאחרים - "וְהָאֵתָּן מֵעֲדָנֵי מֶלֶךְ", נותן הוא את המובחר ביותר.

מעשי ראובן

במשך שלושים ושתיים שנה היתה לרבי ראובן זצ"ל קבלה מיוחדת יחד עם כמה מידידיו הנאמנים. בני החבורה קבלו על עצמם לכתוב 'מערכה' של דברי תורה מידי שנה בשנה ביום קבוע. התאריך אותו בחר רבי ראובן היה יום עשרה בטבת. בביתו היתה שמורה מחברת מיוחדת ששימשה לכתובת מערכות אלו. מידי שנה בשנה, ביום עשרה בטבת, היה מוציא את החוברת ממשרתה ומעלה את חידושיו על הכתב, כפי שקיבל על עצמו.

בעשרה בטבת של שנת תשע"ג, שנה קודם פטירתו, העלה רבי ראובן במחברתו 'מערכה' מסועפת בעניין 'יסורים של אהבה'. רבי ראובן הרחיב בדבריו במעלתו של יעקב אבינו עליו השלום, שחייו היו גדושי יגונים בשל פטירת רחל ומכירת יוסף.

ביום עשרה בטבת תשע"ד, שנה תמימה לאחר מכן, הסתלק רבי ראובן לעולם שכולו טוב. הלב ההומה שליבה והצית את הלבבות נדם. תחת משר סוחף ובעיניים זולגות דמעות ליווהו אלפי שומעי לקחו למנוחת עולמים.

כך הושלמה 'מערכה' נוספת ואחרונה של 'קבלת יסורים באהבה' ובאה לקיצה מסכת חיים מופלאה שכל כולה השתוקקות והתרפקות על ה' ותורתו, רוממות והתקדשות, טהרה וזהירות, הארת פנים לכל אדם וקיום תמידי ובלתי פוסק של 'בלתי לה' לבדו!

נתינת צדקה - מן המובחר

מֵאֲשֶׁר שָׁמְנָה לַחֲמוֹ וְהָאֵתָּן מֵעֲדָנֵי מֶלֶךְ (מ"ט, ב)

האלשיך הקדוש אומר, כי ישנם שלושה פסוקים במסורה שיש בהם שבע מילים, והמילה הרביעית, האמצעית, היא "והוא":

א. "מֵאֲשֶׁר שָׁמְנָה לַחֲמוֹ וְהָאֵתָּן מֵעֲדָנֵי מֶלֶךְ".

ב. "וְנָדִיב נְדִיבוֹת יָעַץ וְהָאֵתָּן עַל נְדִיבוֹת יָקוֹם" (ישעיהו לב, ח).

ג. "אֱלֹקִים הָבִין דְּרָכָה וְהָאֵתָּן מִקְוֶמָה" (איוב כח, כג).

בפסוקים אלו - אומר האלשיך - נרמזו שלושה סוגים של נותני צדקה:

סוג אחד: אדם כזה שלמאכלו הוא מסתפק בלחם פשוט. זה מספיק לו. "שָׁמְנָה לַחֲמוֹ" - גם הלחם הפשוט - שָׁמֵן וטוב לו. אבל בכל מה שנוגע לאחרים - "וְהָאֵתָּן מֵעֲדָנֵי מֶלֶךְ". לאחרים אין הוא מסתפק בנתינה של לחם, אלא מעניק להם "מעדני מלך".

הסוג השני: אדם שלא מסתפק בכך שהוא עצמו נותן לאחרים, אלא משכנע גם אחרים לתת. הוא "עוֹשֶׂה וּמַעֲשֶׂה" - עוֹשֶׂה בעצמו וּמַעֲשֶׂה אחרים שיעשו אף הם. "וְנָדִיב נְדִיבוֹת יָעַץ" - לא זו בלבד שהוא נדיב בעצמו, אלא מייעץ אף לאחרים לנדוב.

והסוג השלישי: נותן הצדקה לא יודע למי הוא נותן ומקבל הצדקה לא יודע ממי הוא מקבל. "אֱלֹקִים הָבִין דְּרָכָה" - רק האלוקים יודע מהיכן הגיעה המתנה לידי המקבל, אבל המקבל עצמו לא יודע מי נתן לו. "וְהָאֵתָּן מִקְוֶמָה" - אלוים יודע להיכן המתנה הגיעה, אבל הנותן לא יודע מי קיבל אותה.

חמש שנים לפטירת הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל עשרה בטבת תשע"ד - תשע"ט

במעלליו יתנכר נער

משחר נעוריו ניכרו ברבי ראובן מידות תרומיות ויראת שמים עזה וטהורה. הראשון שעמד על טיבו, היה מרנא ה"חזון איש" זצוק"ל, וכך היה המעשה.

בהיותו ילד צעיר כבן שלוש שנים, הגיע ראובן הקט יחד עם אביו, להתפלל במניינו של ה"חזון איש". לאחר התפילה, הציע ה"חזון איש" תפוח לראובן. הילד הפעוט, שככל הנראה לא ידע או לא הבין בפני מי הוא ניצב, הגיש את ידו כדי לקבל את התפוח, ותוך כדי מעשה ברגע כמימרא, משך את ידו לאחור וסירב בנחישות לקבל את הפרי.

"מדוע אינך מעוניין בתפוח?!" שאל ה"חזון איש" את הילד שהשיב מיניה וביה: "וכי מנין לי כי התפוח מעושר?!"

מרב ה"חזון איש" התפעל מצדקותו של הילד. כשחיוך נסוך על שפתיו הקדושות, ליטף את הילד ואמר על אתר: "אער האט דער שכינה אויף זאין קאפ!" - רואים כי השכינה שורה על הילד הזה! ה"חזון איש", שנוכח איזו רוח טהרה החדירו בלב הילד הרך בשנים, היה מלא נחת, וכה נהנה מהנהגתו עד ששח לאחד מבני ביתו כי בנו הפעוט של רבי יצחק מאיר קר לינשטיין, ניחן ביראת שמים עזה עד שלא אבה לאכול את התפוח בטרם ויודא כי הוא אכן מעושר.

מעשה זה נקשר כעטרה לראשו של רבי ראובן ושמועתו הילכה לפניו במשך עשרות בשנים. אולם כששאלו את רבי ראובן בהזדמנויות שונות אודות מעשה זה, נהג בענוותנותו הרבה לבטל את הדבר באמתלות ותואנות שונות. פעמים השים עצמו כמי שאינו זוכר את המעשה כלל, ופעמים אמר כשבת שחוק על פניו, כי יתכן שהמעשה אכן אירע, אולם מאז חלפו שנים רבות והשכינה כבר ברח ממנו.

כחיצים ביד גיבור

שחר נעוריו

עם מעבר המשפחה לבני ברק, נשלח רבי ראובן על פי הוראת ה"חזון איש" ללמוד בתלמוד תורה סאטמר שהוקם בעיר. מלבד זאת, קנה תורה ודעת במחיצת רבו הגאון רבי אליעזר יעקב פיבלזון

זצוק"ל. משחר נעוריו, התבלט רבי ראובן בכישרונותיו ושקידתו. מכיריו מאותם הימים מספרים כי כבר באותה העת ניכר היה כי התברך ב'לשון לימודים' ובכושר דיבור והשפעה.

לעיתים היה רבי ראובן עומד ודורש לפני חבריו הצעירים בטוב טעם, כשהוא משלב בדבריו דברי חז"ל, מדרשים ואגדה, בעוד המלמדים מקשיבים לדבריו ומהסים את חבריו הצעירים לבל יפריעו לדרשן הצעיר בדבריו. לימים העיד עליו הגאון רד"ש שליט"א ואמר כך: "עוד בטרם הגיעו למצוות, היה נושא דברים, והיה מה לשמוע!"

כשהאדמו"ר רבי יואל מסאטמר זצוק"ל הגיע לארץ הקודש וערך ביקור בתלמוד התורה, כובד ראובן הצעיר לשאת דברים בפניו, במעמד כל המלמדים וילדי החיידר. לימים סיפר רבי ראובן כי היתה זו הפעם הראשונה בה הוזמן לשאת דברים בפני הציבור.

באחד הימים, נסע רבי ראובן לעיר רעננה על מנת לעשר את פירות הפרדס שהיה בבעלות גיסו הגדול, הגאון רבי אריה איברהמס שליט"א. ראובן הצעיר, שפסע בחברת גיסו ברחובותיה המנוערים מדת של העיר רעננה, הזדעזע מן המראות. נפשו הזכה והטהורה לא מסוגלת להכיל את הכפירה שהתגוללה בראש חוצות ולהבין כיצד יהודים מסוגלים למרוד בבורא העולם.

בהגיעו לפרדס, טיפס ראובן בן העשר על תלולית עפר קטנה, הניף את ידיו הקטנות כלפי מעלה וקרא על העיר רעננה את אשר קרא יונה הנביא על העיר נינוה: "עוד ארבעים יום ורעננה נהפכת!"

עם הגיעו למצוות, נשלח רבי ראובן ללמוד בישיבת פוניבז' לצעירים, שם דבק ברבותיו הגדולים, מרן הגאון הגראי"ל שטינמן זצ"ל ומרן הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצוק"ל. בתקופה זו השקיע את עיתותיו בלימוד בשקידה ויגיעה עצומה ומופלאה ורכש קניני תורה.

בעת מבחן הקבלה, נכנס רבי ראובן כנהוג לחדרו של מרן המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל. לאחר ששאל את רבי ראובן לשמו ולשם אביו, התבטא המשגיח ואמר: "בזכות אביך לבד, כבר זכאי הנך להתקבל לשיבתנו הקדושה!"

"בוצין בוצין מקטפיה ידיע" - מעת גידולו, ניכרו ברבי ראובן כושר השפעה ושאיפה עזה לקרב את ליבות ישראל לאביהם שבשמים. בתקופה זו, למדו בישיבת פוניבז' בחורים רבים שמוצאם היה מבתים שלא נמנו על החרדים לדבר ה'. רבי ראובן נהג לקרבם תדיר ולחזקם בכל עת בדברי מוסר ויראת שמיים.

בחלוף רבות בשנים, סיפר אחד מגדולי ראשי הישיבות שבדורנו לבניו של רבי ראובן, כי באותם הימים, לאחר שלא ראה ברכה בעמלו, היה בדעתו לעזוב את הישיבה ולשוב אל בית הוריו. ברם, רבי ראובן לא הרפה ממנו ודיבר על ליבו ללא הרף בערך לימוד התורה וידיעתה. ראובן הצעיר לא אמר נואש עד שעמד והביאו אל רבו הגאון רבי אליעזר יהודה פיבלזון זצוק"ל שהשפיע עליו להישאר בין כתלי הישיבה ולהגות בתורה.

אותו בחור עלה ונתעלה עד נעשה גדול בישראל, ולימים העיד על עצמו ואמר: "לולי עמלו של רבי ראובן, לא הייתי זוכה להגיע למה שהגעתי!"

עם סיום לימודיו בישיבת פוניבז', עבר רבי ראובן ללמוד בישיבת "מצוינים" בירושלים, בראשות הגאון רבי חיים אהרן טורצ'ין זצוק"ל, שם המשיך לעלות ולהתעלות ולרכוש קניינים בתורה ויראת שמים.

שבת קודש! ברחובות ירושלים של אותם הימים, רכבים שועטים בנהימות מנועים רעשניות ומקום בילוי הומה אדם נפתח כבששת ימי המעשה. בתווך, בתוך ההמולה הגועשת, מתהלך יהודי עטור שיבה ומוחה על כבוד השבת הנרמסת בראש חוצות באין פוצה פה ומצפצף. אליו נלווה בחור צעיר ובלתי מוכר, שפלומת זקן קלושה מצמחת על סנטרו.

יחדיו הם פוסעים וזועקים מהמיית ליבם על חילול כבוד שמים, בעוד הרואים מתבוננים ותמהים מי הם השניים ומה טיב הקשר הנרקם ביניהם.

היה זה הגה"צ רבי עמרם בלוי זצ"ל, שנהג לצעוד ולמחות על קדושת השבת המתחללת, ובחור רך בשנים, בשם ראובן קרלינשטיין, שהתלווה אליו וזעק יחד עימו על כבוד השבת.

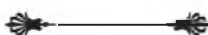
כך צעדו השניים, שנועם השבת נמשך על נשמותיהם והועיד אותם יחדיו, והתריעו והזהירו על קדושת יום השביעי.

באותם ימים, זכה רבי ראובן להתקרב למחיצת המגיד מישרים הנודע הגה"צ רבי שלום שבדרון זצוק"ל. הוא נהג להגיע לבית הכנסת "זכרון משה" מידי ליל שבת, תמידים כסדרם, ולהטות אוזנו בקשב רב לדרשותיו חוצבות הלהבות של המגיד רבי שלום שבדרון, שממנו קנה את אושיות הדיבור בפני הציבור.

בתקופה זו, נטווה קשר עז בין רבי ראובן למורו ורבו הגה"צ רבי שלום שבדרון זצוק"ל, שהרעיף עליו אהבה וחיבה והביע את הערכתו הרבה לחכמתו ויראתו.

היה זה קשר איתן ואמיץ שנמשך עד להסתלקותו של רבי שלום שבדרון זצוק"ל. בעת יציאת נשמתו של רבי שלום, עמד רבי ראובן בסמוך למיטתו. מספר רגעים קודם הסתלקותו נאלץ רבי ראובן לעזוב את מיטת רבו הגדול על מנת למסור שיעור שנקבע מראש לזמן זה.

לאחר שנה תמימה בה למד רבי ראובן בישיבת "מצוינים" בירושלים וקנה תורה ודעת, ביקשו אביו לשוב לבני ברק על מנת ללמוד בין כתליה של ישיבת סלבודקא ולהסתופף בצל גיסיו הדגולים.

בימי לימודיו בישיבת סלבודקא, דבק רבי ראובן ברבותיו אשר ראו בו 'כלי מחזיק ברכה' והאצילו עליו מתורתם.

רבי ראובן עמל על תלמודו בשקידה מופלאה ועצומה, אולם למרות זאת נותר בענוותנותו, ולימים התבטא ואמר כי רבים מחבריו בישיבה הקדושה צמחו לתלמידי חכמים חשובים ולמרביצי תורה, אך הוא עצמו לא זכה לכך, מפני שלא הרבה לשקוד על תלמודו כמותם.

לצד שקידתו, התייחד רבי ראובן במידותיו טובות והנאצלות אשר הפליאו את כל רואיו ובנעימות הליכותיו עם אלוקים ואדם.

בימיו בישיבת סלבודקא, יצק רבי ראובן מים על ידיו של המשגיח, הגה"צ רבי משה טיקוצינסקי זצוק"ל.

רבי ראובן ניחן ב'לב מרגיש' שדאב על חילול כבוד שמים ועל המצב של 'שכינתיה בגלותא'. לאחר מלחמת 'ששת הימים' כששוחרר הכותל המערבי, סחו הכל כי הנה ניתן ללכת ולראות את החורבן בחוש. רבי ראובן השיב לחבריו כי בשביל לראות את החורבן, אין צורך להרחיק נדוד עד ירושלים וניתן לראות את החורבן ברחוב ז'בוטינסקי.

באותם ימים, נפתח מועדון ברחוב יהודה הלוי בבני ברק בעצם יום שבת קודש. רבי ראובן שכאב השבת המתחללת יקד בליבו משכבר הימים, נהג ללכת לאחר סדר שלישי ולתלות על לוחות המודעות את כרזות המחאה בהן קרא הגה"צ רבי עמרם בלוי זצ"ל לציבור יראי ה', לצאת לרחובה של עיר ולמחות על כבוד השבת המתחלל בפרהסיה.

המשגיח רבי משה טיקוצינסקי, שסבר שאין ראוי לבחור ישיבה לעסוק במחאה זו, הקפיד על כך מאוד ואף הרחיקו מהישיבה לזמן מה. אולם הדבר לא מנע מרבי ראובן להמשיך לדבוק בו ולהסכית למוסריו, תוך כדי שהוא לומד את שיחותיו ומשנן את מאמריו בעל פה.

מיני אז ועד הסתלקותו של המשגיח זצ"ל, נהג רבי ראובן לפקוד מידי יום רביעי את היכל הישיבה, ולהטות אוזן ולב לשיחותיו. עד ערוב ימיו, היה רבי ראובן חוזר ומתרפק בערגה על דברי מוסריו המתוקים של המשגיח זצ"ל.

לימים, כשנשאל רבי ראובן אודות הנהגתו זו, השיב כי המשגיח עשה את מלאכתו נאמנה ולפיכך לא היה בכך כדי להעיב על קרבתו ההדוקה לרבו.

בהגיעו לפרקו, נשא רבי ראובן את רעייתו הצדקנית מרת חיה בילה לבית קליין, ויחדיו הקימו בית רוחני, אשר כתליו ספוגים בתורה ובעמלה.

חמיו של רבי ראובן, רבי יחזקאל קליין זצוק"ל, היה יהודי ירא ושלם מתלמידיו של בעל ה"עצי חיים" מסיגעט. במהלך מלחמת העולם השנייה איבד רבי יחזקאל את אשתו וילדיו, וחווה על גופו את מוראות השואה, תוך כדי שאינו מחסיר מצוות הנחת תפילין אף ליום אחד.

בכל גלגוליו וטלטוליו במחנות ההשמדה, ולאחר מכן בשבי הרוסי, שמר רבי יחזקאל את תפיליו מכל משמר. לאחר המלחמה נעצרו יהודים רבים ורבי יחזקאל ביניהם באשמת ריגול למען הגרמנים ונשלחו על ידי הרוסים למחנות הכפור בסיביר. באחד הימים, כאשר רבי יחזקאל הניח תפילין בעת שהותו בשבי הרוסי, הופיע במקום קצין סובייטי. רבי יחזקאל המעוטר בטלית ותפילין הביט בקצין בחרדה, אולם הקצין הרגיע אותו ואמר: "אל פחד, גם אני יהודי!"

רבי יחזקאל שנוכח כי הקצין מזרע ישראל, התחנן לפניו וביקש שישחרר אותו ואת כל היהודים ששהו במחנה, תוך כדי שהוא מדגיש את ה'תרת' דסתרי' בכך שיהודים נעצרים בעוון ריגול למען הגרמנים. הקצין שהשתכנע באמיתות דבריו של רבי יחזקאל, הפעיל את קשריו ושחרר את רבי יחזקאל ואת כל היהודים עימו.

כך בזכות הקפדה במסירות נפש על מצוות תפילין, זכה רבי יחזקאל להינצל בעצמו ולהציל יהודים נוספים מארץ גזירה.

לאחר שחרורו מסיביר עלה רבי יחזקאל לארץ והקים את ביתו בשנית. לאחר פטירתו נחקקו על מצבתו המילים: "קיים מצוות ה' במסירות נפש בימי החושך של מלחמת העולם".

לאחר נישואיו למד רבי ראובן בכולל ביישוב קדימה בראשות מורו ורבו משכבר הימים, הגאון רבי אליעזר יהודה פיבלזון זצוק"ל. לאחר מכן, עבר ללמוד בכולל "תורת אברהם" בבני ברק בראשות גיסו הגאון רבי אריה איברהמס שליט"א.

בתקופה זו החל למסור שיעורים ודרשות בבתי המדרשות ביישוב קדימה, כשהוא מחולל במקום מהפכה רוחנית. ציבור של בעלי בתים ויהודים פשוטים האזינו בשקיקה למאמריו שנמסרו באופן בהיר ומעורר לבבות.

במרוצת השנים, החל למסור שיעורים ומאמרים בבתי המדרשות של יראי ה', בהיכלי הישיבות ובכל רחבי הארץ. שיעוריו הקבועים והנודעים נמסרו מידי שבוע בבית הכנסת איצקוביץ, בבית הכנסת "אגודת רעים", בבית הכנסת "חניכי ישיבת חברון" ובבית הכנסת בוגרשוב בתל אביב. בנוסף לכך, כיתת רבי ראובן את רגליו מעיר לעיר על מנת להפיץ את דבר ה' בעולם, כשהוא סוחף נערים וזקנים בדרשותיו הנלהבות ומשיבים מעוון.

שמו יצא לתהילה כמגיד מישרים שפיו וליבו שווים, המאהיב את התורה ומצוותיה על הבריות ומקרבן לעבודתו יתברך.

אספרה שמך לאחי

מגיד מישרים

נועם שיחיו וצוף אמרותיו של רבי ראובן נתייחדו בהיותם 'דברים היוצאים מן הלב' מששני היבטים ובחינות. מתק דבריו נבע מלב טהור ומזוכך שכל חפצו ומגמתו אך ורק להשפיע ולהעלות יראת שמים צרופה ללב שומעי לקחיו. קולו המוכיח ומייסר, מצייר ומלטף, שהדהד באינספור בתי מדרשות ובתי כנסיות, נישא במטרה אחת בלבד: **לרומם שם שמים ולהרבות את כבודו יתברך בעולם!**

רבי ראובן מעולם לא נשא דברים לשם כבוד, ממון או נגיעה אישית. בכל עת שעלה להזיל את מוסריו, נהג לבחון ולבדוק את עצמו בתריסר כברות, ולוודא שליבו הטהור חף מנגיעה או זיקה העלולה לפגום חלילה בדברים, כשאור הפוגם בעיסה. בכל עת, טרם עלה לשאת את צוף אמריו, נהג להעתיך בתפילה מעומקא דליבא, כדי שיהיו הדברים נכונים וראויים, ויאמרו בכוונה הנכונה והראויה, ויתקבלו ויפעלו על לב שומעיהם.

במשך עשרות בשנים, נשא רבי ראובן את דבריו, כשליבו הזך מוקדש ומקודש לבוראו. זו היתה הבחינה הראשונה של 'דברים היוצאים מן הלב' בטהרה ובלא שמץ של סיג ופגם. דברים שכל כולם מכוונים ונישאים אך ורק כלפי שמיא, בבחינת "הדעה והדיבור, הלקח והליבוב לחי עולמים!"

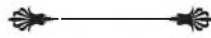
בחלוף השנים, נחלה רבי ראובן בחולי כבד. הכליות חדלו מלתפקד, האוזניים כבדו משמוע, הלב החומרי פעם בעמל רב והאיברים הדוויים אך בקושי נשאו את הגוף. באותן תקופות, הובל רבי ראובן לדרשותיו על גבי כיסא גלגלים, כשגופו תשוש מהחוליים הרבים שכילו את כוחותיו ושחקו את איבריו.

המתבוננים בעיני בשר, שראו את הגוף החלוש ואת האיברים הרופסים באין אונים, תמהו כיצד אדם הנמצא במצב כזה יוכל לשאת דברים בפני הציבור. והאמת היא, שעל פי דרכי הטבע, היה הצדק עימם. ברם, למרבית הפלא, רבי ראובן עלה לבימה, נשק לפרוכת בחרדת קודש וקולו המתוק החל להרעים מקצה לקצה, בכוחות מחודשים וחיות מופלאה.

הרגליים בקושי ניצבו על גבי הקרקע, אך הלב והמוח, הגביהו עד שמי רום!

בעיתות נשגבות אלו, כשהרגליים החומריות התקשו לשאת את הגוף ולב הבשר התקשה לפעום, עלתה ונתגלתה הבחינה השנייה והמזוקקת ביותר של 'דברים היוצאים מן הלב'. באותם רגעים, לא היו אלו דברים היוצאים מן הלב והולכים דרך האיברים הגשמיים אל מוצאות הגרון והפה, שהרי הללו חדלו כבר מלתפקד.

ברגעי הוד אלו, הלב לא נזקק עוד למתווכים. היה זה הלב עצמו שהחזיק את הגוף, הלב עצמו שדיבר, הלב עצמו שדרש, הלב עצמו שהלהיב, הלב עצמו שתבע להתרומם טפח מעל גבי הקרקע, הלב עצמו שחדר אל הלבבות!

הגמרא בברכות דף כח ע"ב אומרת: "וכשחלה רבי יוחנן בן זכאי, נכנסו תלמידיו לבקרו. כיון שראה אותם התחיל לבכות. אמרו לו תלמידיו: נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק, מפני מה אתה בוכה?"

הקשה רבי ראובן: "עמוד הימיני נִיחא, שהרי העמוד הוא המחזיק את תקרת הבית, 'פטיש החזק' אני מבין, שהרי הפטיש כוחו רב, אולם מה הוא כוח אורו הדל של הנר?"

ותירץ שיש לו בזה 'הרגש': כאשר פותחים את דלת הבית ורוח קלה מנשבת על מנורה או אש, הדבר לא משפיע עליהן כלל, לעומתן הנר חש ומרגיש בכל משב רוח קל הנושב לנגדו ומתחיל לרצד.

כך הם גדולי ישראל החשים בכל פנייה וסטייה קלה ככל שתהיה. וזה היה שבחו של רבי יוחנן בן זכאי - 'נר ישראל', שניחן בחוש דק מן הדק המסור לגדולי ישראל על מנת לדעת ממה יש להיגדר וממה ראוי להיזהר.

דומה שרבי ראובן עצמו זכה למעלת 'נר ישראל'. הוא ידע לחוש את נפש שומעיו ולהתאים את המוסרים הראויים להם. הוא מסר שיעורים ומאמרים בפני יראי ה' ותלמידי חכמים, בפני בעלי בתים וילדים רכים, וידע לכוון את דבריו ולקלוע כחוט השערה לדברים בהם הם צריכים חיזוק.

אהבת ה' ויראתו בערה בליבו כלבת אש. במשך עשרות בשנים היה מהלך ומסבב בערי ארץ הקודש, מדרן ועד באר שבע, ומכתת את רגליו עד עכו נהריה, ירוחם, נתיבות, אופקים וישובים נידחים, על מנת לחזק את ליבות ישראל ולקרבתם לאביהם שבשמים, כשמתק דבריו ונועם שיחיו יורדים ונוקבים עד חדרי הלב ומשיבים רבים מעוון.

גם כשסבל ממיחושים עזים וטלטולי הדרך תבעו ממנו מאמצים מרובים, לא נרתע מלנסוע. בפיו היתה שגורה המימרה: "אני חייל בצבא ה', כשקוראים לי, עלי להיענות!"

כשהגיע ליעדו ופתח בדבריו, חולשת הגוף היתה כלא היתה והדברים פרצו מקירות ליבו בקולות וברקים, כנתינתם מסיני.

בשבתות החורף, כשהיה שב מדרשתו הקבועה בבית הכנסת איצקוביץ שבבני ברק, בגדיו היו ספוגי לחלוחית. לא היה זה הגשם שהרטיב את בגדיו, אלא הרתת, הזיע והזיע שבעת הדרשה. במהלך דבריו חוצבי הלהבות, דמו רתח וסער מהתרגשות. בסיום הדרשה כל בגדיו היו רטובים

ואף המעיל העליון עד שהיה צורך לפשוט אותם בזהירות, כדי שלא להיכשל חלילה באיסור סוחט.

"ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה, אם בים למה ביבשה, ואם ביבשה למה בתוך הים, אלא מכאן אתה למד שלא נקרע להם הים עד שבאו לתוכו עד חוטמן, ואחר כך נעשה להם יבשה", (שמות רבה כא).

כך נמצא בכתביו של רבי ראובן: **"כל זמן שהיו יכולים לילך במים, לא נבקע להם הים, כי גם כשהפה בתוך המים עדיין אפשר לנשום. אבל כשהגיעו המים עד חוטמם והלאה, אז זכו לסייעתא דשמיא והים נבקע לפנייהם. נמצאנו למדים כי האדם צריך לעשות את כל שביכולתו לעשות, וכשעושה כן, נפתחים לו שערי שמים וזוכה לעשות אף את אשר למעלה מכוחותיו ויכולותיו".**

רבי ראובן ניחן בכח זיכרון עצום. בכל ליל שבת היה יושב ודורש בבית הכנסת איצקוביץ, ובמשך שעותיים ומעלה שוזר מאמרי חז"ל מגמרות ומדרשים, וטווה ביאורים ומשלים, כשחוליה מצטרפת לחוליה ויוצרת מערכה בנויה ומתוקנה, והכל בלא לפתוח ספר אחד במהלך הדרשה. בזיכרונו נאגר אוצר בלום של עובדות והנהגות מרבותינו מאורי הדורות, ורבים היו באים לביתו, כדי לשבת במחיצתו ולהתבשר מניחוח אמרותיו. אולם, כאשר נשאל מדוע אינו מרבה להביא בדרשותיו, השיב כי היצר הרע של הדרשנים הוא לומר דווקא את הפרפראות היפות והנוצצות ואת המעשיות המעניינות והמרתקות, אך העיקר בדרשה הוא לצקת יראת שמים בלבבות ולהבעירם באש אהבת ה' ויראתו.

על אף שמאמריו היו 'דבר דבור על אופניו' ב'מקשה אחת' מעשה אמן, כשאחז כי ראוי לעורר על עניין מסוים הצריך חיזוק, לא היתה לו כל מניעה לנטות מהנושא המדובר על מנת להרחיב בנושא ולהרבות כבוד שמים.

חג הסוכות! הכול מסתופפים ומבקשים לשמוע על ענייני היום, אך רבי ראובן, בעיצומם של הדברים, נוטה מענייני דיומא ומעורר מנהמת ליבו על כוונת הלב בעת אמירת 'קדושה'.

"יודעים אתם מה נאמר ב'ספר היכלות' על מעלת ה'קדושה'?"

כשכל כולו חילה וסילודים הוא מצטט: **"ברוכים אתם לה' שמים ויורדי מרכבה, אם תאמרו ותגידו לבניי מה שאני עושה בשעה שמקדישים ואומרים קדוש, קדוש, קדוש. ולמדו אותם שיהיו עיניהם נשואות למרום לבית תפילתם, ונושאים עצמם למעלה. כי אין לי הנאה בעולם כאותה שעה שעניניהם נשואות בעיני, ועיני בעיניהם. באותה שעה אני אוחז בכיסא כבודי בדמות יעקב, ומחבקה ומנשקה ומזכיר זכותם וממהר גאולתם".**

ליל שבת קודש! רבי ראובן יושב ודורש על דקדוק במצוות חביבות ויקרות - נטילת ידיים וברכת המזון - כולו רוממות ודבקות, כולו התרפקות ומתיקות!

"אל תהיו כסוס, כפרד אין הבין", (תהלים לב ט). דוד המלך פונה אלינו ומבקש: אל תהיו כסוס וכפרד, אל תדמו לבהמות! ורבי ראובן מפרט ומצייר מה בין אדם לבהמה:

"משל למה הדבר דומה?"

"לסוס וחמור שנזדמנו לחתונת פאר. שניהם פונים אל הבר העמוס במיני מטעמים. אוי! כמה מיני בשר נפרשו שם, כמה מיני דגים השתרעו שם, אלו עוגות משובחות, אלו פירות משובבי עין! הסוס והחמור מתבוננים בעיניים אדישות במטעמים הפרושים לפניהם. כשהם מבחינים בכמה עלי חסה הניצבים בשולי הבר, הם פונים לעברם באחת ומתחילים ללעוס בתאוותנות את העלים הירקרים.

איזו החמצה! זה מה שאתם אוכלים?! הלוא כל מעדני תבל מונחים לפניכם, ואתם בוחרים בכמה עלים עלובים!?"

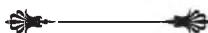
"והנמשל", זועק רבי ראובן, "אל תהיו כחמורים! אוי, כמה תורה אפשר לאסוף בעולם הזה, כמה יראת שמים, כמה אהבת ה', כמה מצוות חביבות! לשם מה להתעסק בהבל וריק ולבזבז את הזמן היקר כל כך, כשאפשר לאגור אוצרות!"

יש והמאזינים תמהים בליבם: "מה עניין שמיטה להר סיני, כיצד מתקשרים עניני קדושה, נטילת ידיים או ברכת המזון להאי יומא?!"

אך רבי ראובן בשלו: "וכי יש יום שאין ראוי לעורר בו על חיבוב המצוות, כלום יש יום שאינו כדאי להבעיר בו אהבת ה'?"

שהלוא כל כוונתו ומגמתו אחת ויחידה היא: לעורר לעבודת ה' ואהבתו, להפיץ יראת שמים, להרבות כבוד שמים בהאי עלמא, ותו לא!

יום הכיפורים ממשמש ובא. בני ביתו של רבי ראובן מפצירים בו לשאת דברים לאחר 'כל נדרי' בבית הכנסת בו מתפלל נגיד שנדב סכום עצום להוצאות רפואתו בשנה שחלפה. אולם רבי ראובן לא נעתר לבקשתם וחומק בתואנות ואמתלות שונות. כדרכו בקודש, הוא מגלה טפח ומכסה טפחיים ואינו מפרט את נימוקיו וטעמיו.

בני הבית מדברים על ליבו ורומזים כי יש בכך משום הכרת הטוב. "כדאי לטרוח בדבר", הם מוסיפים ואומרים, "שהרי יתכן שעל ידי כך, ייעתר אותו נדיב ויתרום להוצאות הרפואה אף בשנה הבאה עלינו לטובה". אלא שרבי ראובן ה'רך כקנה' מקשה עצמו כארז ועומד איתן בסירובו.

רק במוצאי יום הכיפורים, לאחר שהפצירו בו רבות, ניאות לחשוף את טעמו: "וכי אני אדבר עם פניות של רווח ממון?!"

"ומה עם הכרת הטוב?" מקשים הנוכחים.

"מוכן אני לנסוע במשך יום שלם, אפילו עד דימונה, כדי להכיר טובה לאותו נדיב. אולם לומר דברי מוסר בפני הציבור עם 'נגיעות'? את זאת אינני מסוגל לעשות!"

בפיו היה שגור המעשה הבא: כאשר הגה"צ ר' איזיק שר זצוק"ל נפטר לבית עולמו, התבקש המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל, שהיה ידוע כספדן בלבת אש, לספוד אחר מיטתו. בתחילה לא אבה רבי יחזקאל להספידו, רק לאחר שהפצירו בו רבות, נעתר ואמר דברי הספד באופן קר ומאופק.

לאחר הדברים, כאשר שאלוהו תלמידיו מפני מה לא ספד כדרכו בהתעוררות ובכייה, השיב המשגיח כי לפני זמן מה, נכדו נפטר וליבו עדיין הומה מצער וכאב על הסתלקותו בטרם עת.

"חששתי שתוך כדי ההספד, אגיר דמעות על נכדי שנפטר בדמי ימיו, בשעה שהציבור יסבור כי בוכה אני על רבי איזיק. ולהונות הציבור איני יכול - פאלשע טרעירן האט דער עייבעשטער פיינט!" - דמעות מזויפות הקב"ה שונא!

רבי ראובן נהג לצטט את דברי האדמו"ר הזקן מקוצק על מאמר חז"ל: "שערי דמעות לא ננעלו". "אם אף פעם לא נועלים, לשם מה צריכים שערים?" הקשה הקוצקר והשיב מיניה וביה: "הרי לנו שכאשר עולות לשמיים דמעות שווא שאינן אמיתיות, אז נסגרים בפניהן השערים!"

כאשר רבי ראובן היה מהלך לדרשותיו, כל גופו היה מרתת, "הלוואי ואזכה להכניס יראת שמים בלבות". כאשר היה פוגש צדיק בדרכו, היה מבקש ממנו שיברכנו שיזכה לכך.

בטרם פתח בדבריו היה קורא פרקי תהלים בתפילה ותחנונים ומוסיף תפילה מיוחדת שחיבר לעת זו: **"יהי רצון מלפניך שיהיו הדברים מסודרים בפי ונשמעים לעבודתך, ושלא אכשל בלשוני ליגע בכבוד איש, חס וחלילה. הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות עשה של הוכח תוכיח את עמיתך".**

זו היתה כל כוונתו ומגמת ליבו בדבריו - לדבק את הבריות בעבודתו ואהבתו יתברך. בכל ימיו חרד ודאג שלא ידבק בו שמץ גאווה מחמת דרשותיו. כשהיה אומר דבר חידוש משלו, והשומעים היו שואלים למקורו, נהג לסבב את השיחה לנושא אחר, כדי שלא להתגאות חלילה בחידושו.

בפיו היה שגור הפסוק "על במותיך חלל", גם כאשר אני נמצא על הבמה ודורש בפני הרבים, עדיין "ליבי חלל בקרבי", עדיין אני חש בשפלות רוחי.

באחד הימים, בעודו נושא תפילתו בבית הכנסת לדרמן וקורא 'אמן יהא שמיה רבה' בקול אדיר, בהתעוררות ובכוונה עצומה, ניגש אליו אורח מחו"ל.

האיש שזיהה את הקול המוכר, אותו זכה לשמוע רבות, פנה אל רבי ראובן ושאלו האם הוא הרב קרלינשטיין המגיד הנודע.

רבי ראובן ענה כדרכו בפשטות: "אני לא 'הרב קרלינשטיין', אני קרלינשטיין!"

האורח החל להביע את התפעלותו העצומה ולהפליג בשבח דרשותיו של רבי ראובן, אותן שומעים גם בחו"ל באמצעות מערכת 'קול הלשון', אך רבי ראובן שב והצטנע: "אינני מחדש דבר משלי, הכל דליתי וליקטתי מדברי רבותינו".

ברם, האיש דחה את הצטנעותו: "אינני בקיא דיי על מנת לדעת מה מדברי המוסר והכיבושים הנאמרים מפיכם נכתב בספרים הקדושים ומה משלכם, אך דבר אחד יודע אני, ברכת 'שהכול נהיה בדברו' הנשמעת מפיכם 'כמונה מעות' כאשר מגישים לכם כוס מים בעת הדרשה, היא בוודאי משלכם! די בשמיעת הברכה הזו בלבד, בכדי לקבל חיזוק עצום ביראת שמיים ואהבת ה'!"

"כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים", (ברכות ו ע"ב). כזה היה רבי ראובן, 'נאה דורש ונאה מקיים' אשר 'פיו וליבו שווים'. הוא דיבר היכן שאחז ואחז היכן שדיבר. ובשל כך זכה שמאמריו והנהגותיו ניטעו בלבבות וחוללו מהפכה ותמורה רוחנית עצומה בארץ הקודש ובכל רחבי העולם כולו!

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

<p>יפוניה רמת אפרים 052-7664668 ביהכ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (ויס) ישיבת עטרת מתתיהו 054-8479928 (סעידוב)</p> <p>קוצם ישיבת נר זרח</p> <p>שולח גבעת המורה</p> <p>פתח תקוה גני הדוד בבתי הכנסת: אוהל אברהם מקוה בעש"ט מרכז העיר אבי עזרי ישיבת לומז'ה כפר אברהם כולל אוהל רחל 050-4187771 ישי"ק אור ישראל</p> <p>צפת בביהכ"ס אוהל דב רח' האחד עשר ישיבת צפת רח' האר"י</p> <p>קריית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243</p> <p>קריית גת ביהמ"ד קרעטשניף</p> <p>קריית מלאכי כולל שעל יד הישיבה</p> <p>קריית שמונה 052-7136824</p> <p>ראשון לציון שדה חמד ישיבת עטרת שלמה</p> <p>רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול לב לאחים</p> <p>רפסיים גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 בביהכ"ס שבת אחים גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) בנה ביתך בביהכ"ס היכל משה</p> <p>חיל אביב מלון דבורה</p> <p>שפירא מכולת רחל רח' ר' ישראל 053-5515612 15 סלנט</p> <p>תל ציון 052-7626880 (משפ' ישועה)</p> <p>תפרח 08-9924520 ישיבת תפרח-תושיה</p> <p>ניתן להשיג בבתי החולים:</p> <ul style="list-style-type: none"> • בלינסון-שניידר • מעייני הישועה • תל השומר 	<p>רובע היהודי ישיבת אש התורה כולל צלו של היכל רוממה בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטון)</p> <p>בבתי הכנסת: משכן שרגא שערי תבונה רמות ג' בבתי הכנסת: חניכי הישיבות צא"י רמות פולין ביהכ"ס אוהל יוסף רמת שלמה ביהכ"ס המרכזי שערי חסד 054-8498969 (קירט)</p> <p>כפר סבא בביהכ"ס ע"ש הצדיקים</p> <p>רמתיאל הקהילה הדרומית בביהכ"ס כרם מיכאל שכונת המייסדים ישיבת רנה של תורה בביהכ"ס תורה ותפילה</p> <p>מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישיבת באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב פוניבז' בית אבא מגדל עוז חפציבה ישיבת כנסת יצחק בביהכ"ס המרכזי נאות הפסגה בביהכ"ס המרכזי קריית ספר בבתי הכנסת: פוניבז' קול תורה קצות החושן שיח יצחק שיר ושבה ברכפלד ישיבת מיר בבתי הכנסת אוהל תורה חניכי הישיבות רשב"י ישועות דוד גריין פארק ביהכ"ס בני הישיבות גבעה הדרומית בית תפילה</p> <p>מירון כולל של הרב אבוחצירא</p> <p>מצפה רמון אצל ידידינו ר' איכגי בוגוסלבסקי הי"ו</p> <p>נס ציונה כולל אור תורת שלום רח' סוקולוב 18</p> <p>נצרת עילית הר יונה בביהכ"ס המרכזי</p> <p>נתיבות בביהכ"ס 054-8454356 (טרבלסי) ישיבת שר שכי</p>	<p>טל סטון 02-5335545 (כל בו אלן)</p> <p>בניאל ביהכ"ס מעין גנים</p> <p>יבנה יחד שבטי ישראל מדרשה לב לאחים</p> <p>יסודות ביהכ"ס המרכזי</p> <p>ידיהם ביהכ"ס המרכזי 052-7627788 (מיכאל)</p> <p>ידישלים בית וגן 02-6449498 (שעיר) הפיסגה 46 בבתי הכנסת: אמשינוב מנין אברכים בית ישראל ישיבת מיר (לוי) גאולה חנות גל פז (מלכי ישראל) גבעת זאב חנות גיט שאבעס (העופר 2) גבעת שאול בבתי הכנסת: יחי ראובן אוהל יונתן כולל ישכר באוהליך ברכת יוסף גוש 80 ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גילה ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820 גני גאולה בביהכ"ס נחלת עקיבא, בשטיבלך הר נוף בבתי הכנסת: אמרי שפר קהילת בני תורה כנסת 054-8429113 (גרס) מטרסדורף ישיבת בית שמואל בביהכ"ס היכל שמואל נוה יעקב 052-7677676 (לוי) שערי תורה בבתי הכנסת: חניכי הישיבות מרכז תורה ותפילה סורוצקין בבתי הכנסת: אהבת תורה באר שמואל היכל שמואל סנהדריה ביהכ"ס פאג"י סנהדריה המורחבת בבתי הכנסת: עזרת תורה ויזניץ (מאור חיים) עזרת תורה בית הכנסת בית ישראל קטמון ישיבת יד אהרון קריית יובל בבתי הכנסת: אוהל אבשלום רח' רובינשטיין שיח ישראל רח' זנגויל</p>	<p>יד אהרון לדרמן משכנות יעקב נאות יוסף שבת אחים שיח תפילה רח' קה"י שם אבותי תפארת נחמן</p> <p>בכוללים: בית הלל ברסלב חזון איש ישיבת באוהליך רח' סורוצקין נחלת משה עטרת שלמה (צעירים) פוניבז' (אוהל קדושים) רשב"י</p> <p>אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה אהבת אהרון בית מדרש עליון גאון יעקב קרלין תפארת ציון מרכז חנות גל פז-ר"ע 88 חנות שאבעס חזו"א 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) במקוה בבתי הכנסת: מנין אברכים (אבוחצירא 9) קריית הרצוג בביהכ"ס זיו יהודה כרם גפן ישראל מנין אברכים</p> <p>בית שאן בביהכ"ס חנוך לנער רח' הרב עובדיה יוסף 054-8443873</p> <p>בת ים 052-7119064 כולל בית יעקב כולל היכל התורה בביהכ"ס היכל הקודש רח' ויצמן 65 053-5515612</p> <p>הרצליה שכונת נווה עמל בבית הכנסת חפץ חיים רח' כצנלסון</p> <p>זכרון יעקב בבתי הכנסת: חזון איש מסילת ישרים</p> <p>חיפה נווה שאנן ישיבת נחלת הלויים בביהכ"ס מקלט רח' פרל פינת מנדלה הדר ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) בביהכ"ס צא"י</p> <p>בענון בביהכ"ס קדושי השואה כולל איילת השחר</p> <p>בבירה קריית שמואל שטיבלך (רח' ורנר) נוף כנרת פוריה בביהכ"ס המרכזי רח' הרב אלישיב 7</p>	<p>אופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: קיווי שיויתי נחלת שמשון אצל הבחור חיים טיטלבוים</p> <p>אלעד אצל הנציגים בישיבות: בני ראובן כנסת יחזקאל תורה בתפארתה תורת חסד בבתי הכנסת: דרך החיים זכור לאברהם (הר"ן) מאור שרגא אחייעזר דגל התורה</p> <p>אשדוד רובע ג' - קריית חרדים 054-8454846 (וינגרטן) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל)</p> <p>אשקלון 050-4181543 (לוי)</p> <p>באר שבע 052-7628911 (היקלי)</p> <p>בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) בביהכ"ס שערי תורה ישיבת אור לישרים רמה ג' ביהכ"ס אהבת תורה 02-9920797 יפה נוף 054-8488951 (וקסלר) רמה א' בבתי הכנסת: כולל עטרת שלמה ביהכ"ס לב אליהו</p> <p>ביתר גבעה A באר אברהם רח' נדבורנא הר"ן רח' זוהילה גבעה B בבתי הכנסת: דרכי תורה רח' דרכי איש טוב דעת רח' פנים מאירים</p> <p>בית דגן אצל ידידינו ר' יוסף מוצרי הי"ו</p> <p>בית חלקיה 050-4156578 (מן) ישיבת שערי שמועות</p> <p>בני ברק שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטון) בבתי הכנסת: אוהל תמר אשכנז רח' יעל בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא בית הכנסת הגדול דברי שיר הליגמן המרכזי - רמת אלחנן חניכי הישיבות רח' רמב"ם</p>
--	---	---	---	--

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900